

TEHDY, TENKRÁT, KDYSI

Šest historických příběhů z Kunštátska na Moravě

Šest příběhů původně vyšlo ve společné knížce historických povídek Ivany Blahutové a kunštátských pověstí Leoše Vaška:

Ivana Blahutová a Leoš Vašek. *Tehdy, tenkrát, kdysi*. Brno: Bolzano, 1996.

Vzhledem k tomu, že rok 2014 byl Národním památkovým ústavem vyhlášen Rokem pánů z Kunštátu, dávám povídky z dějin Kunštátu na Moravě k dispozici případným čtenářům.

Kterak pan Hynek Boček na kunštátském hradě hostinu vystrojil

Kdepak, s urozeným pánem Hynkem Bočkem z Kunštátu a na Polné nebyly žádné žerty!

Hrdý a panovačný, urputný a nezdolný, nebojácný a neúprosný. – Zarytý utrakvista ze slavného rodu krále Jiříka. Vychovaný mocným „ujcem“ Vilémem z Pernštejna,¹ nejbohatším velmožem v království. Oženěn s Annou z Hradce, rovněž z proslulé krve Jiříkovy.² Sprátelený s knížetem Bartolomějem Minsterberským, s nímž roku 1514 táhl do Uher za strašné války kurucké! Neochvějný stoupenec silné moci královské. (Ryba smrdí od hlavy, páni stavové!)

Vždy a všude muž přísných zásad. Oddaný a laskavý. Mstivý a krutý. Věrný přítel, lítý nepřítel. Nikomu nic nezapomněl. Dobré, zlé... Jak se do lesa volá... A oko za oko, pane Buriane! – Božího Bohu a Bočkovo Bočkovi!

Ne nadarmo mu všichni přezdívali Suchý čert!

Rušný a složitý byl pro pana Hynka Bočka rok 1517. Napjatá a neklidná celá doba. Vítr před bouří. Blesky na obzoru. Plíživé hromobití...

Stále pyšnější šlechta, jdoucí všem po krku – poddaným, panovníkovi, měšťanům i sama sobě. Rostoucí dávky, reptání a nepokoje. V Uhrách ještě nevyschlá krev Dóžových povstalců. Selské rebelie v Rakousích a tajný spolek Selský střevíc v zemích německých. Duch vzpoury a odboje! Změna, změna, změna!

Ve Švýcarech jakýsi Huldreich Zwingli, horlivě brojící proti žoldákům, poddanství a katolické církvi! A další rebelant, jistý Martin Luther, právě onoho léta 1517 přitluče na chrámové dveře ve Wittenbergu svých 95 kacířských tezí.

Všude jen hrozby, spory, zápasy. A na českém trůně nezletilý Ludvík Jagellonský, slabý syn slabého otce.

Rušný a složitý byl pro pana Hynka Bočka rok 1517. V létě dokonce ze svého kunštátského hradu vypověděl válku panu Burianu Trčkovi do Čech!³ Přesně desátého srpna! Kvůli tomu nešťastnému dluhu po Mikuláši Trčkovi.

Smůla na smůlu! Pan Mikuláš koupil Bočkovu Polnou a krátce poté si klidně zemřel. Zapeklitá situace! – Panství prodané, dlužník v pánu a věřitel Boček marně vymáhající nedoplatek od nebožtíkova bratra a dědice Buriana. Setsakramentský nedoplatek! Celých 10 050 kop grošů českých!

Cesty, audience, rozhovory, tahanice. Sněm v Benešově sice uzná Bočkovy nároky, avšak, pane Hynku, jedne s panem Burianem po dobrém, klidně, přátelsky...

---

¹ Hynek Boček z Kunštátu a na Polné byl synem Jana Bočka z Kunštátu a Polné (z jevišovické větve rodu) a Kunky z Pernštejna, sestry Viléma z Pernštejna. Kunštátské, lysické a opatovické panství na Moravě získal H. B. jako dědictví po Janu Heraltovi z Kunštátu a Plumlova, jenž zemřel r. 1490. Kromě toho vlastnil H. B. též majetky v Čechách, především Polnou a Přibyslav. Všechny své statky odkázal H. B. v závěti z r. 1518 svému příbuznému Ludvíku Zajímačovi z Kunštátu, který pak Kunštát z ekonomických důvodů prodal r. 1520 právě Vilémovi z Pernštejna za 15 500 kop grošů míšeňských. Tím po 250 letech skončila vláda pánů z Kunštátu nad městečkem Kunštátem.

² Anna z Hradce byla pravnučkou Jiřího z Poděbrad a vnučkou jeho syna Hynka, knížete Minsterberského (Münsterberského). Rovněž dále uváděný Bartoloměj Minsterberský, Bočkův přítel, byl vnukem Jiřího z Poděbrad. Knížectví minsterberské ve Slezsku postoupil Jíří z Poděbrad svým synům. – Titul knížat z Minsterberka jim udělil císař Fridrich III. r. 1464.

³ O těchto událostech se zmiňuje především F. Palacký ve svých Dějinách (V, 2, str. 324–328).

Po dobrém. Klidně. Přátelsky. – U všech rohatých! Sněm nesněm, právo neprávo, klidně neklidně, Burian Trčka se k vyrovnání závazku stejně nemá. A na věřitele dlouhý nos!

Boček stále zuřivější. – Na kolika místech už se jen pokoušel prosadit své nároky! U krále, u moravských stavů, ba i u českých měst! Bez úspěchu.

Rozezlený na nejvyšší míru stanoví ještě lhůtu do sv. Vavřince L. P. 1517, ale pak ten prohnáný Burian něco zažije! – A mine sv. Vavřince... A prohnáný Burian opět ani groš!

Pohár trpělivosti páně Bočkovy přeteče. Utrum! Když to nejde po dobrém, půjde to po zlém!

A spojí se s Hynkem a Albrechtem Pětipěstími z Krásného Dvora, se Zikmundem Kaufunkem z Chlumu a s Herkulem Trčkou, s Petrem Janovským ze Soutic a s dalšími a vyhlásí tomu nestydatému dlužníku Burianovi Trčkovu válku!

Cože?! To je přece rušení pořádku a zemského míru! To nesmí Suchému čertovi projít! rozhořčí se okamžitě moravští stavové a pod vedením svého hejtmána Jana z Pernštejna pro změnu vypovídí vojnu panu Bočkovi. Markrabství moravské rázem na nohou. A vzápětí i Království české.

Do zbraněéé! zavelí rovněž pan Lev z Rožmitálu, nejvyšší purkrabí. Celé Čechy do zbraněéé!

Válečné bubnování ze všech stran. Horečnaté přípravy v plném proudu. Hradní posádky v pohotovosti, muži ve zbroji, čeled' ve střehu. Opravování hradeb, broušení mečů, svážení zásob. Koně, kopí, přilbice a zástupy dychtivých válečníků, na dálku větřících pach krve a kořisti. Žoldnéři z Uher, Rakous, Čech a Slezska. Pěšáci, rejtaři... Jen jen vytáhnout do pole! Bojovat, obléhat, dobývat, drancovat!

V poslední chvíli přichvátá do Kunštátu pan Ondřej Trepka, dvořan Jeho Milosti krále Ludvíka.

Dlouhé a ožehavé vyjednávání. Pan Trepka obratný, pan Boček zaťatý. – Nakonec přece jenom králův emisar zdárně vyplní své nelehké poslání.

Dzięki Bogu, oddychne si pan Trepka, *dzięki Bogu, z tego nic nie będzie!*

Vojna zažehnána, klid v zemi obnoven. Rozhádání šlechticové pozváni do Bydžova. Další rokování. Další dohadování. A pak smíření.

Oněch 10 050 kop grošů českých slíbil Burian Trčka vyrovnat v domluvených splátkách.

Božího Bohu a Bočkovo Bočkovi.

Ne, kdepak, se Suchým čertem nebyly žádné žerty!

Ještě cosi narušilo onoho roku 1517 důstojný život pana Bočka. Neuvěřitelně jedovatá a neuvěřitelně urážlivá pomluva. Zlolačnost, jež se tím nejhanebnějším způsobem dotkla přímo podstaty jeho cti.

Jeden ze strýčků, jistý Zikmund Kuna, prý kdesi prohlásil, že Hynek Boček není vůbec „*pravej Kunštát*“, nýbrž se do slavného rodu „*po bábě vplel*“!

Do pekel! Ten odporný tchoř! zařval pan Boček, když se mu ona zákeřnost donesla. A bleskem do sedla a hurá za příbuznými.

Objel celou rodinu! – Prokopa Zajímače, Heralta Kunu, Jana Kunu, Smila Kunu, Viléma Kunu a Ludvíka Zajímače, všechny urozené pány z Kunštátu. A nakonec i toho nejurozenějšího z nich, samotného Karla, „*z božie milosti*“ knížete Minsterberského v Slezi Olešnické a hraběte kladského, pána z Kunštátu a z Poděbrad.

A potom to šlo raz dva. Cestou úřední vystavena listina, ve které výše jmenovaní se vši vážností potvrzují „*před panem hajtmanem a před pány v plném soudu markrabstvie moravského*“, že Hynek Boček z Kunštátu a z Polné je „*pravým Bočkem*“, neboť „*král Jiří*

*slavnej paměti... předky jeho za pravé Bočky a krevní strýce i jiní předkové naši držali a za pravého strýce měli, kdež se to v klášteře našem Žďáru okázati muože od tří set let“.*⁴

Co je psáno, to je dáno! přečte pravý pan Boček své choti veledůležité lejstro. – Ted' už bude muset být Zikmund Kuna zticha! Tchoř smrdutý! Mimochodem, drahá Anno, nechal jsem ti upsat na Kunštátě pět tisíc kop grošů. Jsme jenom lidé, neznáme dne ani hodiny...⁵

Jak řečeno, rušný a složitý byl pro pana Bočka rok 1517. – Majetek, vojna, čest... Ale nejvíce se v Kunštátě přetřásala ta hostina, již dal tehdy vystrojít na svém hradě. Ba, dlouho se o oné trachtaci povídalo. A dodnes není úplně zapomenuta...⁶

Kteréhosi lednového dne L. P. 1517 přispěchal na kunštátskou faru posel od hradního pána s nečekaným vzkazem.

Pan Hynek Boček z Kunštátu a na Polné zve všechny faráře a kaplany k velkolepé hostině. Ano, ano, dneska večer! Žádné upejpání, žádné vymlouvání, a hybaj na hrad! – Lov prý se mimořádně vydařil, v kuchyni právě dělají, co mohou, a starý sklepník už vybírá nejrubínovější vína. Přijďte včas, ať vám ty vzácné krmě nevychladnou!

Nejistí a popletení vcházejí faráři a kaplani v určenou hodinu do hodovní síně. Rozpačití a ve střehu. Copak může asi ta náhlá panská laskavost znamenat?

Pan Boček přece jak známo podobojí, nenapravitelný kališník. A kněží zase vesměs podjednou, věrní synové Říma! Kdo ví, co za nepřijemnosti z takové divné večere mohou pojt!

Ano, neklidně a s obavami vstoupí duchovní do sálu. Vstoupí a strnou! – Dobrotivý Bože! Jaký to pohled! Kolik úžasných darů nebeských! Málem se jim zachce pokleknout. A zvolat hosanááá!

Před jejich oslněnými zraky rozprostírá se zde skvostná tabule. Osvětlená planoucími voskovicemi, zaplněná nevidanými pochoutkami, tabule vpravdě královská. Nemohou uvěřit svým očím. Jiskřící poháry, zářivé mísy, pokrm vedle pokrmu a nade vším – cítíte? – mohutná oblaka libých vůní, ááách, rajských vůní! Mračna divukrásných pachů! Snad přímo mana pohanská!

Stojí a zírají.

Pečínky, omáčky, paštičky, nápoje... Roh hojnosti! Roh hojnosti!

A v jeho čele už čekající hostitel. – Temně oděný, nezbytný mečík po boku, sám pan Hynek Boček se svým obvyklým ironickým úsměvem. Náznakem vstříc omámeným návštěvníkům. Stěží půl kroku. Ani půl kroku ne.

Právě včas! Vítejte! – Pyšně vzpřímený. Pronikavý pohled a vladařský hlas. – Jsem potěšen, že jste přijali mé pozvání. Jezte, pijte, vážení hosté, na nic nečekejte a dejte se do toho!

I dají se tedy do toho.

---

⁴ Listina je nazvána „O pana Bočka“. (Viz Skutil, J. Listiny někdejšího kunštátského archívu. In: Příspěvky k dějinám Kunštátu na Moravě. Kunštát na Moravě, 1970, s. 16.) – Kníže Karel Minsterberský (1476–1536), jenž listinu rovněž podepsal, byl vnukem krále Jiřího z Poděbrad a svého času jedním z poručníků nezletilého krále Ludvíka Jagellonského (1506–1526) a gubernátorem Království českého.

⁵ Anna z Hradce se již v červnu 1520 provdala za nejvyššího kancléře českého Ladislava ze Šternberka. Z tohoto faktu vyvozuje J. Tenora i datum pravděpodobného úmrtí Hynka Bočka – léto 1519.

⁶ Pověst o Bočkově hostině vypráví J. Tenora (Dějiny městečka Kunštátu, Brno, 1885, s. 79–80), vycházejí z Pamětí Mikuláše Dačického z Heslova. Existují však i další zpracování. Např. Pilnáček, J. Paměti městyse Černé Hory. Černá Hora, 1926, s. 71.

Zpočátku váhavě, ale pak stále směleji a směleji, chtivá ústa a hbité prsty. Uchopit, přidržet, utrhnout. Ždíbec onoho, kousínek tamtoho... A po chvíli již se všichni bezostyšně ládují. Chňapnout, urvat, zhltnout! Kus tady, kusisko tam, mňam mňam mňam! – A šmakuje jim náramně!

Na jazycích rozplývající se lahůdky, jedno sousto lepší než druhé! Tu jemné plátky podivuhodně kořeněné, tu šťavnaté řezy bohatě zdobené, tu křehké roládky, mozaiky jakési, masíčka špikovaná, nadívaná, rožněná i dušená, chutě zvláštní a neznámé, avšak lahodné převelice, *všechna čest tvým kuchařům, pane Hynku, hody zrovna lukulské!* A vína co hrdlo ráčí, kalichy plné a džbány bezedné, *na tvé zdraví, nejurozenější pane, buď dlouho živ!*

A kunštátští faráři a kaplani se rozpalují čím dál víc a víc, zruměněné tváře a lesklé brady, oči rozsvícené, juchéééj, přípitky a volání... A pan Boček pouze spokojeně příkyvuje, číši co chvíli zvednutou – *ne, přátelé, nejím, nemohu, bohužel ani kousek, ještě mi od včerejška nevytrávil, nejsem už nejmladší, ale vy si nechte chutnat, moji vzácní hosté...*

A houkavě se rozesměje, až svíce divě zaplápolají a síní to ostře zafičí. Chacháááá!

A dovnitř jako na povel vtrhnou lovečtí psi, haf haf haf, štěkot a skákání, vrčení a lísání, rozkmitané ohony, žadonící čumáky, vyceněná zubiska, huby mlsné...

Hrom do toho, Vojtěchu, ven s nimi! zařve vztekle pan Boček, *co jsem ti rozkázal, hňupe tupý! Dneska žádná psiska!*

A polekaný Vojtěch šupem táhne smečku pryč, kosti nebudou, alou, potvory! A hluboká úklona k panu Bočkovi, *odpusť, Milosti, už se to nestane!*

A pan Boček znovu pozvedne svůj pohár, krátký lok a dlouhý pohled zpod přimhouřených řas, pokynutí rukou, sotva špičkami prstů, a sluhové hned cupity dupity s dalšími chody. – Těch delikates a dobrot! Kůrčičky propečené, štědře maštěné. Mlaskání, žvýkání, hltání a rudofialové stružky crčící z chlemstajících úst. Hlučné řeči a bujarý smích... A z jednoho kouta tichá hudba, dva potulní muzikanti, loutna a píšťala, lkavě a pomalu, táhle a plačtivě, jako když mňouká kočka, takhle že se hraje při veselé trachtaci?! Nemehla nějaká hloupá...

Přečpaná panděra a sladký oheň v krvi, rozvalují se kunštátští faráři a kaplani kolem vypleněné tabule, nálada přenáramná a řeči rozverné, příběhy a vzpomínky, obžerné říhání, vida, jak se vše pěkně srovnalo, to bylo strachu, to bylo obav, k smíchu! Prý Suchý čert! – Pohleďte jen! Zde nejmilostivější panstvo podobojí! A zde zase duchovenstvo podjednou, pěkně u společného stolu, v nejpřímnější shodě, bok po boku, ten i onen, utrakvista pan Hynek Boček i katolický kněz mistr Jan.

Mistr Jan, jenž navzdory kacířské vrchnosti přec „*neopouští stádce svého*“ a „*věrně při něm trvá, chráně ho od další náказы a vystříhaje ho těch, kteří obcházejí sice v rouše ovčím, uvnitř jsou však vlci hltaví...*“⁷

Zábava v plném proudu! Ohlodané kosti, ztuhlý tuk, rozlité víno, kaluže temně rudé, kaluže krvavé, pijte, chlastejte, hlasy a výkřiky, hudba a zpěv, muzika truchlivá a zoufalá, loutnista s pištcem, nemehla nějaká hloupá, tralaláá, a všichni do dna, *na tvé zdraví, Urozenosti, řeči, řeči, řeči...* Pořád dokola, pořád totéž! – Neposlušní farníci, mezkovití poddaní... A pan Trčka panu Bočkovi dluh stále splatit nechce... A všude neklid, sváry, války... To selské povstání v Uhrách před třemi roky, pověz, pane Hynku... Zeman Dóža na rozžhaveném trůnu, nebezpečný rebel, prý „selský král“, fujtajbl, vzpoura proti božímu řádu! Oko za oko. Hádky, vojny, nepokoje... A nebožtík král Vladislav, panovník špatný a bezmocný, budiž mu země lehká... A což syn jeho, náš mladičkový král Ludvík, sotva jedenáctiletý... Nemoci, Turci, mrazy, povodně, řeči, řeči, řeči...

Vzpomínáš si ještě, mistře Jene, zaduní pojednou sálem vladařský hlas a všichni ihned uctivě zmlknou. Jako když utne. Ticho.

⁷ Tenora, J. Dějiny městečka Kunštátu. Brno, 1885, s. 79.

Vzpomínáš si, jak jsme tenkrát před léty u pánů z Boskovic, Dobeše a Tasa Černohorských, pili? zahřmí hradní pán a zabodne zlověstný zrak do faráře.⁸

A mistr Jan jenom zalapá po dechu.

Bujará to tehdy byla pitka!

Venku sychravý podzim, ale uvnitř teploučko a příjemně. Vítaný odpočinek po namáhavé cestě. Sálající oheň, jídla kopy, hostů mnoho. A každý tenkrát spěchal blahopřát panu Hynku Bočkovi k nově nabytému jmění.

Právě dorazil z Brna, kde si dal zapsat do zemských desek dědictví statků Kvasic na Hané po Kateřině z Bobolušk, vdově po Arnoštu Kuželovi ze Žeravic. – *Pěkný majetek, pane Hynku, užij si ho ve zdraví!*

Bujará to tehdy byla pitka v Černé Hoře. Rozjařená společnost – pan Tas, pan Dobeš, pan Hynek a další a další, též mistr Jan, kunštátský farář, a jeho věrný druh Burian, kunštátský rychtář, samí dobří známí, samí přátelé, samí podobojí, pouze mistr Jan jednuška, katolík jako řemen, chachacha! A všichni pěkně pospolu kol jednoho stolu, bok po boku, přípitky, vtípky, nálada výborná, hlahol a smích, hned ten, hned zase onen, kdo s koho, nejčerstvější novinky, vzpomínky z mládí... A víno proudem. Vyprávění stále odvážnější, příběhy laškovnější, prohlášení ohnivější, jablka lásky, jizvy válečníků, rekovné skutky, řeči, řeči, řeči...

Toliko mistr Jan jaksi nemluvný a zasmušený. Mistr Jan, jediný úctyhodný katolík mezi nimi, jediný pravověrný! – A přesto zde jeho souseda Buriana, českého bratra, utrakvistu kacířského, nějak lépe obsluhují, ano, hojněji mu moku nalévají, větší kusy předkládají, vlídněji se naň usmívají! Jak vidno, výše si tady cení toho heretika zatraceného... Ba, vrána k vráně!

A mistr Jan čím dál zamračenější, víno a vztek pomalu stoupající do hlavy, vztek a víno, rmut a kal, zlost zaplavující farářovu mysl jako páchnoucí bahno... Sedí, nemluví, naslouchá, žvástý, pindy, kecy, a Burianovi teď znovu lepší sousto, však mistr Jan není slepý, takhle oni, poťouchlíci, že je katolík...

Sám, úplně sám! Obklíčen potměšilými nepřáteli... Kališníci, rouhači, neznabozi! Obcházejí sice v rouše ovčím, uvnitř jsou však vlci hltaví!

A tu Dobeš z Boskovic, pán na Černé Hoře, pozvedne svůj pohár: *Připijme slavnostně na památku drahého Jana Husa, mučedníka našeho, antikristy a papeženci podle a hanebně pro svatou pravdu upáleného!*

Na Jana Husa! křičí všichni nadšeně, oči blýskající a tváře rozpálené. *Na Jana Husa!* burácejí sborem.

Jenom kunštátský farář sevře pěsti i čelisti, svařené čelo a zkřivený ret, v okamžení tak zošklivělý a pln odporu, až pan Boček na něho prudce ukáže a rozlíceně zařve: „*To je jeden z těch, kteří husu pekli, aniž by ji mohli strávit!*“⁹

Rázem ticho. Strašlivé ticho. Znehybněné postavy. Zkamenělé obličej. Dravčí pohledy... Čekají...

„*Takové maso,*“ zasípe farář do hrozivého mlčení, „*takové maso není pro křesťany, nýbrž jen pro psy!*“¹⁰

Bujará to byla tehdy pitka u pánů Dobeše a Tasa z Boskovic a na Černé Hoře!

⁸ Datace pověsti je předmětem sporů. J. Tenora a jiní uvádějí jako přibližný rok konání hostiny (tj. smrti rychtáře Buriana) r. 1517 a předchozí spor Dobeše a Tasa Černohorských z Boskovic kladou asi do r. 1510. – Odpovídá tomu i pravděpodobné datum Bočkova úmrtí (1519). Naproti tomu J. Pilnáček odvozuje dataci od zmiňovaných pánů Dobeše a Tasa Černohorských z Boskovic, kteří r. 1510 byli ještě malými chlapci, a nemohli tudíž hostit Hynka Bočka. Proto J. Pilnáček klade děj pověsti až na období po r. 1520 – nejspíše chybně, neboť tou dobou již byl H. B. mrtev.

⁹ Pilnáček, J. Paměti městyse Černé Hory. Černá Hora, 1926, s. 72.

¹⁰ Tamtéž.

Ryk, pozdvižení, mela.

Rozběsněný Hynek Boček prudce tasí svůj meč! Hrrr na faráře! Zabít! Na místě rozčtvrtit! Hada papeženského, pohůnka římského, za urážku čistého jména Jana Husa!

Držet Suchého čerta museli! Silou mocí. Chlácholit. Uklidňovat. Přemlouvát. – *Vzpamatuj se, pane Hynku, nedávej průchod hněvu, ať neobtěžíš vlastní svědomí!*

Bud' velkorysý, pane Hynku, volal rychtář Burian, a neposlouchej štěkot prašivého psiska!

Jedovaté lání a výsměšné nadávky. Napomínání a prosby. Těžkopádné smiřování, *ale páni, přátelé, hosté milí!*

Posléze přece jenom návrat ke stolu, váhavě zpět na svá místa. A služebnictvo zase nalévající panstvu ostošest. Korbele a džbány. Pomalé vyhasínání zjitřených vášní. Zábava dokonávající v napjatých odmlkách. Ještě pár snaživých žertů, pár pokusů začít z jiného konce, ochablá uchechtnutí, několik vtípků rychtáře Buriana, víno, zívání, únava... a šlo se spát.

Ráno moudřejší večera. – Ano, ráno po zuřivé hádce ani stopy. Vyhlazené líce, boдрé úsměvy. Prospaná společnost znovu v té nejlepší shodě! – *Dobré jitro, pane Hynku. – Dobré jitro, mistře Jene...* Vše zapomenuto. Vše jako dříve...

Pouze rychtář Burian a mistr Jan se spolu nadobro přestali stýkat. Konec starého přátelství.

Vzpomínáš si ještě, mistře Jene, jak jsme kdysi před léty u pánů z Boskovic, Dobeše a Tasa Černohorských, pili? zahřmí pan Boček, až svíce divě zaplápolají a síní ostře zafičí.

A pamatuješ, jak tam vedle tebe tenkrát seděl rychtář Burian?!

Hodovníci zděšeně zafuní – Burian! Burian!

Závan hrůzy, mrazivé sevření, Bože, jenž jsi na nebesích, Burian... Už je to tady!
A mistr Jan se tápavě pokřižuje. *Burian!* – Na pokraji mráкот.

Připijme tedy nyní na památku našeho rychtáře Buriana! zavelí pan Boček.

Pokyn špičkami prstů a sluhové ihned v letu plní číše. To nejkrásnější víno. To víno temně krvavé.

Na smrt zbledlí duchovní poslušně zvedají kalichy. Ruce roztřesené a těla v zimnici, *Matko Boží, oroduj za nás, a všichni svatí, prý pozvání na večeři, bud' vůle Tvá, co teď s nimi asi udělá...*

Připijme na památku rychtáře Buriana, zvolá kunštátský pán. Na památku rychtáře Buriana, poctivého českého bratra! Na rychtáře Buriana, který před třemi dny skonal a kterému jste, že ano, mistře Jene, odmítli poskytnout křesťanský pohřeb do posvěcené země!

A do dna! zaryčí Suchý čert. Všichni!

Kyselý hnus. Sevřená hrdla marně polykají ten odporný truňk. Patok rudější než krev. Bezmocné stružky na bradách. Ochromené rty. Sliny. Slzy. Škleb. Bože Všemohoucí, co ještě? Co ještě?! Zalykání, dušení, křeč.

A Suchý čert hřímá dál, vztyčený a strašný, tvář zdivočelou, pekelník, d'ábel, Belzebub, Lucifer, Satanáš!

Kacíř, pravili jste Burianově vdově, kacíř! A kacíř prý „má pohřben býti pod šibenicí nebo u stínadel“.¹¹ To jste pravili! zavýje Suchý čert a vztekle švihne rukou směrem ke dveřím. – Napřažená paže a rozlícený zrak!

„Jste sami kacíři zvyvedení! Nechtěli jste ho pohřbíti na krchově, i pohřbili jste jej ve svých břiších!“¹²

Pokyn špičkami prstů. Ruka. Ukazovák. Dveře.

¹¹ Tenora, J. Dějiny městečka Kunštátu. Brno, 1885, s. 79.

¹² Tamtéž.

A jeden ze sloužících ty dveře otevře.

Dokořán!

Dobrotivý Bože! Jaký to pohled! Kolik příšernosti!

Kanoucí voskovice. Kříž. Máry. A na nich nebožtík Burian.

Kriste Ježíši! Padají na kolena. Křižují se. Kácejí. Nebožtík Burian! Hlava uťatá. Trup na kusy. Ruce, nohy... Mrtvola rozčtvrcená. Smiluj se nad námi... Jako od řezníka... Osekané kosti. Šlachy. Vnitřnosti. Zbytky svaloviny... A nade vším – cítíte? – smrtelný puch! Dávivá vůně rozkladu a zmaru...

„Zde vizte, že maso z těla utrakvisty hodí se nejen pro psy, ale též i pro lidi!“¹³ naposledy zvolá pan Boček vladařským hlasem a milostivě propustí své omdlévající a zvracející hosty.

Druhého dne konal se slavný pohřeb. Modlitby a vyzvánění. Zpěv a kadidlo. A těch lidí! Snad celičský Kunštát!

Rychtář Burian obřadně a dojemně pochován na čestném místě hřbitova, přímo u kostela.

*Děkuji co nejpokorněji, Vaše Urozenosti, ukláněla se plačící vdova panu Bočkovi, konečně můj drahý muž spočine v posvěcené půdě jako řádný křesťan! Pán Bůh ti to zaplatí tisíckrát, Milosti.*¹⁴

---

¹³ Pilnáček, J. Paměti městyse Černé Hory. Černá Hora, 1926, s. 72.

¹⁴ J. Pilnáček ještě uvádí, že mistr Jan po oné hrůzné hostině ochořel a záhy zemřel. Na své vlastní přání byl pryč pochován do společného hrobu s rychtářem Burianem. – Jak podotýká L. Hosák, celé „vyprávění je velmi nepravděpodobné, lze však připustit, že v té době byl v Kunštátě farář katolický, ale farníci stranili podobojí“. (Hosák, L. Přehled dějin Kunštátu do doby bělohorské. In: Příspěvky k dějinám Kunštátu na Moravě. Kunštát na Moravě, 1970, s. 9.) – Katolický farář Jan se v Kunštátě připomíná r. 1505. (J. Tenora, s. 79.)

Pochmurné vyprávění o rytířích z Voděrad

V sebranickém kostele Nanebevzetí Panny Marie narudle poblikává věčné světlo. Nikde nikdo. Jen plesnivá vůně vyčichlého kadidla a občasné zasténání dřeva. Červotoč odtikává umrlčí hodiny. Dotěrný vítr co chvíli zacloumá zamčenými vraty a tápavými prsty zadrnčí na okna. A jinak ticho. Ticho. Tma. Chlad...

Ve výklenku hlavního oltáře sotva viditelná strnulá dřevorezba – koruna, žezlo, draperie, dítě na lokti... Panna Marie s Jezulátkem. Kousek vedle dva šeré stíny – sv. Anna a sv. Joachim. A nakonec čtyři laškovní, vykrmení andílci.

Studená jarní noc. Modrá oblaka letí po černých nebesích a pruh měsíčního svitu trhaně přeskakuje staré kostelní lavice. Odněkud ze vsi táhlé psí zaskučení. A zevnitř lodí vzápětí strašidelná odpověď. Vzduch na okamžik rozčeřený slabou ozvěnou. Kratičké zaševelení u náhrobků se zašlým písmem.

Na tom vpravo vytesáno: „*Letha Páně 1580 v neděli před sv. Mikulášem umřel urozený pán Jan Puchart Voděradský z Voděrad.*“ A na levém pak: „*Letha 1609 v neděli den pamětní sv. Pavla na víru obrácení dokonat jest běh života pan Petr Puchart z Voděrad a na Voděradech, jehožto tělo v tomto chrámě pochováno jest, očekávaje radostného z mrtvých vzkříšení.*“

Pes znovu teskně zavyje, blízko, daleko, a průvan zavane nad ledovou dlažbou a přeletí další nápis, už sotva čitelný: „*Dnes mně, zeytra tobie. Ty, který živ gsi, pamatuj na mně řkauc – Lehké odpoczinutj wěczny dejzc wssem zemrelym dussym Pane 1749.*“¹

Pár slov švabachem na sešlapaném kvádru a v úkrytu pod kamenem pak devět schodů, strmě padajících do podzemí. Hluchý krok a staletá syroba. Ruka se svíčí by poté mihotavě ozářila klenutou hrobku – a v ní osm dřevěných truhel pomalovaných jásavými květy. Osm rakví, vždy dvě nad sebou. Pouze ta největší osaměle postavená u vchodu. Odpočinutí lehké...

Zetlelá těla, rozpadlé látky, lebky s vyceněnými zuby. Zlatě protkávaná náprsenka jakéhosi duchovního. Obří smrtka se starodávným mečem po boku. Kříže a prázdné oční důlky. Prsten navlečený na tenké kosti.

Osm členů rytířské rodiny pánů Puchartů z Voděrad a na Voděradech. Už k nepoznání. Už bezejmenní. Který je který... Tam vlevo nahoře nejspíše Petr Puchart neblahé paměti. A kdo ví, kam svého času pohřbili Burjana Pucharta a jeho příbuzného Vítošlava Pucharta, kdo ví, kde je jim asi konec...

Zetlená těla, rozpadlé látky, lebky s vyceněnými zuby. Toť vše, co zbylo z rytířů z Voděrad... Jen ta krypta. A dva pochmurné příběhy.

---

¹ Rodovou hrobku pánů Puchartů z Voděrad a na Voděradech, umístěnou v sebranickém kostele přibližně uprostřed lodí před hlavním oltářem, prozkoumal r. 1856 Mauritz (Mořic) Trapp, někdejší vychovatel dětí hraběte Dubského v Lysicích, archeologický badatel a pozdější kustod Františkova muzea v Brně. Kryptu Trapp otevřel s povolením sebranického faráře Jana Kincla. Výsledky průzkumu poté zveřejnil v časopise Moravskoslezské vlastivědné společnosti Notizenblatt. Již tehdy, jak uvádí M. Trapp, „na žádné rakvi nebylo už známk, takže se (...) s určitostí nedalo zjistit, kdo v které leží“. Hrobka byla znovu odkryta někdy v letech 1898–1900. K novému průzkumu pak došlo r. 1967. Tehdy byl nápis již zcela sešlapan a uvnitř krypty nalezena pouze hromada shnilých desek s rozpadlými pozůstatky koster. Nalevo nahoře nepochybně ostatky Petra Pucharta – bez hlavy a bez meče. Rovněž velký krucifix z těla duchovního zmizel.

Někdy L. P. 1519 – už neznámo proč a zač – pan Burjan Puchart z Voděrad ve vlastním příbytku tasil zbraň na svého příbuzného Vítoslava Pucharta z Voděrad. Nepříčetný zrak a krev zpěněnou, sekal rozzuřený pan Burjan, sekal a sekal, až Vítoslava dočista do sekal.

Následoval honosný funus. (O kajicné vrahově účasti na pohřbu oběti žádných zpráv.) Jinak vše, jak se patří, umíráček, kněží, pozůstalí, pláč, zpěv, modlitby... A poté soudy.

Ach ne! Kdepak! Žádná hrdelní pře! Jenom obyčejná počtářská tahanice o výši odškodného za vraždu hlavy rodiny.

Žalující stranou paní Barbora z Vahančic, vdova po nebožtíku Vítoslavovi. Stranou obžalovanou rytíř a mordýř Burjan Puchart z Voděrad.

„*Pět set kop grošů širokých českých*“ vymáhala tehdy paní Barbora na panu Burjanovi, „*že jest jejího manžela Vítoslava Pucharta zmordoval a toho jí napravit nedbá.*“

Již roku 1522 se však vdova s urozeným padouchem soudila znovu, tentokrát o další náhradu ve výši dvou set kop grošů českých, neboť svým zločinem pan Burjan ubohou paní Barboru „*v sirobu a nouzi uvedl*“.²

Jak ještě zaznamenáno, paní Barbora brzy obratem ruky prodala dvůr ve Voděradech Janu Černčickému z Kácova, sebrala sirotky a rychle se s nimi odstěhovala do bezpečí ke své rodině. Jenom proboha co nejdále z dosahu brutálního Burjana...

Ano, ano, neobyčejně vzteklí a neobyčejně lakomí prý bývali rytíři z Voděrad...

Téměř dvacet let horlivě a urputně zjišťoval luteránský kněz Jiřík Fumusián rozsah všech povinností poddaných vůči „*czebranské*“ faře, než je konečně roku 1590 mohl pro poučení následovníků zapsat do starého misálu. Právě do onoho misálu v dřevěných deskách potažených koží a pobitých ozdobnými kovovými knoflíky, který se pak za protireformace ztratil z kunštátské fary.

Pečlivě, akurátně, bod po bodu zaznamenal sebranický farář veškeré nároky a požitky, na nic nezapomněl... Takovou a takovou robotu, takový a takový desátek – ze Sebranic, Voděrad, Újezda, Nýrova, Sasiny a Klevetova... A k tomu desátky ze dvora sebranického a ze dvorů voděradských.

Dvacet let kněz Jiřík Fumusián pilně ověřoval tyto položky, vymáhal jejich plnění a soudil se a soudil. Nejvíce se vznešenými pány Voděradskými.

S panem Janem Purghartem Černčickým z Kácova, jehož pro neplacení desátku pohnal L. P. 1575 před olomoucký soud – a zvítězil! Ano, byla mu neodvolatelně přičena „*každá dvanáctá kopa pšenice, rži a ovsa*“ a za zadržený desátek z let předchozích náhrada dvaceti pěti kop grošů míšeňských.

A po čase vyhrál Fumusián i další spor, pro změnu s panem Petrem Puchartem Voděradským z druhého dvora voděradského.

Opět výrok ve prospěch fary. Opět každá dvanáctá kopa pšenice, rži a ovsa. A opět náhrada, v tomto případě dvacet kop míšeňských grošů, které chtě nechtě nucen bude pan Petr Puchart knězi vyplatit.

Všecko, všecičko si to sebranický farář zapsal do misálu. A když konečně onoho roku 1590 přišel čas sklizně, v nejsladším očekávání vydal se na voděradská pole, aby si milou pšenku, rež i oves na vlastní oči prohlédl a bohaté snopy vlastníma rukama polaskal a přepočítal. Pořádek je pořádek.

A právě na jednom z těch polí, tam „*Za Bernátovy*“, urozený pan Petr Puchart kněze Jiříka Fumusiána vidlemi na seno k smrti ubodal!

Krvavá scéna – setkání mezi zrajícími klasy. Planoucí slunce, dusno, šumící obilí. Z jedné strany nepřítel rytíř, jenž by si dal pro krejcar vrtat koleno, z druhé blížící se

---

² Kučka, F. Tragédie rytířů z Voděrad. Kronika poctivé dědiny Sebranic, 3, 1969, č. 3, s. 33.

farářův majetnický úsměv a spokojené mnutí dlaní, pěkná úroda, boží požehnání... *A což těch dvacet kop míšeňských, pane Petře, je třeba splatit dluh!*

„*Hoc potuit esse causa ramoris, quem Dominus Purghart contra Georg Fumusián concessit.*“ (To mohlo být příčinou vraždy, kterou pan Purghart na Jiříku Fumusiánovi spáchal.)³

Ano, ano, neobyčejně vzteklí a neobyčejně lakomí prý bývali rytíři z Voděrad.

Kam onoho parného léta 1590 pochovali vidlemi proklátého kněze, není nikde uvedeno. Jeho vrah však, jak víme, od roku 1609 se vši parádou očekává „*radostné z mrtvých vzkříšení*“ v rodové hrobce uprostřed chrámové lodi.

Pro úplnost budiž řečeno, že se pan Petr ze svého mrzkého skutku přece jenom musel ukrutně kát. Ukrutně!

Čtyři selské usedlosti s robotami a poplatky údajně věnoval sebranickému kostelu! – Ani se tomu věřit nechce, takový vyhlášený držgrešle, a za jednoho mizerného faráře hned celé čtyři usedlosti?! Sakramente! A moravskému zemskému soudci Janu z Boskovic a na Černé Hoře prý ještě zbytek vsi za záchranu hlavy!

Nu, kdoví. Ale do nejdelsí smrti určitě pana Petra ten ztracený majetek mučil a mučil. Do nejdelsí smrti!

---

³ „Hic potuit...“ – poznamenal r. 1629 Bernard Voscinius, katolický farář v Kunštátě.

Matematik

I.

Léta Páně 1606 patřilo Veleslavínovo *Krátké naučení, kterak se lidé pobožní v čas moru chovati mají* patrně k nejčtenějším knihám v Praze. Učený Daniel Adam z Veleslavína byl tou dobou již sedm let nebožtíkem. Zemřel na mor. Jak jinak. A černá smrt právě opět vtrhla za městské hradby pražské a zabíjela a zabíjela a zabíjela.

Umírali žebráci, schovávající se v hromadách hnoje a slámy na dně hradebních příkopů, umírala chudina ve špitálech i na kostelních schodech, umírali nádeníci v zavšivených přístřešcích a noclehárnách, umírali řemeslníci i bohatí měšťané v kamenných a hrázděných domech, umíralo se v šlechtických palácích pod sametovými nebesy. Miserere eius, Domine...¹

Smrtka se urputně prodírala rozbahněnými ulicemi mezi stokami a odpadky, mezi prasaty a drůbeží, cválala po dlážděných náměstích, bušila na zamčená vrata a její šílený povoz přečpaný mrtvolami už skřípěl a vrzal na Královské cestě a mířil vzhůru k Hradu. Na střechách morového města ďábelsky křičeli pávi. Pánbu s námi a zlý pryč!

Černá magie. Černé kočky se žlutýma očima. Kulhaví černí psi. Zaklínání, modlení, vykuřování. Kříže, bezoáry, škapulíře. A zlověstný umíráček, jenž vyzváněl do říjnových dešťů. Jednou denně za všechny. Za všechny z hromadných hrobů. – Kdo mohl, prchal.

Také sám císař Rudolf, kterého už léta nikdo neviděl a který kvůli melancholii téměř nevytáhl paty ze svých komnat, zmizel horempádem z Prahy. Pryč! – Pryč, ale přece jenom ne příliš daleko. Jeho císařská Milost se k smrti bála cestování. A k smrti se bála smrti.

Arcimboldo namaloval před léty Naš portrét ze samé zeleniny a ovoce. *Donnerwetter*, jak rychle takový salát vadne, dýně se scvrkává a hrozny hnijí, hnijí, hnijí... A všude samé nástrahy, úklady, spiknutí, nemoci, zkáza... Čas. Memento mori. Alchymistů, destilátorů a lučebníků jako smetí, a kámen mudrců stále nikde! *Lapis philosophicus*, zatraceně! V lednu jsme byli už opět tak těžce nemocní! Ta Naše habsburská trudnomyslnost... K tomu Turci. Matyáš. Bočkajovci. A teď pro změnu zase mor... Zase mor!

Co naplat, Vaše císařská Milost musí z Prahy pryč. – Pryč? Ale ne příliš daleko! Nanejvýš do Brandýsa!

Rovněž Johannes Kepler, císařský matematik, opustil s celou rodinou svůj byt v univerzitní koleji krále Václava na Ovocném trhu. Nerad se loučil s dřevěnou věží na zahradě, kde se věnoval astronomickým pozorováním, leč černá smrt je černá smrt... Žena celé dny nařikala a vyčítala, Regina se už bála vyjít na ulici, přátelé odjížděli jeden za druhým a pozvání urozeného pána Štěpána Šmída z Freyhoffenu přišlo právě vhod. – Jedeme!

Naložil manželku, tři děti, pár zavazadel... A sotva se rozbřesklo, vyrazili všichni směrem na Moravu. Nejkratší cestou rovnou do Kunštátu.²

¹ „Miserere eius, Domine“ (lat.) – „Smiluj se nad ním, ó Pane.“ Počátek modlitby nad umírajícím.

² Štěpán Šmíd (psán též Steffan Schmidt von Freyhoffen, příp. Šmíd z Freyhoffenu či Freihofu), pův. štýrský šlechtic protestantského vyznání. Byl přítelem J. Keplera, s nímž se znal nejspíše již ze Štýrska, kde Kepler působil jako učitel matematiky ve Štýrském Hradci. Šmíd zakoupil kunštátské panství patrně r. 1604. Působil ve službách císaře Rudolfa II. i jeho nástupců – Matyáše II. a Ferdinanda II. Dosáhl nakonec vysoké funkce „reichspfennigmeistera“, tj. říšského výběrčího daní (či říšského ministra financí). – Do Kunštátu odjeli Keplerovi z Prahy 30. října 1606.

Úmorné harcování. Pozdě večer doputovali do městečka. *Gott sei Dank!* Už tam budou!

Po stranách uzavřeného vozu narudlá světýlka dvou lateren. Dvě křepčící bludičky. A uvnitř jen rozvrzaná tma. Tušené obrysy těl. Žena. Děvčátko. Batole. A mlčící Regina.³

Mlčí teď čím dál častěji, myslí si smutně paní Barbora. – Dospívá. Příliš rychle chvátá k dospělosti. Její malá Regina. Už za chvíli na vdávání, už za chvíli bude chtít věno, zlatky po otci, štýrské vinice... Mein Gott! Samé starosti, samé nepříjemnosti! Peníze, děti, děti, peníze... Ještě že Zuzance⁴ jsou teprve čtyři. Stočená do klubíčka. S hlavou na sestřině klíně. Sladká dívenka. Spí. A nejmladší Bedřich⁵ v matčině náruči konečně taky ztichlý. *Liebling*... Houpy hou... Ani ne dvouletý Bedřich s pobledlou tvářičkou. Polovinu cesty profňukal. A paní Barbora celou dobu v úzkostech: Proč pláče? Proč nejí? Proč sebou zazmítal?

Stále pátrajíc po zlověstných příznacích – znala je z paměti: únava, třesavka, horečka, kašel, krev, dušení... A Frau Beatě odnaproti se prý vyrazila dýměj jako pěst. *Um Gotteswillen*, je po ní. Prokletá Praha!

Ne, nechtěla do Prahy!⁶

A po prvních sporech s Brahem už ani Jan. Moci tak zůstat ve Štýrském Hradci! Nebo alespoň ve Württembersku! Smůla. Smůla... Smůla a Tycho Brahe!

Považ, sám Tycho Brahe! oznamoval jí spokojeně. – Znovu zval Jana k sobě. Vyhnance ze Štýrska. Mladého matematika Keplera. (Který se s ním škorpil pro takové hlouposti.) Sám Tycho Brahe!

A než se všichni nadáli, Tycho pohřben s velkou slávou v Týnském chrámu a Jan ustanoven Brahovým jediným nástupcem. Nikoliv Brahův zeť Tengenagel. Nikoliv jiný dlouholetý asistent. Ale Kepler!

Pověřen z rozhodnutí Jeho císařské Milosti Rudolfa II.: Johannes Kepler, císařský matematik! – Osudné povýšení oznámeno radou Barvitiem hned druhého dne po Tychonově skonu.

Smůla, říká si paní Barbora už po tisíci. Než se Jan stačil rozmyslet, přikován k Praze. K Rudolfovu dvoru. K zatracenému Tychonovu dědictví. K těm šíleným řetězům číslic a k bláznivým přístrojům, z nichž se jí dělá nanic.

Praha! Teď už paní Barbora svého manžela z Prahy nedostane.

Čert jí byl to obrovské město dlužen! Cizí a přezíravé. – Lidí mnoho, známých málo a domov, domov daleko. Stesk, vzpomínky, touha... Kvartýr sice slušný a rektor Bacháček dělá, co slovutnému příteli Keplerovi na očích vidí, ale ta drahota! Strašná drahota! A Janovi neplatí. Stále se doprošovat, sedm tolarů, deset tolarů... Císař slíbil tisíce zlatých ročně, leč za těch šest let je ještě neviděla!

Peníze, děti, děti, peníze, není zvyklá počítat každou grešli, není zvyklá dělat dluhy, není zvyklá děkovat za obědy z kolejni kuchyně, není zvyklá... A Jan s ní sotva promluví. Nemá čas. Nikdy nemá čas. – *Ja*, dosáhla svého, vzala si hvězdáře! Bohatá mlynářská dcera Barbora Müllerová se provdala za učence. Za syna hašteřivé kořenářky a sprostého žoldnéře, beztak zabitého někde v opilosti.

Vědátor? Hladové řemeslo! Jedna kapsa prázdná, druhá vysypaná. Všichni strýčkové ji tehdy varovali! Všechny tetičky lomily rukama...

³ Ve Štýrském Hradci se r. 1597 J. Kepler (1571–1630) oženil se zámožnou třiadvacetiletou vdovou Barborou Müllerovou. Regina byla Barbořinou dcerou z prvního manželství.

⁴ Zuzana – narodila se Keplerovým v Praze 9. 7. 1602. V dospělosti se provdala za Keplerova pomocníka Jakoba Bartsche, lékaře a astronoma.

⁵ Bedřich (Fridrich) – narodil se v Praze 7. 12. 1604. Šmíd byl jedním z jeho kmotrů (dalším byl Jan Matouš Wacker z Wackenfelsu).

⁶ Do Prahy se Keplerovi přestěhovali na podzim 1600.

Podatřená manželství!

První muž si zničehonic umře a druhý zase dny i noci prosedí nad lejstry. A píše a počítá a počítá a píše... A přitom je tak slabý! Chudák její Jan.

Když se tenkrát poprvé ubytovali u Tychona v Praze... Trhavý kašel. Horečky. Vyčerpanost. Byla bez sebe strachy, že ho snad taky brzy pochová. Dobrý bože! Jenom ne soucotě! Co se kolem něho naběhala. Co se nabděla. Namodlila. Naplakala...

Chudáček Jan. Tolik pracuje! A je tak křehký... A tvrdohlavý! Mezek jeden paličatý! Jak moc ho prosila, aby alespoň dneska v tom nečase jel s nimi v kotčím voze. Jak zoufale ho přesvědčovala! Ale Jan! Jan, Jan...

A paní Barbora si znovu trpce povzdychne. Hloupý život. Stále být ve střehu. Stále ve strachu. Stále v modlitbách. Únava...

Kepler v navhlém plášti klusá před spřežením na svém koni. Už tam budou! Roztančené lucerny. Odrkávající zvířata. Sjíždějí spícím městečkem kolem černých stavení. Řídká mlha, hrobové ticho. Jen odněkud zblízka štěkot probuzeného psa a těžké skřípění kol. A zase znovu do kopce, hyjé! Zpocení tahouni. Už jenom kousek. Už, už, už... Padací most. Brána. Rachot kamenného nádvoří. Planoucí smolnice. Cíl. Bezpečí.

Dva přibíhající sluhové a jakási vysoká paní v tmavých šatech.

Úsměv. Lehká úklona. Hladká tvář pod bílým šlojřem:

Jsem Alžběta Pauritschová,⁷ vdova po hejtmanu Pauritschovi. Vítejte na kunštátském hradě!

V roztrěsené záři jezdec v zablácených vysokých botách. Dvě rozespálé děti. Dívka s naběhlýma očima. A žena, jež se sotva drží na nohou.

Račte za mnou. – A statná, pohledná vdova Pauritschová rázem ovládne pole. Pokyny, příkazy, světla, zavazadla, *tudy prosím, cestu jste měli dobrou? Večeře bude hned.* Smýt prach, napojit hrdla, zaplnit žaludky a rychle do postele... *Jste jistě utrmácená...* Soucitný pohled na paní Barboru.

Víte, že také pocházím ze Štýrska? Krajanka!

Jedí pomalu, lhostejně, téměř beze slov. Ano, výborné. Ano, mor. Ano, hodně. Ano, únava... Zívající Zuzanka. Otupělá Regina. A rozmrzelý Bedřich, který už zase mňoukavě poplakává.

Ááá! – *Kmotřenec našeho Herr Schmidta, vím, vím, přikyvuje hejtmanka. Abych nezapomněla, slovně pane, Jeho Milost tě po večeri očekává u sebe nahoře, musíš projít na další nádvoří. Když dovolíš, sama tě potom doprovodím do panských komnat...*

Konečně utišení. Konečně pokoj. – S přáním klidné noci mizí vdova Pauritschová za dveřmi. Paní Barbora s úlevou pohlédne na připravené lože. Ještě modlitba. Pokřičovat se. Sfouknout svíci...

Vyčerpaná. Vyčerpaná k pláči. Mor. Praha. Děti... Děti? Oddychující Bedřich se sevřenými pěstičkami. – Děti! Lásky, jimiž jsme vydáni životu napospas. Neštěstí číhající na každém kroku. Choroby. Trápení. Smrtka.

První Heinrich. Druhá Zuzanka. Ani jeden se nedožil dvou měsíců. A Jan jim při narození nadšeně sepisoval horoskopy! Dva horoskopy. Dvě rakvičky. *Osmý dům*, dům bez světla, v němž kdesi číhá Šelma připravená ke skoku... Cožpak to věděl? Cožpak by mohl... Kvůli ní? Jeho tajný pláč oné strašné noci... A další holčičku pak pokřtili stejně – Zuzana. Dvakrát do téhož stromu blesk neudeří. A poté syn. Bedřich. Jiné jméno. Nepokoušet osud.

Strach? V rukou Božích... Má amulet. A horoskop. Horoskop – zrozená ve šťastném znamení. *Ve šťastném znamení*, řekl jí, když se o ni tenkrát ucházel. Tenkrát ve Štýrském

⁷ V použité literatuře (viz) se vyskytuje pouze označení „vdova Pauritschová“. Jméno Alžběta je smyšlené.

Hradci. A pak si odjel. Jako by na ni zapomněl. A vrátil se. A svatba přece jenom byla! A dostala náhrdelník z granátků a rukavičky zlatě krumplované. Praštil se přes kapsu. Hvězdář! Co vidí v těch svých hvězdách? Nikdy jí nic neřekne. A věčně ho prosit o každý krejcar! A věčně chodit po špičkách. Hvězdy! Jeho hvězdy! Nic než hvězdy!

Paní Barbora usne v slzách.

Celý kunštátský hrad spí, pouze v sále skoro do kuropění rozprávějí dva staří přátelé. Císařský matematik Johannes Kepler – a urozený pán Štěpán Šmíd z Freyhoffenu, na Kunštátě a Innštejně i jinde, právě jmenovaný královským důchodním, ano, nový *rentmistr* Markrabství moravského a již brzy i rada komory dvorské (a jednou též *pfennigmeister* Svaté říše římské) et cetera et cetera...

Dva staří přátelé při horkém víně. – Praskající ohniště a psi poklidně rozvalení u pánových nohou, ticho a mír... Mír? Nekonečná noc za kamennými zdmi.

Dva staří přátelé. Dva bratři ve víře. Přípitky na minulost. Přípitky na budoucnost. Stále nemajetný Kepler a stále majetnější Šmíd. – Oba svého času vyhození ze Štýrska. Společná zkušenost místních protestantů. Arcikníže Ferdinand Habsburský tehdy zrovna zahájil neúprosné tažení proti všem mrzkým nekatolíkům: *Raus!*

Měl jsem štěstí, Jene, koupil jsem kunštátské panství od Katharinů.

Jsi bohat, přáteli, budiž ti přáno. To já musím neustále vymáhat svých mizerných tisíc zlatých ročně. A marně! Dostávám za tutéž práci třikrát méně než nebožtík Tycho Brahe, a stejně mi císař věčně dluží!

Mně také císař dluží, mně také, Jene, povzdychne si *rentmistr* Markrabství moravského (a jednou i *pfennigmeister* Svaté říše římské), bohabojný boháč v obohacujících císařských službách, na což je vhodné rychle připít.

Všem císař dluží. Peníze ze státní pokladny tečou proudem. Ani na armádu proti Turkům už není kde brát!

Umělci a destilátoři, učenci a řemeslníci, čarodějové a kouzelníci. Obrazy, sochy, klenoty, zvířata, přístroje... Rohy jednorozce a kančí zuby, zbraně a kameny, pitvornosti, hlouposti, blázniviny... Císař je blázen. Pssst! Císař je již dlouho blázen! A bláznivý císař nebude již dlouho císařem! A proto rychle připítek na zdraví Jeho císařské Milosti! A na lepší časy!

O tempora, o mores!

Neklidné časy. Strašné časy. Ta zlodějská sluhovská kamarila kolem všemocného Langa, ta nenažraná smečka, jež rozhoduje o všem. O audiencích, úřadech, důstojnických patentech, o titulech dvorských dodavatelů, o složení císařského menu i o pár tolarech pro císařského matematika, o bytí i nebytí, o životě i smrti... Nač rychle připít? – Dobrotivý panovník a jeho zlí rádcové?

Úplatky, pikle, šílenství. Císař Rudolf je přece šílenec. A na trůn se dere jeho bratr Matyáš. Namísto katolického panovníka katolický panovník. Namísto Habsburka Habsburk. Válka? Už zase?

Jene, čeští stavové snad stojí za Rudolfem. Snad...

A Morava? Slezsko? Lužice? Uhry? Rakousy?

Císař kontra stavy. Císař kontra přibuzenstvo. Moc proti moci. Ctižádost proti ctižádosti. Půtky před bitvou, přehánky před potopou.

Katolíci, novoutrakvisté i hrstička staroutrakvistů. Papeženci, španělské křídlo, kalvíni, luteráni, bratři... Stavové podjednou a podobojí a ještě i Turci v Uhrách. Babylon...

Matyáš chce trůn. A kvůli koruně slíbí cokoliv. Protestantským opozičníkům. Katolickým souvěrcům. I těm mohamedánským Turkům! Vyjednávání, chlácholení, handrkování, sliby, sliby, sliby... Jenomže jak to dopadlo ve Štýrském Hradci! A co Horní

Uhry a Sedmíhradsko před třemi lety?! Ožralec Belgioso rubající hlavy a drancující majetky. Na císařův rozkaz? A dál? V zemích Koruny české?

Lobkovicové, Slavata, Martinic, Berkové z Dubé, rod Dietrichštejnů a konvertité bratři Lichtenštejnové, všichni ti obraceči, kariéristé, jezuité, papežští nunciové – a k tomu nevypočitatelný Rudolf se svou španělskou výchovou... Co nakonec císař udělá? V celé Evropě to vře. V celé Evropě táhnou stoupenci Říma do útoku!

Ale Jene, ve zdejších krajích táhnou do útoku už po dvě staletí! A po dvě staletí jsou nuceni žít spolu. Liché obavy, nic víc. Žít spolu, žít vedle sebe, to je všechno. Evangelická většina, katolická menšina, nač to měnit? Už dvě stě let. Úžasná země! Oáza... Na jaře přišel sem na kunštátskou faru katolický farář. Jistý Valentin Šulla.⁸ Vždycky tady sloužili luteráni. A teď najednou katolický farář! Všeobecné pobouření. A navíc ta ženská, co si ji tam chová, hanba mluvit. Dal jsem mu hned výpověď ke sv. Jiří. Stěžoval si kardinálovi. Nu, uvidíme...

Samé starosti, Štěpáne. Kodrcání na oslu, zatímco toužíš letět s vichrem vzhůru! – „K pozorování mám chabý zrak, na mechanické věci nešikovné ruce, k domácím a politickým záležitostem mám povahu zvláštní, cholerickou...”⁹

A na všechno málo času. Čas, čas, čas! Štvanice. Opojná štvanice! Uštvané opojení – Pořád ještě pouze na úpatí Tychonova nádherného pohoří. Tak nekonečně pomalu se prodírat lavinami svěřených záznamů! – Pětatřicet let sledoval Brahe nebesa, pětatřicet let! Tisíce a tisíce výsledků, čas, čas, čas. Kde jej vzít... Všechno se vleče, všechno se plouží. Bloudí, tápe, přešlapuje...

Rudolfínské tabulky, Keplerův slib císaři, slib Tychonovi, slib, který nelze nedodržet! Čas, čas, čas! Úkoly, plány, cíle! Tabulae Rudolphinae, jež neberou konce. Studia Harmonie světa, jež se sotva hnula z místa. Optická část astronomie, jež vyšla teprve předloni. Nic než 386 stran fóliového formátu – a stovky a stovky dalších... Napsaných, nenapsaných, čekajících...

Ano, posedlost! Zařatost. Horečka. Bože, vsadil se, že teorii Marsu vyřeší za jeden týden! Frajeřina. Hloupost. Křeč.

Pět let! Celých pět let! Až předloni v prosinci!

Určeno. Vypočítáno. Hotovo! – Mars obíhá kolem Slunce po elipse!

Dva tisíce roků všichni tvrdili, že se jedná o kruh. A zatím! Elipsa. Dokonalá elipsa! Celých zpropadených pět let mu trvalo, než na to přišel! Do pekel! – A teď mu Tengenagel podráždí nohy a dílo stále ne a ne vyjít. A dny pádí a on neví, co dřív. *Harmonie světa*. Výpočty. Přístroje. Literatura. Korespondence. Žáci...

A pozůstalost po Brahovi...

Dokončit, co veliký Tycho nestačil, nemohl, neuměl. Poslání, úkol, tenata... Ve stopách Brahových. – A přitom téhož velkého Tychona vyvracet ještě větším Koperníkem a Koperníka svými vlastními objevy a sotva dechu popadaje, plazit se tím vším utýraně kupředu jako šnek. Čas, čas, čas!

Jsem astronom, ušklíbne se Kepler, jsem císařský matematik! A nebýt směšných horoskopů a pranostik, nebýt hloupých kalendářů, neměli bychom být vlastně z čeho živi!

Peníze, pořád jenom peníze. Co o nich věděl velmož Brahe, přední šlechtic dánský! Nikdy se o ně nemusel zajímat. Ale Kepler ano. Kepler musí! Má ženu zvyklou pohodlí a dostatku. Má ženu a tři děti. A plat, který mu neplatí. Dluhy! Stále jenom nejistota. Ze dne na den, z roku na rok... Dluhy, půjčky, ponižující vymáhání. A Regina se už brzy bude chtít

⁸ Valentin Šulla (Sulla, Sullový), katolický farář, nastoupil v Kunštátě v dubnu 1606, ale narazil na velký odpor Kunštátských. Dne 10. 5. 1606 podal stížnost kardinálovi na farníky, že mu odpírají desátky a činí různé problémy. Šmíd mu dal výpověď. Šulla byl podezřelý svým chováním i samotnému kardinálovi a brzy z Kunštátu odešel. (Viz Hosák, L. Přehled dějin Kunštátu do doby bělohorské. In: Příspěvky k dějinám Kunštátu na Moravě. Kunštát na Moravě, 1970, s. 3–11. Tenora, J. Dějiny městečka Kunštátu. Brno, 1885, s. 85–86).

⁹ Podle: Horský, Z. Kepler v Praze. Praha, 1980, s. 128.

vdávat, nebesa jsou mu svědkem, že se k ní choval vždy jako k vlastní dceři. Regina! Svatba, věno, další vydání. Samá vydání, samé pohledávky, samé platby. Plebejec bez modré krve. Vědátor beze statků. Veverka potupně uvězněná v drnčícím kole.

Ani nevíš, Štěpáne, jak rád jsem jel tenkrát do mnohoslibné Prahy. K vznešenému dvoru císaře Rudolfa. Jak rád jsem tenkrát jel! Do toho prodejného a nemilosrdného města, kam mě pozval učený Václav Hájek z Libočan. A veliký Tycho Brahe.

Jsou už mrtví, přáteli, oba.

A my? Co bude s námi, Štěpáne?

To se mě ptá dvorský astrolog?

Ano, dvorský astrolog! – Představ si, ten poblouzněný mnich Giordano Bruno tvrdil, že vesmír je nekonečný. Bože Všemohoucí! Bez konce! A tudíž bez počátku! Takový nesmysl! Taková hrůza. Závrať. Šílenství. Co s námi bude, Štěpáne?!

Toho poblouzněného mnicha už před šesti lety upálili. Otevři okna, hvězdáři. Nic k vidění. – Nic. Jenom noc. Temnota. Mlha, která leze do pokoje... A hvězdy?

Hvězdy... Umím si to spočítat!

Ano. Víš. Bůh ti buď milostiv!

Oznobený, pošmourný podzim. Lesy kolem městečka, z nichž nad ránem stoupala plesnivá pára. Váhavá svítání a rychlé soumraky. Deště, větry, padající listí...

Neměl zde stání.

Jeho výpočty, jeho sextanty, jeho teorie. Jeho planety, komety, souhvězdí. Jeho sféra stálic a „*pět dokonalých těles*“. Jeho Slunce – Hybatel, jeho Střed Veškerenstva... Jeho přílivy a odlivy, Měsíc z éteru, dráhy oběžnic... Všechno letělo, kroužilo, spěchalo, jenom on zde trčel. Na Moravě, v jakémsi Kunštátě, na hradě přítele Šmída.

Nač myslíš? tázala se ho žena a císařský matematik jí neodpovídal. Nač myslel...?

Na Ptolemaia. Na Eukleida. Na Pythagora, Platona, Aristotela. Na starého učitele Mästlina. Na protivného, mstivého Tengenagela. Na velkorysého Tycho, který nechal nehybnou Zemi zpupně zabodnutou do centra Všemohoucího. Na geniálního Koperníka, který zkamenělé role Země a Slunce rázem převrátil. Na ztřeštěného Bruna, který blouznil o nekonečném vesmíru a nekonečném množství světů. A na Boha myslel! Na nejvyššího Geometra Kosmu, jehož svrchovaně přesné dílo dostal za úkol poznat, pochopit, popsat... On, Kepler!

„Ubi materia, ibi geometria.“¹⁰

Měl být teologem! Tak málo času!

Tak málo času... Bylo mu pětatřicet. A před ním celé Jsoucno! Universum. Svět. Celá *Harmonie světa*. Už pětatřicet! – Musel spěchat. Pádit. Letět!

Proklatě! Uvězněn v kunštátském závětrí. Spánek. Řeči. Procházky po okolí. Hrůzná zahálka! Barbora příliš se dožadující jeho pozornosti, Zuzana a Bedřich příliš malí, Regina příliš velká. Krmen, napájen, obletován... V pasti.

Jsi nevděčný, Jene! vyčítala mu žena. *A ta laskavá Pauritschová se o nás tolik stará! Chtěla by jenom horoskop pro svou malou dcerku. Co ti to udělá?* – Ani si nevšiml, že vdova Pauritschová má malou dcerku. Ano, roztomilé děvčátko. Jeden horoskop pro jedno malé, roztomilé děvčátko. Zrozené ve šťastném znamení.

V noci naslouchal, jak mu v uších křečovitě tepou vteřiny. Nespavost. Z Prahy špatné zprávy. Ještě stále morový umíráček a císař ještě stále v Brandýse –

Musím se vrátit ke dvoru, volají mě, oznámil manželce, zůstaneš zatím tady, v bezpečí.

A paní Barbora jen mlčky přikývla, rty uraženě semknuté a slzy na krajíčku, na ruce kopajícího Bedřicha. – Hvězdy! Nebesa na dluh.

¹⁰ „Ubi materia, ibi geometria.“ (lat.) – Kdekoliv je hmota, provází ji geometrie. Keplerovo životní heslo.

Také královský důchodník Šmíd už před časem kamsi odcestoval. Daně, finance, půjčky, obchody... K nezastavení! Mocný a pilný *rentmistr* moravský (a jednou i *pfennigmeister* říšský). Chytrý a obratný. Pilný a houževnatý. Ctěný a vážený. Ve světě, kde nikdo nevycházal s nikým, vyšel on s každým.

Však se záhy uvidíme, příteli. – Jistě. U dvora. Ve službách Jeho císařské Milosti. – Rudolfa či Matyáše. Toho či onoho. Tady či někde jinde. Dá-li Bůh.

Odjížděl brzy ráno. Vlezlý, vlhký chlad. Než zamířil z nádvoří, ještě se ohlédl a zamával.

Malá skupinka v sivém podzimním světle. Jeho žena s Bedřichem v náručí. Droboučká Zuzana. Regina. A kousek za nimi vdova Pauritschová se svým děvčátkem.

Pobídl koně. Johannes Kepler opouštěl Kunštát. Osamělý jezdec na rozmoklé cestě...

II.

Uplynulo pouhých šest let. Šest neklidných, rozháraných, napjatých let. Osud neboli čas.

Choromyslný císař svým bratrem postupně a nezadržitelně zbaven moci nad Uhrami, Rakousy a Moravou. Na závěr ostudný boj o Čechy. Krvavá fraška, při níž Rudolf nechal táhnout vlastní hladové pasovské žoldáky proti vlastnímu sídelnímu městu. Ucho se utrholo, džbán přetekl.

Matyáš korunován českým králem. A císaři Rudolfovi zbyl jen císařský titul. Vyhaslý titul. A plamenná nenávisť. Smrtná nenávisť! – Ještě na úmrtním loži, týrán strašlivými bolestmi, v posledním vzepětí sil vydal rozkaz, kterým se hodlal připojit k Unii evangelických knížat a zahájit válku proti nenáviděnému bratrovi. – Skonal ráno 20. ledna Léta Páně 1612.

Dvacet sedm roků se Rudolf skrýval před lidmi ve svých komnatách. Pouze On a Jeho sbírky. Jeho obrovské sbírky. Svět vykázan za dveře. – A nyní si každý po libosti mohl okouknout císařovo nabalzamované tělo v kostele Všech svatých na Hradě. Tělo v dlouhém rouchu z hnědého sametu, na hlavě hnědý klobouk, v sepnutých rukou křížek a růženec...

Arcimboldo namaloval před léty Náš portrét ze samé zeleniny a ovoce. Donnerwetter, jak rychle takový salát vadne, dýně se scvrkává a hrozny hnijí, hnijí, hnijí...

Zírali na jeho trup. Ti smrtelníci z mraveniště pod Hradem, k nimž by nedohlédl ze svých oken, ani kdyby někdy chtěl. Hle, císař! – Mysleli, že umřel už velmi dávno. A on teprve nyní... Zklamání čumilové. Nudný exponát na katafalku.

Nový panovník zvolil za své sídlo mnohem menší, avšak mnohem habsburštější a mnohem katoličtější Vídeň. A Praha? – Praha začínala pomaloučku polehoučku ztrácet na lesku i na významu. Ještě si toho nestačila všimnout. Zatím všichni čekali, co bude. Nekatolíci měli *Rudolfův majestát* a Matyášovy sliby. I katolíci měli Matyášovy sliby. Stavové měli Matyášovy sliby. Země měly Matyášovy sliby. A Matyáš měl konečně celé středoevropské mocnářství sakumprásk. A tak se čekalo.

Dne 13. dubna onoho roku 1612, ihned po svítání, jakmile se otevřely městské fortny, vyjel z Prahy vůz doprovázený jezdcem na koni. Johannes Kepler se vydával na pouť do

svého nového působiště. Odvážel s sebou dvě děti – dceru Zuzanu a syna Ludvíka.¹¹ – Malý Bedřich byl již mrtev. Stejně jako jeho matka.¹²

Studené, jasné jitra. Rozcvalaná nebesa. Ptačí hlaholení. Podél rozježděné cesty za hradbami pučící keře. Jaro. Život. Naděje. Opět. Znovu. Zas. – Odjezd nalehko. A nadlouho. Možná navždy, kdoví...

Kepler mírně předkloněný v sedle. – Jedenačtyřicet. Muž v nejlepších letech. Štíhlý, drobný, tmavovlasý, tmavooký. Zkoumavý pohled, přísná tvář, zastřižená bradka... Známý, vážený, slavný – v uzoučké společnosti těch několika evropských kolegů. Jeho jméno obdivováno vzdělanci, znalci, učenci, zasvěcenci. Johannes Kepler, císařský matematik! – Právě opouštějící město, kde prožil téměř dvanáct roků.

Čeká ho stěhování. Svršky. Věci. Vzpomínky. A třicet knih, které zde napsal. *Optická část astronomie*. Nejnovější *Dioptrika* z loňska. A také *Astronomia nova*, přece jenom vydaná. – Po dalších promarněných čtyřech letech. S dedikací císaři Rudolfovi. A s jedovatou Tengnagelovou předmluvou. *Astronomia nova*. (Jeden výtisk za tři zlaté.)

Dokázal, že rychlost planety se mění v nepřímé závislosti na její vzdálenosti od Slunce, dokázal, že oběžnice krouží kolem Slunce po elipsách, dokázal vypočítat kdykoliv jejich polohu, dokázal – dokázal, dokázal... Ještě stále po něm chtějí hlavně horoskopy. Ještě stále se živí hlavně horoskopy. Ještě stále váhavě obrací každý groš.

Astronomia nova. Jinak vše při starém. Vlastně ne tak docela – uplynulo šest let. Na krku dvě malé děti. A žádná žena.

Dva hroby v jilském kostele. A řinčení zbraní, jež od té doby občas zaléhá do Keplerových těžkých snů.

Třesk palašů a práskání mušket! – Slyšíš, Jene, už jsou blízko! Už jsou tady! Na Starém Městě pražském! – Pouhých pár kroků od jejich pronajatého bytu proti jezuitské koleji. Jejich domov. Čadící knot, páchnoucí vzduch, chrčící dech. A hnis a modlitby a čekání. – Už jsou zde! – Boj zuřící hned za zdmi té tiché rodinné mučírny.

Probouzí se schvácený. Srdce v oprátce.

Hrůzný masopust L. P. 1611. Nedělní ráno, kdy se divoce rozduňely všechny pražské zvony. Poplach. Poplááá! Pasovští jsou před branami! Pasovští šturmuji!

Přetadvacetiletý arcikníže Leopold, císařův bratranec a biskup pasovský, právě vytáhl proti Rudolfovým neposlušným poddaným. (*Also*, ztrestáme troufalé české stavý! A ukážeme Matyášovi, kdo je ještě v zemi pánem!) Hurrrááá! Za kořist a moc!

Vlašští a němečtí usedlíci bleskem vyvěšující z oken bílé hadry. Městské šance proražené zradou. Letící rejtaři. Běžící pěchota. Smečky cizích žoldáků s vyceněnými zuby. A zběsile se bránící Pražané. Bubny, polnice, střelný prach. Kopí, bambitky, vařící smola. Stavovští vojáci bojující v ulicích jako lvi. A s nimi měšťané, řemeslníci, tovaryši, čeled', chudina, všichni, všichni, všichni! Za majetky! Za holý život! Do zbraně!

Tři krvavé dny.¹³ Píkle, intriky, dohady.

¹¹ Ludvík (Ludwig) – narodil se v Praze 21. 12. 1607. (Zemřel r. 1663.) Po otcově smrti, kdy byla pozůstalá rodina v tíživé ekonomické situaci, prodal veškeré Keplerovy písemnosti polskému astronomovi Johannu Heveliovi do Gdaňska.

¹² Bedřich (Fridrich) podlehl neštovicím 19. 2. 1611. Jeho matka Barbora, která již od r. 1610 vážně stonala, zesnula 3. 7. 1611 na tyfus. Nakazila se pravděpodobně, když z milosrdenství navštěvovala jiné nemocné.

¹³ Tři krvavé dny začaly masopustní nedělí 13. února 1611. Dne 15. února po čtyřhodinové bitvě mezi Pražany a pasovskými žoldáky bylo jasné, že Leopoldův (a Rudolfův) plán na bleskové dobytí Prahy (přesněji Pražských měst čili Starého, Nového a Menšího Města pražského, tj. Malé Strany, a Hradčan) ztroskotal, a bylo ihned

Zvěsti o proradnosti katolíků. (Několik pobitých františkánů na Novém Městě. A jezuité, kterým nebyl zkřiven ani vlásek.)

Dohady, intriky, pikle!

Císařův bratránek Leopold v čele císaři podřízené armády. Kdo uvěří, že navzdory císařovým rozkazům?! – A císař? Jako vždy zalezlý na svém Hradě. Ve výšinách. Pomatený pavouk. Schovaný, číhající, čekající. – Rudolf! Koruna. Trůn. Moc. Msta. Nenávist. Vraždění. Rudolf, ten to všechno spískal! Ten šílený dědek!

Kordy, děla, arkebuzy, hřmění, nárek, křik. Bušení kopyt na Karlově mostě a zuřivá střelba u Staroměstské mostecké věže.

Slyšíte, už jsou tady! Už jsou zde!

Strnulí hrůzou. Paní Barbora s vytřeštěnýma očima, Bože, smiluj se nad námi! Prokletá Praha! – Všechny tři děti v horečkách, všechny tři nakažené neštovicemi! Smrtka v pokoji, Smrtka za okny, Smrtka, Smrtka, Smrtka! A paní Barbora na pokraji sil, už rok na pokraji sil, už rok nemocná, horkost, slabost, vyčerpání. Úzkost, nespavost, strach. Strach pronikající do morku kostí. Ledové ruce kolem jejího hrdla. Šelma připravená ke skoku... Prý bludy, mámení, chorobné představy. Ano, říkají o ní, že se pomátla!

Prokletá Praha! Stokrát prokletá Praha!

Mrtví v malostranských uličkách, ranění před zatarasenými vraty, sténání, oheň, drancování, zkáza –

A její nemocné děti.

Šestiletého Bedřicha pohřbí v jilském kostele. Šelma stále připravená ke skoku. Temný dravec ponechávající oběti pouze srdce. Srdce... Dávivá bolest. Smrtka, jež chodívá vždycky třikrát. Její třetí. Její malý Bedříšek. – *Byl by z něho výborný matematik, vzlyká Kepler. A paní Barbora hledí do prázdna žhoucíma očima. Už ani jedna slza.*

Odjedeme z Prahy, řekne jí. S Prahou je konec. S Rudolfem je konec. S tímhle životem je konec.

Odjedeme, těší ji. – Ale kam? Ze Štýrska ho kdysi vyhodili, poněvadž nechtěl přejít k víře katolické. Ve Württembersku ho nyní odmítli pro údajnou nepevnost ve víře evangelické.

Postěhujeme se do Lince, oznámí hvězdář své ženě. Dostal jsem tam místo zemského matematika hornorakouských stavů.

Než vše vyjedná, nakazí se paní Barbora tyfem. – *Vydáme se na cestu, jen co se uzdravíš!* – Pochovají ji vedle Bedřicha.

Smrtka, jež chodívá vždycky třikrát. Manželka. Císař Rudolf. Přítel Bacháček.

S Prahou byl konec.

Sbohem, stověžatá!

Onoho dubnového jitra roku 1612 Kepler vyráží na cestu. Titul *MATHEMATICUS SACRAE CAESAREAE MAJESTATIS* si odváží s sebou. Pražská kapitola dopsána. Tečka. A teď pro změnu směrem poledním! – Nedočká cválající na své brně. Linec čeká! Kupředu! A jedéém!

Jezdec na koni. Ve voze za zády dva sirotky. A také nějaké dárky. – Koupil je teprve včera: náhrdelník z granátků a panenské rukavičky zlatě krumplované. Císařský matematik se praštil přes kapsu. Nerad, ale přece. Jede totiž na námluvy. Z Prahy do Lince – přes Kunštát!

Slyšeli jste? Vdova Pauritschová má údajně dceru na vdávání. Ano, ta roztomilá malá dívenka už prý vyrostla! Narozená ve šťastném znamení.

Opět v Kunštátě. Opět na hradě. A nepřítomný Štěpán Šmíd, rada komory dvorské, opět kdesi zaneprázdněn, mimo, omlouvá se. Snad příště.

Ach, Herr Schmidt, velmi zaměstnaný muž, však to znáte, císařská služba! řeční nestárnoucí Alžběta Pauritschová, řeční a řeční... Záplava slov, dotazy, pokyny, gesta, tudy, prosím, teď jsi mým hostem, pane Jene! I obě tvé rozkošné děti, jakpak se hošík jmenuje? – Kateřino,¹⁴ pojď uvítat naše milé přátele!

A panna Kateřina se plaše usměje a vdova Pauritschová řeční dál. *Vyhlíželi jsme vás, pane Jene, všechno je připraveno. Přijeli jste na dlouho?*

Ne, jenom na chvíli, bohužel. Linec. Nové zaměstnání. Povinnosti. Snad pár dnů... Ale jak rád by se Kepler zdržel! Jak rád! Tentokrát.

A panna Kateřina před jeho naléhavými zraky rychle uhne očima.

Ani na okamžik sami. Vdova Pauritschová pokaždé někde poblíž. Skvělá matka, dokonalá hospodyně, ostražitý hlídač. Kyprá a srdečná, bystrá a hbitá, *přijmi místo, pane Jene*. Dosud pěkná tvář pod bílým šlojířem a chřestící klíče u pasu, *krásný den, pane Jene*. Ženská k neutahání. Vševidoucí a všudypřítomná! – Na nápadníky musí být přísnost! Což již obě Pauritschovy nezažily kvůli námluvám dosti ostudy?! Což již panna Kateřina nevytrpěla dosti ponižení?! – Trapná historie. Ještě teď se *Mutter Pauritsch* třese vzteky. Její ubohá, dobrá dcera! Taková hanba! *Zum Teufel!*

A panna Kateřina sklopí zrudlou tvář k zemi. – Zahlédl slzy?

Ten mizera, ten lump, ten darebák! laje rozezlená máteř a vzácný návštěvník se náhle a nečekaně rozohňuje s ní: *Ano, ten darebák! Lump! Mizera! Sám se potrestal!*

Tehdy se na něho panna Kateřina konečně podívá a jeho horce zamrazí. Je krásná.

Díky bohu za tu trapnou historii, díky bohu, říká si Kepler, díky bohu, je volná! – Všechno již slyšel dříve od Šmída. O tom mladíkovi, který před rokem pannu Kateřinu požádal o ruku. Závazný slib manželství. Muž, jenž přišel před ním: mladý, hezký, nikoliv bez majetku.

Viděl ho. Mluvil s ním. Celou dobu stáli proti sobě. Jako dva kohouti. Jako dva kohouti, kterým se ani nechce příliš bojovat. Kyselý pach kocoviny. – *Panna Kateřina Pauritschová?* ušklíbl se mladík na rozčileného učence. Kruhy pod očima a ušmouraný krejzl. *Moje nevěsta? Ta malá nanyňka? Už jsem na ni zapomněl!*

Měla ho ráda? Sakra! Co když ho měla ráda?!

Ten bezectný děvkař, zavrčí ctihodná vdova Pauritschová a nalije slovnému hostu další pohár vína. *Ten podlý smilník! Hampejzník! Ožrala! Zasnoubil se s mou dcerou a pak najednou začal pít! Hrát vrhcáby! Rozhazovat peníze s helmbrechtnicemi... Kostky a karban. Chlast a freje!*

Panna Kateřina vstane od stolu a omluví se. Jde za dětmi. Ukáže jim hrad. *Dovolíš, pane?* Tázavý pohled na císařského matematika. – Místo odpovědi se zmůže jen na dvornou úklonu. – Zašustění jejích šatů. Suknice. Pas. Ramena. Pletence vlasů. Klapnutí.

Ještě tři vteřiny zírá Kepler na zavřené dveře.

A teď má dokonce parchanta s jakousi nevěstkou! Mein Gott! A takový se chtěl oženit s mou dcerou! S počestnou, dobře vychovanou, zbožnou šlechtickou dívkou! rozhořčeně uzavře máti Pauritschová celý ten nešťastný příběh.

Už je volná, opakuje Kepler. *Volná!*

---

¹⁴ V použité literatuře (viz) se mluví pouze o „dceři vdovy Pauritschové“, jméno Kateřina je smyšlené.

Úspěšný výsledek jeho delikátního posláním. Vyřízeno. Mluvil s ním. Panna Kateřina je zproštěna svého slibu. A paní Alžběta se za to na pana Jana laskavě usměje. – Nápadník. Solidní. Postarší. Dávno vybouřený. – *Ještě víno?*

Spím, myslí si Kepler. A nechce se probudit. Suknice. Pas. Pletence vlasů... Pohyb v kruhu. Ne, po elipse – *velká poloosa, výstřednost, délka výstupného uzlu, argument perihelu...* Planety kolem Slunce. Můry kolem plamene. Láska? Nebo jenom strach ze samoty?

Císařský matematik, který dokáže všechno vypočítat! A teď k smíchu sám sobě. Rovnice o tolika neznámých. Tenkrát před léty za moru, když sem poprvé přijeli: maličký Bedřich, Zuzana, Regina, on... A jeho věrná žena. Barbora. Jeho první žena. *Vyprávěj mi o hvězdách*, šeptala ve tmě, sfouknutá svíce a venku mlha, *vyprávěj mi o hvězdách...*

Jsem unavený, říkal jí, *někdy jindy, někdy jindy, nech mě spát*. – Občas od její smrti se mu o ní zdává. Sny, v nichž nemá tvář.

K obědu se bude podávat drůbež, oznámí paní Alžběta. Musí ještě na všechno dohlédnout v kuchyni. – Další laskavý úsměv pro nového dceřina nápadníka. Solidního. Postaršího. Dávno vybouřeného. Jenom peněz prý moc nemá, hvězdář, však uvidíme. A ještě jeden úsměv – pro sebe: Kdo by to byl řekl do *Herr Schmidta*, že umí taky dohazovat!

Vyprávěj mi o hvězdách...

Spím, myslí si Kepler, spím, nechci se probudit. Po víně podivně bezstarostný. Slunce a Měsíc. *Figura coeli. Efemeridy. Zodiak. Venuše, aspekty, conjunctio, trinus...* Skvělá znamení. Kateřina. Ka-te-ři-na. Je se vším svolná, souhlasí...

Prchavá dubnová záře za okny a štěbetavé hlasy odněkud z nádvoří. Vyhlédne ven. – Ludvík a Zuzana držíci se důvěřivě panny Kateřiny za ruce, každý z jedné strany. Dívčí postava otočená zády. Pas. Ramena. Pletence vlasů –

Ačkoliv jí nevidí do očí, vybaví si Kepler okamžitě, že jsou modré.

Ta prchavá dubnová záře!

Pan Jan odkládá svůj odjezd z Kunštátu. Krmen, napájen, obletován. V ráji. Stále nablízku panně Kateřině. Panna Kateřina stále nablízku jeho dětem. A paní Alžběta stále nablízku všem. Všudypřítomná a vševidoucí. Ani na chvíli sami! Společně na procházce, společně u jídla, společně při večerním posezení...

Společně na bohoslužbách v kunštátském kostele, kde protestantský farář Eliáš Špaltholc, též „*báseň císařským vavřínem korunovaný*“,¹⁵ občas prokládá svá ironická kázání vlastními verši. V nesrozumitelné latině! A panna Kateřina pokorně naslouchá, sklopená bílá víčka a nehybné řasy, na klíně rukavičky zlatě krumplované, uzavřená a netečná, jako by nablízku žádného nápadníka nebylo.

Rovněž skládám verše, zašeptá pan Jan. *Už od mládí*.

Ano, dvoří se jí. Svě nové nevěstě Kateřině. Dvoří se jí, jak se sluší a patří. Dokonce i o hvězdách po večerech vypráví, o postavení planet, o osudových znameních, o samých hloupostech. A o dalekohledu, o tom úžasném přístroji, který před dvěma lety obrátil k nebi jistý Galileo Galilei, profesor matematiky na univerzitě padovské. *Perspicille*, dvě kouzelné čočky. – Jistě, Kepler panně Kateřině brzy dovolí, aby se také podívala. Jen si nesmí všimnout duhových stínů kolem objektů.

---

¹⁵ Eliáš Špaltholc (Spalholz) – luteránský kněz, rodem z Pomoranska, též autor latinských básní. Působil jako farář v Kunštátě po Valentinu Šullovi asi od r. 1607. Podle zápisů v „knize kupní“ byl dosti zámožný. Měl několik synů, z nichž Eliodorus byl rovněž knězem a od r. 1615 rektorem školy v Kunštátě. Je to první zpráva o existenci kunštátské školy. Špaltholcovi synové nakonec v době pobělohorských perzekucí jako nekatolíci opustili své grunty a odešli do exilu.

Nuncius sidereus, Hvězdný posel, tak nazval Galilei svůj spis. A dokázal, že Měsíc není z dokonalého éteru a že Mléčná dráha se skládá z neuvěřitelného množství hvězd a že sféra stálíc neexistuje, *sám jsem to viděl při svých pozorováních, panno Kateřino*, a půjde-li to takhle dál, ještě nakonec někdo řekne, že ten blouznivý mnich Bruno měl pravdu a –

A můj horoskop? ozve se tiše panna Kateřina. Konečně se odvažuje přerušit vášnivý monolog císařského matematika. Prosebný pohled. *Slíbil jsi mi, pane Jene...*

Modré oči, růžová pleť, hebký hlas. Kyprá a poddajná.

Planeta Venuše, ukazuje jí na grafu a myslí na její rty. Myslí na její rty, modré oči a růžovou pleť. Myslí na její tvář, tajemně se usmívající v hedvábné záři voskovic, a na její ramena myslí a na nestydaté obrazy ze sbírek císaře Rudolfa, jež párkrát potají spatřil. Myslí na ty obrazy kyprých a poddajných žen, mlčenlivých a usměvavých, nahých a smyslných...

Planeta Venuše, ukazuje hvězdář na grafu a její zvědavý, neopatrný prst se na okamžik dotkne jeho ukazováčku.

Už je pozdě, promluví paní Alžběta, *čas jít spát*.

Než usne, vzpomene si Kepler na Epištolu sv. Pavla ke Korintským: „*Žena svého vlastního těla v moci nemá, ale muž; též podobně i muž těla svého vlastního v moci nemá, ale žena.*“ Nejvyšší čas odjet. Vznáší se příliš dlouho na Měsíci. Zamilovaný *Duracot*. A Kateřina. Ka-te-ři-na! Sladké jméno. Jméno jeho matky. Moudré čarodějnice *Fiolxhildy*.¹⁶ Slyšíš, maminko. Rozhodl jsem se znovu oženit! – A Zuzana? Ludvík? – Všude za budoucí macechou jako věrní pejsci. Zůstanou v Kunštátě u Pauritschových.

Dobrá. Děti tedy zůstanou zatím v Kunštátě. – A panna Kateřina pouze přikývne. Se vším svolná. S ním. S pastorky. S osudem. Souhlasí. Jeho nová nevěsta!

Ještě zbývá jeden zevrubný a dlouhý rozhovor s nastávající tchýní Alžbětou. O věně! Nakonec císařský matematik spokojen, i když zná i lepší partie! Ano, zná i mnohem lepší partie... Nu což, domluveno, spočítáno, rozhodnuto. Děj se vůle Páně.

Odjezd brzy ráno. Vítr nadouvající nebesa a slunce rozkmitané mezi blyskavými oblaky. Než zamíří z nádvoří, naposledy se ohlédne. – Malá skupinka v přelétavém světle. Panna Kateřina držící za ruce Ludvíka a Zuzanu. A vedle nich paní Alžběta.

Panna Kateřina. Plachý úsměv. Modré oči. Kolem krku náhrdelník z granátků.

Pan Jan pohládí svou klisničku. *Tak jed', malá!*

Johannes Kepler opouští Kunštát. Osamělý jezdec na vichrné cestě.

Ano, všechno bylo domluveno, spočítáno, rozhodnuto. – A přece dostane Kepler záhy do Lince podivný vzkaz od paní Alžběty. Má se vrátit zpátky do Kunštátu. *Und sofort!*

Spěchá. Celý den v sedle. Nocleh v hlučném herberku, plném opilých rejtarů, a hned znovu na koně. Rychlá svítání a dlouhé soumraky, šťavnatá tráva kolem prašných cest, pasáci ženoucí stáda na trh, vandrovní tovaryši v prošlapaných botách, neforemné archy s cestujícími, vznešené vozy komorní, pomalá formanská čtyřspřeží s těžkými náklady, skřípění, řinčení, křik – a pak znovu jen opuštěný dusot kopyt a rychlý dech jeho vlastní kobylinky. *Hyjé, holka, vpřed!*

Pádí vlahým červnem se sevřeným srdcem. Dohady, obavy, strach. Děti? Nevěsta? – Nic nechápe. Bože!

---

¹⁶ Duracot – hlavní hrdina Keplerova spisu *Sen čili Posmrtné dílo o měsíční astronomii*, autobiografická postava. Pomocí kouzel své matky, čarodějnice Fiolxhildy (narážka na Keplerovu matku Kateřinu, moudrou kořenářku), dostane se Duracot na Měsíc. Tímto fantastickým úvodem začíná přísně vědecký popis podmínek na Měsíci.

Jízda jako o život, pořád dál a dál... Až konečně rozezná ve tmě povědomá kunštátská stavení. Městečko spící pod křišťálovou noční oblohou, štěkot ostražitých psů, milostný žabí sbor a zběsilé zurčení cvrčků.

Míjí nízká okna, *dům rádný*, pivovar, šenk... Kostel, v němž farář Eliáš Špaltholc, též *básník císařským vavřínem korunovaný*, káže občas ve verších a panna Kateřina mu pokorně naslouchá, sklopená bílá víčka a nehybné řasy...

Ostruhy! *K d'asu, jed!*

Naposledy pobídne klisnu. Vzhůru do strmého kopce. Brána. Zvonivá ozvěna hradního nádvoří. A rozespálá stará služka vedoucí ho bez řečí rovnou do jeho ložnice. Svíčka. Na stole studená večeře. – *Ne, paní Alžběta spí. Panna Kateřina spí. Děti také, je pozdě. Pan Šmíd? Jeho Milost je na cestách. Celý hrad spí. Ne, žádný vzkaz, odpusť, pane, já nic nevím. Až ráno, pane.*

Vida, hnal se do Kunštátu jako blázen, a nikdo ho zde nečeká. Všichni klidně oddychují ve svých postelích. Díky bohu! – Okamžitě usne.

Ráno vstane pozdě, posnídá sám.

Nazlátlé červnové dopoledne. A Kepler opět po dlouhé době svěží a dychtivý. Nedočkavý. *Hola! Kde jste kdo?!* – Pouze tatáž nemluvná, stará služka, jež k němu přivede Ludvíka a Zuzanu, aby se pozdravili s otcem. Malí rozpačití a zaražení, copak se jim stalo? Úplný začarovaný zámek! A panna Kateřina pořád nikde a nikde! Divné přijetí.

Teprve po půlhodině vstoupí paní Alžběta. Sama a bez svého laskavého úsměvu. Žádné štěbetání, žádné vítání. Dítka na její pokyn zase odvedena: *Dovolíš, pane Keplere, musím s tebou mluvit. O samotě!* – Mrazivé oči a bledá, ztuhlá tvář. K nepoznání.

Ještě stále naprosto nic nechápe.

Jsi prý znamenitý mathematicus, pane Keplere, promluví konečně paní Alžběta s jedovatým přízvukem. A z taštičky, zavěšené u pasu, vytáhne kus papíru. Svazek klíčů ostře zachřestí a nastávající tchýně začne nahlas číst: *Panna Terezie Strítecká, 22 let, věno pět tisíc tolarů a podíl na gruntu po otci. Vdova Barbora Viktorínová z Krajova, 38 let, dvanáct tisíc zlatých, děti již dospělé a z domu. Panna Johana Stieglitzová, 20 let...*

Už chápe. Všechno!

Celkem jedenáct jmen. Panny, vdovy, šlechtičny, měšťky, hezké, ošklivé, majetné a ještě majetnější. Jedenáct vdavekchtivých žen, jedenáct možností, jedenáct horoskopů, jedenáct životů...

A dvanáctá má dcera Kateřina! uzavře ledově matka Pauritschová. *Měl jsi tucet nevěst najednou, pane hvězdáři! Jako nějaký mohamedán. Ode dneška jich budeš mít už jenom jedenáct. Jsi vskutku znamenitý mathematicus, ale tentokrát ses přepočítal. Věz, že v Kunštátě jsi dostal košem. Panna Kateřina Pauritschová ti vrací slib i dárky!*

Panna Kateřina Pauritschová. Modré oči, růžová pleť. Plachý úsměv. Zrozená ve šťastném znamení. – *Malá nanyňka*, ušklíbl se tehdy ten opilec s ušmouraným krejzlem. Stáli tam proti sobě jako dva kohouti. Ten odkopnutý Kateřinin ženich, jenž kdovíjak získal seznam Keplerových partií. Ten mizera!!! – Zdrucující odmlčení. A nenávistný pohled, kterým ho máti Pauritschová právě mlčky proklela.

Teprve nyní se Kepler probere z ohromení. Stažené hrdlo. A jakýsi cizí, hysterický hlas: *Chci mluvit s pannou Kateřinou. Musím s ní mluvit!*

Ne! To se mu zdá! Spí! Zlý sen... Její sklopená bílá víčka a nehybné řasy... Spí! Mráкотná pomalost. – *Koktá, ano, koktá! Proboha! On, Kepler! Císařský matematik! Takový obávaný disputér! Jazyk vždy hbitý jako šlehající plameny. Koktá... Paní... Paní Alžběto, vysvětli... Vysvětli, objasni, napraviť! – Nejčistší úmysly, paní Alžběto... Trapné tápání mezi prázdnými slovy: Musím! Musím mluvit s pannou Kateřinou!*

Ale odcházející vdova Pauritschová se už sotva otočí: *Ludvíkovy a Zuzaniny věci jsou zabaleny, povoz připraven!*

Zazvonění klíčů. A ticho.

Ještě tři vteřiny zírá Kepler na zavřené dveře. Šlus. Prázdný pokoj. Okna dokořán. Bzučící mouchy. Na stole panenské rukavičky zlatě krumplované a náhrdelník z granátků.

Ludvík, Zuzana... Budou plakat.

Odjíždějí o půl hodinu později. Slunce v zenitu, nehybná obloha, němé bezvětří. Odjíždějí. Jezdec na koni a vůz se dvěma malými dětmi. Pryč!

Než vyrazí z nádvoří, ještě jednou se ohlédne. Nikdo se s nimi neloučí. – Kočí švihne bičem, kola zarachotí a jezdec ostře udeří kobytku. *Hybaj!*

Johannes Kepler pouští Kunštát. Před sebou dlouhou a strastiplnou cestu.¹⁷

---

¹⁷ Kepler se nakonec přece jenom znovu oženil. – Dne 30. 10. 1613 uzavřel v Linci sňatek se čtyřiaadvacetiletou Zuzanou Reuttingerovou, jež byla mladší než jeho nevlastní provdaná dcera Regina. Manželství se Zuzanou bylo šťastné. Prahu Kepler opět navštívil koncem r. 1627, kdy zde předal císaři Ferdinandovi II. (Štýrskému) právě vydané Rudolfské tabulky. Ani ve změněných společenských podmínkách však Kepler nikdy neuvažoval o konverzi ke katolicismu. Od r. 1625 působil ve službách Albrechta z Valdštejna, pro kterého již r. 1608 sestavoval první horoskop. Od r. 1628 žil Kepler s celou rodinou na Valdštejnově Zaháni, naposledy pak pobýval v Čechách tři týdny v dubnu 1630 na generalissimově rezidenci v Jičíně. Na podzim 1630 se Kepler vypravil na zasedání říšského sněmu do Řezna, aby zde vymohl alespoň část peněz, které císařskému matematikovi dlužili všichni tři panovníci, jimž sloužil. Cestoval podle svého zvyku sám na koni. V sychravém podzimním počasí se nachladil, ihned po příjezdu do Řezna onemocněl zápallem plic a zemřel 15. 11. 1630, aniž měl vůbec příležitost urovnat své neradostné finanční poměry. Pozůstalá rodina se tak ocitla ve velké nouzi. Pouze Valdštejn vyrovnal hotově zbytek Keplerova platu. Jediné, co se vdově Zuzaně po značném úsilí podařilo získat, byla obligace na 12 694 zlatých, kterou jí vystavila dvorská spisovna 27. 8. 1633. Až do své smrti v r. 1636 žila Zuzana Keplerová v bídě a splacení dluhu se nikdy nedočkala. (Blíže viz Horský, Z. Kepler v Praze. Praha, 1980.)

Labyrint

Labyrint. Pořád to téma nosí v hlavě. Divadlo světa. Zoufalý nepokoj. Kudy? A kam?

Labyrint! Šílené hmyzí pachtění, falešná vrata, slepé uličky, opilecké mámení... Labyrint. Všepronikající marnost, všudypřítomná hloupost, všepohlující lež... Nad vším vítězí Smrt! – Pod maskou Života.

„Jen se nám cosi zdá, stín lapáme...“¹

Labyrint. Jeho velké téma. A jeho první velká kniha. Napsal ji před dvěma lety. V tom strašném roce 1623. Po útěku z Fulneku. Po skonu své nejdražší manželky Magdalény a obou synů. Po zkáze. Po moru. Po hořící hranici. Po Potopě... Když mu zbyla jenom víra. Pouze víra. A přesto víra! Srdce vzdorující rozumu.

„DOMINO CAROLO BARONI A ZEROTIN SENIORI ETC.,“ uvedl na první stránce svého rukopisu. Věnováno Karlu st. ze Žerotína.

Ochránci už od studentských let na bratrské škole v Přerově. Mecenáši, jenž ho spolu s biskupem Láneckým vyslal na vysoká učení do nasavského Herbornu a falckého Heidelbergu. Majiteli panství v Brandýse nad Orlicí, kde se ještě nedávno schovával spolu s dalšími bratrskými kazateli. (A také muži, kterého většina poražených už navždy bude považovat za „zrádce povstání“!)²

Labyrint. Očistec. Peklo. – Živý, avšak mrtev. Mrtvý, avšak živ.

„Já ani se na to dívati, ani bolesti srdce děle snášeti nemoha, prchl sem, na poušť někam aneb raději, kdyby možné bylo, z světa ven uteci chtěje.“³

Kudy? A kam?

Smyčka stahující se stále úžeji. Rostoucí zdi, zabarikádované dveře. Temnotou s tenoučkou nití Ariadninou. Nic než víra. Pouze víra. A přesto víra!

Už tři roky ukrývání. Ve dvaadvacátém na něho vypsali zatykač. Zatykač na Jana Nivnického, který kdysi při prvním svěcení přijal jméno Amos. Psanec Jan Amos. – Před

---

¹ Komenský, J. A.: Labyrint světa a ráj srdce. Praha, 1958, s. 108.

² Karel st. ze Žerotína (1564–1636), moravský šlechtic bratrského vyznání, syn Jana ze Žerotína, zakladatele náměšťské větve rodu. Vedoucí osobnost moravských evangelických stavů, hlava stavovské opozice. Majitel rozsáhlých moravských panství (Náměšť, Rosice, Třebíč, Přerov, Dřevohostice), v Čechách vlastnil Brandýs n. Orlicí. Na jeho majetcích měla jednota bratrská své největší sbory, školy i tiskárnu. Studoval v Německu a ve Švýcarsku. Velmi vzdělaný a zcestovalý, vedl čilou korespondenci s mnoha evropskými politiky. V r. 1591 přispěchal s vlastním vojenským oddílem na pomoc francouzskému králi Jindřichu Navarskému (tehdy ještě hugenotovi) a zúčastnil se dobývání Rouenu. Na přelomu 16. a 17. století se K. st. ze Ž. stal hlavní obětí ostrých útoků katolické prohabsburské šlechty a musel se hájit v mnohaletém soudním procesu. V l. 1607–1608 stál v čele moravské stavovské vzpoury proti Rudolfovi II. a po připojení Moravy k Matyášově konfederaci (s Uhry a Rakušany) byl zvolen moravským zemským hejtmanem (1608–1614). V tomto období došlo k vyvrcholení zemské autonomie Moravy. Roku 1614 K. st. ze Ž., znechucen intrikami a stoupajícím politickým a náboženským napětím, rezignoval na svou funkci a odešel (již potřetí během kariéry) do ústraní. Roku 1618 zabránil svou autoritou, aby se Morava připojila k českému stavovskému povstání, na jehož perspektivy pohlížel právem velmi skepticky. Chtěl především zabránit, aby země byla zatažena do války. Paradoxně se tím dostal do jednoho tábora se svými bývalými nepřáteli a jako prohabsburský neutrální byl označen za „zrádce povstání“. V květnu 1619, když došlo i na Moravě k zemskému převratu, byl krátce internován. Předtím i poté se pokoušel vyjednávat jménem umírněného stavovského křídla s vídeňským dvorem a dosáhnout smírného kompromisu. Podcenil však ofenzivnost katolické protireformace a absolutistické cíle rakouských Habsburků, jež nakonec pohřbily starý stavovský systém.

³ Komenský, J. A. Labyrint světa a ráj srdce. Praha, 1958, s. 127.

dvěma lety dokončil svůj velký rukopis *Labyrint světa a lusthauz srdce*.⁴ – Dedikace Karlu st. ze Žerotína poprvé podepsána novým jménem:

Comenius. Komenský. Po otci.

Onoho ošklivého roku 1625 od jara zase na cestách. Zase. (Až do konce svého života bude na cestách. Až do konce! „*Věčný poutník*“. Věčný hledač. Věčný „*muž touhy*“. A věčně bez domova.)

„*Zjinud jinam přecházeti los jest něčí až do smrti*,“⁵ zazpívá za čtvrt století nad rakví své druhé ženy Doroty Cyrillové. – Ano, vloni se znovu oženil. S dcerou hlavního bratrského seniora Jana Cyrilla. Toho, jenž společně s novoutravvistickým administrátorem Jiřím Dikastem korunoval Fridricha Falckého.

Svatovítský chrám. Slavný hlahol zvonů. *Vivat rex!* Tehdy. Před pár zimami. Zimní král. – Ach, jak hbitě uměli někteří v Labyrintu měnit své masky! Ach, jak rychle prohlásil Dikast Fridricha za vlastizrádce! Ztraceného a zatraceného Fridricha Falckého, který už zatím přišel i o Falc. Zahrabán v haagském vyhnanství. A zde teď šlapou po jeho obrazech, oči mu vylupují a běda tomu, kdo by exkrálův portrét snad doma skrýval. V Čechách dnes „*téměř i mysliti na Fridricha hrdlem páchlo*“!⁶ – A Cyrill s jinými zatím v úkrytu na žerotínském panství v Brandýse.

Kudy? A kam?

Stále nové a nové císařské dekryty. Stále delší bič. Stále nové a nové mandáty. Proti rebelům. Proti nekatolickým duchovním. Proti všem nekatolíkům. Proti všem! Ta krvelačná zpučnost. Ta šelmí zběsilost. Ta mrchožroutí nenažranost. Ta velká katolická „*Protireformací*“!

Kořist a moc! Moc a kořist!

Konfiskace, kontribuce, výkupné, pokuty, berně, nucené prodeje... Zavírání živností a povinné kvartýrování císařského vojska, vydírání a náboženské konverze pod knutou, zákazy a výhrůžky, udávání a podplácení, věznění a mučení, vraždění a loupení, loupení a vraždění... Zuřivé ždímání ubité Koruny české.

Vítězové!

„... *nanejvyšší lidu znuzení první jim cestou bylo... Druhá byla rozmanitá jejich v utrhaní nám zlehčeným hrdost. Mlčím o jejich výskání a triumfích, kterýmiž kostely, radnice, náměstí naplňovali. Mlčím o hanopisech, neobyčejných malováních a lehkomyšlných řečech, kterýmiž sami sobě pochlebovali, proti nám pak sebe vespolek ponoukali. To pobožným srdcím bolestné bylo, nestálých pak mysl ku pochybování přivodilo, že sobě svými řečmi i činy v vítězstvích neproměnitelnost, nám pak jisté a nevyhnutelné vyhubení slibovali.*“⁷

Předposledním mandátem již „*všickni do jednoho kněží pod obojí z celého království na věčnost vypovědění*“ a dalším z letoška pak uvalena pokuta na ty, jež by je „*tajně přechovávali*“, i nabídnuta „*náhrada těm, kteří by o nich oznámili*“. – Na věčnost! ryčí. Jsme vítězové! A vy poražení! Na věčné časy! Na věky věkův! Až do soudného dne. Do soudného dne...

Kudy? A kam?

Bratrští vyhnanci z Čech odejdou do Polska a z Moravy do Uher. Tak se usnese tajná bratrská synoda v březnu 1625. – A vybraní mladší duchovní ihned posláni vyjednat podmínky přestěhování.

⁴ Původní název díla *Labyrint světa a lusthauz srdce* (1623) změnil Komenský ve 2. vydání na *Labyrint světa a ráj srdce* (1663). Již Palacký považoval tuto knihu za nejlepší dílo starší české literatury. Spis byl v 17. až 18. století několikrát vydán v zahraničí. V Praze pak poprvé až r. 1782 po vyhlášení náboženské tolerance.

⁵ Komenský, J. A. *O sobě*. Red. A. Molnár a N. Rejchrtová. Praha, 1987, s. 249.

⁶ Komenský, J. A. *Historie o těžkých protivenstvích církve české*. Praha, 1870, s. 256.

⁷ Tamtéž, s. 104.

Exil... (Cožpak může spravedlivá věc Boží skončit v exilu? Na věčné časy?! Ne, to jen Pán zástupů zkouší své věrné! Ne. Ne. Ne!)

Třiatřicetiletý Komenský s Janem Chrysostomem a sluhou Matějem Probem z příkazu seniorů vypraveni do Lešna, sídla polské větve jednoty.

„Bratři mínili, že by nebylo bezpečné, abych se vrátil na Moravu, kde mé osobě hrozilo pronásledování a úklady.“⁸

Vyrazí z Čech brzy po Velikonocích. Nejdříve krátká zastávka v lužickém Zhořelci – předat list studentu Bartoloměji ze Žerotína, synovi Ladislava Veleny. A zde nečekaně rozhodnuto navštívit slezskou Šprotavu: Už jste to slyšeli? – Šířící se zvěsti o úžasných proroctvích jakéhosi koželuha Kryštofa Kottera.

Proroctví! Revelace! Poslední kotva v bouři beznaděje. Světlo v tmách.

Teprve poté cílové Lešno – avšak biskup Gertich právě odcestoval na měsíční vizitační cestu po farnostech. Musíte počkat, bratři.

Nebudu marnit čas, oznámí Komenský. A rychle zpátky ke Kotterovi. Za šestnáct dnů přeloží jeho proroctví do češtiny! (Ach, ta zjevení! Ta sladká naděje! Čas osvobození od Antikristovy krutovlády prý již tak blízko. Tak blízko!!)

„Mé nadšení způsobilo, že jsem skoro nejedl, nepil a nespal. Kolikrát jsem se probudil, hned jsem pocítil, že jsem naplněn zbožnými myšlenkami a radostí.“⁹

A znovu Lešno a konečně úspěšné završení jednání. – Odtud se jeho druzi s exempláři Kotterových vidění vrátí do Čech a neúnavný bratr Amos zamíří sám do Berlína.

Do Berlína. Sídla braniborského kurfiřta Jiřího Viléma, švagra Fridricha Falckého. Do města, kde mnozí krajané, přední mužové z Čech a Moravy, „dleli v počtu ne nepatrném ve vyhnanství“.

Kotter? mračí se zde jedni. Marnotratník, hýřil, podvodník! Lži, nic než lži! – Kotter? jášají druzí: Radostné zprávy! Dánský král již sbírá veliké vojsko!

Chci tě o něco požádat, můj vysoce učený bratře Amosi, osloví v Berlíně Komenského emigrant Ladislav Velen ze Žerotína.¹⁰

Takové malé, leč důležité poslání. A jeden vzkaz. Dopis.

Ano, bratr Amos slíbí, že udělá, co jen bude moci.

⁸ Komenský, J. A. O sobě. Red. A. Molnár a N. Rejchrtová. Praha, 1987, s. 62.

⁹ Tamtéž, s. 67.

¹⁰ Ladislav Velen ze Žerotína (1579–1638) – moravský šlechtic bratrského vyznání, syn Jana ml. ze Žerotína z břeclavské větve rodu a Kunky z Boskovic, dcery Ladislava Veleny z Boskovic na Třebové. (Podle bratrských pramenů byl Jan ml. ze Ž. údajně otráven pro své bratrské vyznání.) Vlastnil Mor. Třebovou, Zábřeh, Mor. Rudu a další majetky. Studoval ve Štrasburku, Ženevě a Itálii. Přes své bohaté renesanční vzdělání však tíhl k drsnějšímu životnímu stylu, což bylo vděčným předmětem kritiky nejen ze strany jeho bratrance Karla st. ze Žerotína. V l. 1618–1620 stál tento stavovský protihabsburský radikál v čele vzpoury moravských protestantských stavů, nejdříve ve funkci vojenského hejtmána země – a po zvolení Fridricha Falckého českým králem (26.–27. 8. 1619) jako moravský zemský hejtman. (Sám sice nikdy nebyl stoupencem Fridrichovy volby, avšak respektoval nového panovníka podle ústavy.) Ladislav Velen ze Ž. se obětavě ztotožnil s cíli stavovského povstání, na které jako jeden z mála finančně přispěl, aniž sám hledal možnosti obohacení. Coby místokrál vládl legálně a žádní z odpůrců nového režimu, ani prokazatelní zrádové, nepřišli za jeho hejtmanství o hlavu. (Jedinou výjimku představuje vlastizrádný kněz Jan Sarkander, na jehož umučení ale neměl L. V. ze Ž. žádný podíl.) Po porážce povstání obvinili Veleny nepřátelé i bývalí přátelé ze všech možných zločinů. Jeho statky byly konfiskovány. Přes počáteční marné pokusy o dohodu s Vídní zůstal až do své smrti věrný ideálům stavovského povstání a pilně se i se svými syny zúčastňoval vojenských protihabsburských tažení. Velenovy majetkové poměry byly až do konce svízelné, naposledy se jeho rodině podařilo získat statek Gogelewo v Polsku. Zemřel ve službách švédského krále kdesi v Poznaňsku, nejspíše na přelomu března a dubna roku 1638. (Blíže viz Hrubý, Fr. Ladislav Velen ze Žerotína. Praha, 1930.)

Žerotínové dávno patří k jeho životu. Sepisoval i jejich genealogii. A zesnulý Adam Vizovský, otec Komenského první ženy Magdalény, býval kdysi správcem na Velenově zábřežském panství. Kdysi...

Ladislav Velen ze Žerotína. Mladší bratranec Karla st. ze Žerotína. Komenský oba dobře zná. – Pokud ví, nemají se zrovna v lásce, ti dva. Bývalí zemští hejtmani. Na počátku povstání držel Ladislav Karla pod vojenským dozorem. (Či jenom v bezpečí?) A Karel později pro změnu prozradil Velenův útěk kardinálu Dietrichštejnovi. (Či se jen dobře postaral o Ladislavovy syny?)

Můj bratranec žije životem přímo zvířecím! prohlašuje intelektuál Karel o Velenovi. – Ženy, lovy, slavnosti, pitky, zápolení.

V sedle do bitev. A šermovat se a rvát!

Divoký bratránek Ladislav! Nedal na dobré rady. Prosadil si svou. A prohrál vše! Rebel! – Ach Bože, smiluj se nad námi! Oba jsme prohráli...

Habsburkové, Katolická liga, Protestantská unie, papež, jezuité, Morava, Praha, Vídeň, stavové, země, svobody, města, katolíci, nekatolíci, císař, páni, preláti, hádky, pikle, úklady, povstání, válka a válka a válka... Kořist a moc! Moc a kořist!

Dobré rady? K čertu!

Ano, něco se proslechlo. Přišli prý tenkrát za bratránkem Karlem. Přišli se ho zeptat, vysloužilého politika. Slova a zase slova. Za zavřenými dveřmi. Mezi čtyřma očima. Zpražil je jako malé kluky:

Vzpouza proti panovníkovi, říkáte? Jen v nejkrajnějším případě! A s nejdůslednějším odhodláním. A s nejdokonalejší přípravou. A s nejpádňším zdůvodněním takového nevidaného porušení zákonů. Revolta proti Matyášovi? – Pssst! Žádná jména, prosím! Jen čistě hypotetická kalkulace: vojenské výdaje a jejich zdroje? – Předem neúspěch. Slibovaná podpora Unie říšských knížátek, až přijde na věc? – Ve hvězdách. A pomoc stavů v zemích domu rakouského? – Katastrofa, vážení! Další spojenci? – Nespolehlivý sedmihradský Bethlen a vypečený saský kurfiřt. Anglie? – Bude si hledět sama sebe!

To vzkázal Karel st. ze Žerotína ze své pracovny markraběti Janu Jiřímu Krnovskému a evangelické šlechtě v patnáctém. Tři roky před vypuknutím českého stavovského povstání.

Chci tě o něco požádat, můj vysoce učený bratře Amosi!

Takové malé, leč důležité poslání. A jeden vzkaz. Dopis.

Bude mi ctí, Jasnosti, odpoví Komenský a emigrant Velen se ihned pustí do psaní. Zamračeně skloněn nad papírem. Rychle, než zapadne podzimní slunce a tma vklouzne oknem do pokoje.

Ožebračený velmož. Poražený voják. Stárnoucí bouřlivák. Někdejší první muž Moravy! – Nyní, L. P. 1625, trčící v Berlíně jako v pasti. Vztekly, zadlužený, nemocný... K d'asu! Všechno fuč! Zábřeh, Moravská Ruda, milovaná Moravská Třebová, panovník Fridrich, nebožka Eliška... Ztracení pěšci, střelci, věže, koně, dáma, král... – Cože, mat?! Ani nápad! Velen hraje dál. Vždycky znovu. Nové kameny. Pěšci. Král. Dáma!

Opět ženatý. Už potřetí. Skvělý sňatek: Anna Maxmiliána z Opersdorfu, vdova po Petrovi ze Švamberka, dědici celého rožmberského bohatství! Majetná nevěsta! – Toho času bohužel rovněž v berlínském exilu. Toho času bohužel rovněž bez vindry v kapse. Ale až se znovu začne další partie na šachovnici... Himlhergot! zakleje bývalý pán *Břeclavský*, nepříteli zlomyslně zvaný *Lumpenburg*.¹¹ Až to znovu začne!

Nevypadá dobře, pomyslí si bratr Amos, opravdu nevypadá dobře.

¹¹ „Lumpenburg“ – posměšné jméno, odvozené od německého názvu Břeclavi – Lundenburg (tj. Velenova rodiště, proto označován též jako „pán Břeclavský“). Zlomyslná narážka na Velenův nevázaný, požívačný a dobrodružný způsob života.

Ne, nevypadá dobře. Na svých šestačtyřicet. Prokletá dna! Právě týrán prudkým záchvatem podagry. – Sotva udrží brk v oteklých prstech. Tak ještě podpis: *Des Herren dienstwilliger – Lad. V. von Ž. m. p.*

To je všechno, podá Velen psaní čekajícímu poslu.

Udělám, co budu moci, Vaše Milosti, ukloní se vysoce učený bratr Amos a po zastávce ve Frankfurtu nad Odrou (opět problém Kotter!) vydá se na cestu do Kunštátu k Štěpánu Šmídovi z Freyhoffenu.

Do Kunštátu. Na Moravu! Kam nesmí.

Takové malé, leč důležité poslání.

Ve vší tichosti dorazí Komenský jistého sychravého listopadového večera na kunštátský hrad a odevzdá adresátovi Velenův list.

„*Geschreiben mit einer podagrishen Hand den 12. Octobris 1625,*“¹² dočte Štěpán Šmíd se stařeckým vzdycháním.

Peníze! Samozřejmě. Peníze...

Ještě nedávno vlastnil Ladislav Velen ze Žerotína 3 624 poddaných a byl po Karlovi z Lichtenštejna (3 672 poddaných) druhým nejbohatším mužem Moravy. (Jeho bratranec Karel starší ze Žerotína s polovičním počtem 1 703 duší uzavíral nejmajetnější trojici v markrabství.) – Tenkrát v roce 1619. V onom roce, kdy se Moravané konečně přidali k české vzpouře.

Ted' sedí Velen ve vyhnanství zkroucený pakostnicí a nemá ani grešli. Na mizině. *Schrecklich!*

Bude to těžké, promluví konečně Šmíd k čekajícímu Komenskému, bude to velmi těžké. Velen je *arcirebel*. Ztratil statky, čest i hrdlo. *Arcirebel!!!* (Jeho jméno heroldy po zemi marně vyvoláváno a poté na šibenici přibito.)

A tak musí kunštátský pán nejdříve napsat kardinálu Dietrichštejnovi, oznámit, požádat, poprosit, velmi uctivě poprosit Dietrichštejna, gubernátora a nejvyššího komisaře Moravy... Obratný list.

S nejmilostivějším dovolením Vaší Jasnosti poslal bych příteli... – ne, „*Freund*“ škrtnout, ... poslal bych Velenovi finanční výpomoc 400 tolarů... S katolickými vězni v době vzpoury zacházel přece milosrdně, Vaše knížecí Milosti, *nicht wahr?*

To všechno ta strašlivá rebelie!

Plamenné schůzování protestantských stavů v domě pánů z Kounic a společná přísaha vzbouřenců na Zelném rynku. Brno 2. května 1619. Jindřich Matyáš Thurn¹³ a Ladislav Velen ze Žerotína. A pak onen slavný sněm. Převrat! – Pozdě, ale přece! zajásali v Čechách.

¹² Hrubý, F. Ladislav Velen ze Žerotína, Praha, 1930, s. 159.

¹³ Jindřich Matyáš Thurn (1567–1640), český (za povstání též moravský) šlechtic, hrabě, vyznáním luterán. Měl statky v Čechách, v Dolních Rakousích, později i na Moravě. Držel rovněž stará rodová léna v Gorici a Krajíně. Jeden z organizátorů pražské defenestrace 23. 5. 1618. Vůdce českého stavovského povstání 1618–1620, nejvyšší velitel armády odbojných českých stavů. Za vzpoury obratně rozmnožil své jmění, již i předtím značné. Koncem dubna 1619 přitáhl na Moravu s českým vojskem (pouhých deset tisíc mužů!), a tak napomohl uskutečnit zemský převrat, jímž se Moravané konečně připojili k české rebelii. Jeho hlavním moravským spojencem byl Ladislav Velen ze Žerotína, manžel Thurnovy neteře Elišky (Alžběty). Za povstání se Thurn s „konfедераční“ česko-moravsko-rakouskou armádou a Bethlenovými oddíly dvakrát marně pokoušel o dobytí Vídně. Velel také českému stavovskému vojsku v osudné bitvě na Bílé hoře 8. 11. 1620. Byl zde však podřízen generalissimu Fridrichovy armády, německému knížeti Kristiánovi z Anhaltu, vůdci Protestantské unie. Traduje se, že právě mušketýři Thurnova pluku jako první odhodili zbraně a začali prchat před útočícími císařsko-ligistickými vojáky. Po porážce se Thurn snažil udržet ve válce proti císaři ještě Moravu, ale nakonec byl i on

Vláda třiceti direktorů. Jednání o Konfederaci. Vypovězení jezuitů. Konfiskace majetku bezecných zrádců. (Bezecný zrádce Jiří z Náchoda¹⁴ potom stavy umluví a bude omilostněn, aby mohl včas zradit znovu.)

A Velen ustanoven vojenským velitelem země – vybubnována hotovost každého pátého muže, alááárm! Válka a válka a válka.

Povstání...

Moravská revolta podle pražského vzoru. Jen defenestrace se tenkrát v Brně nekonala. I přesto Dietrichštejn strachy zcela bez sebe v očekávání tradičního vyhazovu. Kardinálova upocená abdikace zvěčněná kronikářem v dějinách zbabělosti:

„*Kleknuv na kolena pro milosrdenství boží prosil, že jim chce všech statkův postoupiti a do Říma ku papeži nebo do Polska odjeti a tam z hříchův svých pokání činiti.*“¹⁵ – Už v létě ho potichu pustili z internace.

Donnerwetter! uvažuje Šmíd, proklatá rebelie! Žerotín měl tisíckrát pravdu. Nebýt těch fanfarónských buřičů... Já jsem přece také evangelík! – Ve věrných službách tří katolických císařů, Rudolfa blahé paměti, Matyáše a nakonec Ferdinanda, jenž mě tenkrát před čtvrtstoletím z mého Štýrska vyhnati ráčil... A já mu zůstal věrný. I v devatenáctém, za vzpoury. I ve dvacátém. I nyní. Panovník je panovník! To žádná *Apologie* nezmění! Ani česká, ani moravská, pěkně si to páni sepsali, pěkně si to zdůvodnili, *Apologie* sem, *Apologie* tam, prý práva, svobody – a co z toho nakonec pošlo! Boží dopuštění!

Bude to těžké, opakuje Šmíd, bude to velmi těžké. Velen je přece *arcirebel*. Přišel o všechno. I o čest. *Arcirebel!!!*

Ja, ja, tenhle Velen, v sedle do bitev! A šermovat se a rvát! – *Krvavou lázeň* u Věstonic mu císař neodpustí.¹⁶ Ostudnou porážku Dampierrových vojsk! A pak tu nešťastnou funkci moravského zemského hejtmána za Fridricha Falckého. Nein, to mu císař nikdy neodpustí. A tažení na Olomouc, *Herrgott!* – Nu což, pokusím se... Napíší Dietrichštejnovi prosebný Brief. Děj se vůle páně!

---

nucen odejít do emigrace. Jeho snahy o smíření s Vídní, motivované ztrátou majetku, vyšly naprázdno a Thurn skončil doživotně v exilu. Podílel se na různých protihabsburských válečných taženích. Rovněž byl zapleten do ctižádostivých plánů Albrechta z Valdštejna, který se chystal zradit Ferdinanda II. a zmocnit se české koruny. Náladový a smrtelně nemocný Valdštejn však nakonec Thurna sám nakrátko r. 1633 zajal a poté propustil. Roku 1635 vystoupil Thurn ze švédských služeb a odešel na odpočinek. V té době sepsal a vydal apologii, v níž se snažil obhájit vlastní celoživotní politickou činnost. Zemřel v r. 1640 u své snachy na zámku Pernava v Estonsku. (Blíže viz Hrubý, Fr. Hrabata z Thurnu a Valsassina. Praha, 1923. Též Petráň, J. Staroměstská exekuce. Praha, 1985.) – Osudy J. M. z T. zobrazil také spisovatel M. V. Kratochvíl ve svém románu Matyášův meč (Praha, 1971).

¹⁴ Jiří z Náchoda, majitel Lysic, moravský šlechtic, plukovník moravského stavovského vojska. Původně bratrského vyznání, po porážce povstání hbitě konvertoval ke katolicismu. Zeť Karla st. ze Žerotína. Dvojnásobný zrádce. Jako velitel jízdního pluku (jednoho ze tří pluků moravské stavovské armády) poprvé zradil stavy na počátku vzpoury v dubnu r. 1619, kdy utekl do Vídně (obdobně jako Albrecht z Valdštejna, tehdy velitel pěšáků). Náchodovy nižší důstojníky však Velen včas podplatil, takže všichni vojáci svého proradného komandanta opustili a na rozkaz pplk. Stubenvolla (Stubenfula) připojili se k druhému rejtarskému pluku Petra Sedlnického z Choltic a vojensky podpořili převrat v Brně. Podruhé pak Jiří z Náchoda zradil na prosincovém brněnském sněmu v r. 1620, kdy byl hlavním iniciátorem stavovské kapitulace.

¹⁵ Janáček, J. Valdštejn a jeho doba. Praha, 1978, s. 176.

¹⁶ Bitva u Věstonic – 5. 8. 1619. Tzv. „krvavá lázeň“, sedmihodinová krutá řež, v níž se utkalo povstalecké vojsko (3 600 jezdců Fridricha z Tiefenbachu a 1 400 jezdců Ladislava Veleny ze Žerotína) s císařskou armádou (4 100 jezdců a 4 000 pěšáků), které velel generál Henri Duval de Dampier. Tiefenbach s Velenem sami Dampierovi nabídli boj, ačkoliv byli početně slabší. Povstalecké vítězství nad přesilou odvrátilo na Moravě chystaný protistavovský puč a katolíci se na čas stáhli do pozadí. Bitva u Věstonic byla vůbec největším válečným úspěchem vzbouřených protestantských stavů.

To všechno ta strašlivá rebelie! Válka a válka a válka.

Čtyřicetiletý český král Fridrich tehdy zrovna pořádal slavnostní oběd s otravnými anglickými vyslanci, když lékař Ondřej Habervešl z Habernfeldu přichvátil s překvapivou zvěstí: Na bělohorské pláni zuří bitva!

Hodovní sň strnula. – Do sedel! poručil Fridrich, jak žádal od panovníka mrav. A s pěti sty jezdci okamžitě odevčal na bojiště.

Z pražských hradeb spatřil už jenom své utíkající vojáky. Své utíkající vojáky, které nikdo nepronásledoval.

Konec! Byl zdrcen. Konec. Konec. Konec. Nezbývalo než vrátit se zpět na Hrad. Mrazivá beznaděj. Otočit svého oře. – Ničeho víc nebyl schopen.

Fridrich Falcký, jemuž budou v Čechách říkat zimní král!

Teprve jeho lékař sám o své vůli rozkázal otevřít Strahovskou bránu, aby se poražená armáda měla kde skrýt před nepřítelem.

Prokletý rok 1620!

Vojenské výdaje a jejich zdroje? – Na dně, panstvo. (A doma ukryté zlatky, stříbrné poháry a truhlice se šperky.) Slibovaná pomoc Protestantské unie říšských knížátek? – Podepsala raději mír s Katolickou ligou! Evangelické stavy v zemích domu rakouského? – Horní i Dolní Rakousy v létě kapitulovaly! Další spojenci? – Nespolehlivý sedmihradský kníže Bethlen. (V únoru uzavřel s Vídní příměří. Už zase! V srpnu jako uherský král opět do útoku. Zatím. Ale dál?) Dál jeden vypečený saský kurfiřt Jan Jiří, ta naděje luteránské Evropy. – V březnu mu Ferdinand slíbil Lužici. Sbohem! Tudíž zůstává už pouze Nizozemí...

Ještě Anglie, říkáte? Ještě Jakub I., Fridrichův tchán? – Nezájem. (Vezmi nohy na ramena, milý zeti, dokud je čas!)

Dne 8. listopadu 1620 čas vypršel. Moravská zemská hotovost, čekající na západní hranici, se rozutekla.

Tenkrát, ve druhé polovině listopadu 1620, odcestoval Štěpán Šmíd z Kunštátu do Rosic.

Polotajná schůzka urozeného panstva na místním Žerotínově zámku. (Jako před třinácti lety, když se Moravané paktovali s Matyášem proti Rudolfovi, nadějně doby, kde je jim konec...)

Napětí a nervozita. Dohady, kalkulace, návrhy. Pečlivě hlídané dveře a svícny planoucí dlouho do noci. Ztracená rebelie!

Kudy? A kam?

Morava ještě stále neobsazená císařským vojskem. Dampierre zahynul v říjnu u Bratislavy. A bělohorský vítěz Buquoy dosud čeká. Třeba mu spadne markrabství do klína i bez válčení. Jako shnilá hruška.

Všeobnažující moravské dilema: Bojovat za Fridricha? (Za stavovská práva, ústavu, svobody?) Vzdát se Ferdinandovi? (Snad nakonec nebude tak zle. Nakonec...)

Bojovat! žádají tou dobou na listopadovém brněnském sněmu Ladislav Velen ze Žerotína, Petr Sedlnický z Choltic a rytíř Václav Bítovský z Bítova.¹⁷

¹⁷ Petr Sedlnický z Choltic, moravský luteránský šlechtic, plukovník moravského stavovského vojska, velitel jízdního pluku. Patřil k vojenským oporám stavovského povstání na Moravě. Byl přítelem Ladislava Veleny ze Žerotína. Po porážce emigroval. – Václav Bítovský z Bítova, moravský bratrský šlechtic, za povstání jeden ze třiceti direktorů. Na jeho panstvích Bystřici pod Hostýnem a Prusinovicích se mimo jiné soustředil počátkem roku 1620 loupeživý vpád polských žoldnérů „lisovščíků“, kozáků Alexandra Lisovského, kteří byli najati do císařských služeb prostřednictvím katolického kněze Jana Sarkandra. (V Prusinovicích lisovščíci brutálně ubili evangelického kazatele.) Bítovský po porážce povstání rovněž emigroval. Jeho krutý osud popisuje

Také čerstvě poražený vojevůdce Thurn, jenž po Bílé hoře přiharcoval na Moravu, hřímá velitelským hlasem: Bojovat!

Ano, bojovat! volá „*Hendrych Mates, hrabě a sv.p. z Thurnu, Valsasyna a z Krejcu, pán na Velíši, Lostorfě, Vintířově a Hodoníně, general nejvyšší lejttenamt nad lidem válečným král. českého a markrab. moravského, J.Mti. krále českého tejná rada a purkrabí karlštejnský*“.¹⁸

Stavové ho právě znovu postavili do čela všech moravských branných sil a k tomu mu odhlasovali zvláštní čestný dar 70 tisíc zlatých (vida, zhruba cena celého jeho vintířovského panství). – Především je však zde Thurnovo skvělé panství hodonínské (400 tisíc zlatých!), zkonfiskované v srpnu 1619 bezectnému zrádci Zdeňku Žampachovi! – Bojovat, panstvo! Bojovat!

Ne! Už dost! Vzdát se! Jednat s Buquoyem! bouří se jiní sněmovníci. Mnozí jiní. Nejvíce Jiří z Náchoda, lysický pán. – Ejhle, starý známý!

„*Jiřík z Náchoda*,“ připomene po letech Komenský, „*bratrský na Moravě od své mladosti posluchač i ochránce, potom z pána učiněný hrabětem, převrácený odpadlec (o kterémž... připomenuto, jak knihy svaté do záchodu vházeti kázal), ten zázračnou jakousi nemocí v hrdle od Boha byl pokutován, že mu i jazyk vyhnil, i díry pod bradou vyhryzeny byly, pro něž nic do sebe ani z potrav ani z lékařství přijíti nemohl, proto že týmiž děrami všecko aneb vyteklo aneb pomalu vykapalo. Načež když všecko hojení daremné bylo, natrápiv se okolo dvou měsíců, lehkomylnou tu a antikristu za dým slávy prodanou duši vypustil.*“¹⁹

Vyjednávat! usnesou se potichu urození pánové na Žerotínově rosickém zámku.

Dohodnout se s císařem. Moravané ukončí boj. A císař bude pardonovat vůdce buřičů. Amnestie. Smíření. Kompromis. Klid. (Největší Žerotínův omyl. A vlastní trest.)²⁰ – Tedy rozhodnuto. Vyjednávat! A hlavně důstojně, však se nakonec nějak domluvíme.

S tímto pověřením části moravských stavů odkvapí Štěpán Šmíd do Vídně. (Was? Pardon rebelům? Dohoda? Nein!)

Zatím už jednotky císařského veterána dona Baltazara Marradase obsazují povolnou, pokornou Moravu. Směr: Brno! – A zděšeně větřící prosincový sněm v Brně kapituluje. (Do pekel s celým Thurnem i Velenem!) Vyřízeno. Konec!

Velen, Sedlnický a Bítovský na útěku. Via Olomouc rychle za hranice. I se zemskou pokladnou. (Případ Valdštejn naruby!)²¹

Také Thurn mizí. Via Hodonín rovnou do Uher. Sbohem, Hodoníne, sbohem, druhé největší panství moravské! – Úprk s holým zadkem. (Jako kdysi, když ho osmnáctiletého obrali na cestách arabští lupiči, zlaté časy!)

---

i J. A. Komenský v Historii o těžkých protivenstvích církve české. Roku 1627 byl staříčkový rytíř Bítovský zajat Valdštejnovými soldáty, odvezen do Brna, vyslýchán na mučidlech a z příkazu kardinála Dietrichštejna v březnu 1628 popraven. Jeho zhanobenou hlavu vyvěsili nad městskou bránu.

¹⁸ Hrubý, F.: Hrabata z Thurnu a Valsassina. Praha 1923, s. 61.

¹⁹ Komenský, J. A.: Historie o těžkých protivenstvích církve české. Praha 1870, s. 262.

²⁰ Karel st. ze Žerotína nakonec v r. 1627 nepřijal osobní výjimku a dobrovolně se jako ostatní nekatolíci podrobil císařským mandátům, tj. odešel do exilu. Od podzimu 1633 se ale kvůli své těžké nemoci zdržoval v Přerově, kde také r. 1636 zemřel.

²¹ „Případ Valdštejn“ – V dubnu 1619, kdy se schylovalo na Moravě k zemskému převratu, Albrecht z Valdštejna, tehdy velitel pěšího pluku moravského stavovského vojska, uprchl do Vídně i s několika praporeci svých mužů. K dovršení zrady s sebou odvezl rovněž zemskou stavovskou pokladnu (96 334 zlatých, 16 krejcarů a 1 peníz), uloupenou v Olomouci. Ve Vídni byl přijat při osobní audienci císařem Ferdinandem II. Tímto činem započala Valdštejnova závratná kariéra v císařských službách. Na Dietrichštejnovo zděšené naléhání nakonec Ferdinand II. poslal vojáky i zemské peníze zpátky na Moravu. Lakomý kardinál měl totiž vážné obavy, že by celý obnos musel jinak zaplatit ze svého. (Blíže o A. z V. např. Janáček, J. Valdštejn a jeho doba. Praha, 1978.)

Labyrint. Svět kol dokola obehnaný vysokými zdmi. Falešná vrata, slepé ulice, prchající stíny. Sklo z vytlučných oken skřípe pod nohama.

Kudy? A kam?

Už koncem prosince si Velen a Thurn stylizují své listy panovníkovi. – Bože, i Velen! Kriste, i Thurn!

Napíšu! Napíšu! opakuje si „*general nejvyšší lejtenant*“ celou noc. A v duchu před sebou vidí svou urputnou druhou choť. Jako by ji slyšel! Zuzanu Alžbětu! Napíšu, sakra! Jde o majetek! (Nebo o krk?)

A ráno Thurn napíše. Císaři Ferdinandovi II. do Vídně žádost o milost. (A exkráli Fridrichovi do Vratislavi, že, ehm, lituje...) – Mohl si tu historickou ostudu ušetřit.

Také Velen směle rozehrává novou partii. Obvyklá taktika – pokání, pokora, poslušnost, přímlovci, v nejhorsím snad i náboženská konverze, nedá-li císař jinak. Ale hlavně konexe! Především Karel z Lichtenštejna, vzácný kmotříček Velenových dítek. – Už po prvních tazích však pán *Břeclavský* dostane mat. A jeho protektor kmotříček Lichtenštejn posléze shrábne i Velenovy moravské statky.

„*Hledím tedy sobě na ně ostřeji a spatřím nejprv, že každý v houfu mezi jinými chodě, larvu na tváři nosí... I hledím znovu a vidím, jak někteří uměle s těmi larvami zacházeli, hbitě je zsmykajíce a vstavující, takže v okamžení sobě, kde viděli potřebu, jinou tvárnost dáti uměli.*“²²

Poražení a vítězové, vítězové a poražení, masky dolů!

Čtyři sta tolarů pro *arcirebela*. *Steffan Schmidt von Freyhoffen auf Kundstat*, věrný služebník tří císařů z rodu Habsburků.

Věrný. A za věrnost odměněný. (Jeden z mála nekatolíků ve službách Ferdinanda II.! – Což se nepříčinil o kapitulaci moravských stavů?! Což nevyjednával s Vídní?) Hned v roce 1621 jmenován císařským radou a říšským ministrem financí. *Herr Reichspfennigmeister!* (Konečně!) O rok později samozřejmě pardonován – *bez újmy cti a statků*. Jeho přímlovky za evangelické kazatele však panovníkem oslyšeny. (Stejně jako přímlovky Žerotínovy.) – I přesto dál stoupencem císařovým. Dál věřitelem královské komory – co ta mu už dluží! A dál protestantem. Starého psa novým kouskům nenaučíš!

Štěpán Šmíd (též Dietrichštejnův vojenský zásobovací komisař s měsíčním platem 200 zl.) posílá uctivé psaní Jeho knížecí Milosti kardinálu Františkovi z Dietrichštejna atd...

Jde o čtyři sta tolarů. A ještě, zda by směl „*doporučiti*“ Velena „*katolíkům a také s nekatolickými souvěrci jednati, aby mu v jeho denních potřebách rovněž přispěli.*“

Kardinál si diplomaticky umyje ruce a ihned postoupí nepříjemnou žádost vídeňskému dvoru. – *Was? Nein!* Litujeme. Zamítnuto: „*Nesluší se podporovat zřejmé a ještě stále tvrdošíjné rebely!*“²³

Nesluší se! – A tak těch čtyři sta tolarů Šmíd Velenovi do Berlína nepošle. Jak by mohl.

Čtyři sta tolarů, k smíchu! – Zrovna před dvěma lety se císařský rada Štěpán Šmíd z Freyhoffenu dohodl na jednom obchodě s Albrechtem z Valdštejna (čerstvě povýšeným na knížete z Frýdlantu).

Vynikající handl!

Šmídových čtyři sta tisíc zlatých za některá Valdštejnova zboží. S panovníkovou pomocí. Kličky smyčky. Valdštejn vymění s Ferdinandem vlastní moravské majetky za

²² Komenský, J. A. Labyrint světa a ráj srdce. Praha, 1958, s. 24–25.

²³ Hrubý, F. Ladislav Velen ze Žerotína, Praha, 1930, s. 159–160.

konfiskované majetky v Čechách. (Se ziskem, pochopitelně!) A Šmíd potom od císaře odkoupí původně Valdštejnovy Rymice, Lukov a Vsetín. (Se ziskem, samozřejmě! Vždyť mu dvorská komora tolik dluží!)

Snad příliš vychytralá operace. A příliš vychytralá byrokracie. A tak raději příliš nevířit bahno. Psst! Stop!

Konfiskáty, konfiskáty, nejsladší z vavřínů!²⁴ – Co vy na to, *Herr Reichspfennigmeister*?

To všechno ta strašlivá rebelie, povzdychne si kunštátský pán. (A snad i hořkou slzu ucedí.)

Roku 1624 splatí Šmídovi královská komora své obrovské dluhy zabavenými statky a říšský pokladník připojí k vlastnímu majetku panství jimramovské a Veliké Němčice.²⁷

Ja, panství jimramovské und Veliké Němčice, sehr gut!

O rok později koupí Šmíd ještě vyhlédnutý valašský Lukov. Za horentních 360 000 zlatých! Od císaře.

Podle všeho se ona transakce s Ferdinandem přece jenom povedla. A podle všeho tak nenasytný Valdštejn za milionové konfiskáty Šlikovy, Budovcovy, Thurnovy a další nemusel v hotovosti zaplatit ani grešli! Ten nepřekonatelný kšeftař Valdštejn! – Mimochodem, v dubnu povýšený na vévodu z Frýdlantu! A v červenci konečně jmenovaný generálem. Přesně podle Keplerova horoskopu. (Však pozor, Jasnosti, na počátek L. P. 1634!)

Vskutku hvězdná kariéra! – Časem se Valdštejn dočká i jednoho „*listu z nebe*“:

Pokud neodstoupí vévoda od zla a od hříchu, bude zavražděn! varuje ho vizionářka Kristina Poniatovská, Komenského chráněnka, v lednu 1628. Pár dní před odchodem bratrských exulantů do Lešna.

Takové malé posláni... A proto nyní rychle z Kunštátu do Letovic.

Bratr Amos prosí letovického pána Jindřicha Václava Thurna o laskavé přijetí. V naléhavé záležitosti, Vaše Urozenosti.

Leč Jindřich Václav Thurn prý nepřijímá. Ani jeho druhá choť Apolena ze Žerotína²⁵ prý nepřijímá. Zdá se, že hrabata z Thurnu na Letovicích nikoho nepřijímají. A hlavně ne nějakého zpropadeného posla od jejich zpropadeného švagra Velen! Vrata na dva západy!

Peníze, peníze, peníze...

V sedmnáctém se Velen podruhé oženil. S Eliškou,²⁶ sestrou onoho letovického Jindřicha Václava Thurna a oblíbenou neteří českého stavovského vůdce Jindřicha Matyáše Thurna. Obvyklý sňatek z rozumu. A Thurnův úspěšný politický tah.

---

²⁴ Konfiskáty: První na řadě byli v r. 1621 největší vzbouřenci – stavovští vůdcové, politici, majitelé úřadů a hodností, Fridrichovi dvořané. Celkem 85 šlechticů a měšťanů. (Z toho 10 již nebožtíků, 29 utečenců). A pak další. Stále nové seznamy. Nakonec zapsána více než polovina českých šlechtických rodin. Ve Vídni poté rozhodnuto ponechat hlavy a sebrat jmění. – Říkali tomu generální pardon. Podepsán císařem v únoru 1622. V čele konfiskační komise Karel z Lichtenštejna, královský místodržící, a Adam z Valdštejna (strýček chamtivého Albrechta z Valdštejna a rovněž švagr Karla st. ze Žerotína). – Největší výprodej v národních dějinách. Zabaven majetek šlechty za 5–8 milionů kop míšeňských grošů a majetek měst za 2,5 milionů kop.

²⁵ Apolena ze Žerotína, druhá manželka hraběte Jindřicha Václava Thurna. Sňatek uzavřen r. 1616. (Jméno Apolena se vyskytuje v letovických záznamech.) F. Hrubý ve své práci Hrabata z Thurnu a Valsassina uvádí jméno Mandaléna. V díle Ladislav Velen ze Žerotína však Hrubý používá jméno Apolena, Apolonie. – Apolena ze Žerotína, vdova po Bohuši ze Zástřizl na Boskovicích, přinesla Thurnovi statek Letonice, jenž připojil k svému dosavadnímu majetku, tj. Letovicím (získaným z prvního manželství s Reginou z Hardeku) a Borotínu, který přikoupil už r. 1613. Thurnovo celkové jmění (ceněné asi na 200 tisíc zlatých) ho řadilo k zámožné moravské šlechtě.

Tentokrát náhodou žádný omyl! (Jako v případě jiné oblíbené neteře Bianky Polyxeny. Ta provdána rovněž v sedmnáctém roce s Thurnovým naivním požehnáním – a navzdory výhradám ostatního příbuzenstva – za vlášského hraběte Rombalda Collalta.)²⁷

Elišce jsem vybral skutečně solidní partii, pomyslí si spokojeně strýček Thurn a usměje se na pobledlou nevěstinku.

Nešťastná Eliška! Nešťastná její sestra Mandaléna! Nešťastné ženy v surovém světě mužů!

Jejich obrovského tatíčka Martina Thurna nazval kdysi znechucený Žerotín „*hovadem ožralým*“! A bratr Jindřich Václav prý také nepadl daleko od stromu...

Nešťastné sestry! Nešťastné časy!

Mandaléna se nedočká návratu svého uvězněného muže Zdeňka Brtnického z Valdštejna, jenž zemře na Špilberku ve třiadvacátém. (Ze zabaveného majetku účtovány na živobytí v žaláři 2 zl. denně. Arestant pohřben na náklad města Brna.)

A Eliška? – Skvěle provdána za „*předního kavalíra moravského*!“ – Eliška z Thurnu, choť rebela!

Válka a válka a válka. V sedle do bitev a šermovat se a rvát!

Dne 13. dubna 1621 uteče Velen z Třebové do Slezska. Elišku nechá doma i s nejmladším synem Karlem. Má být trpělivá. Má se modlit a čekat. Tož sbohem, milá ženo! A vyhoupne se do sedla. Zmizí potichu. Rychle. Jako vždycky. – A v Třebové si pak budou vyprávět, že před cestou dal pan Velen svému koni přibít všechny podkovy obráceně. Na znamení, že se určitě vrátí!

Prý odjel jenom na chvíli. Všechno je prý jenom na chvíli. Dočasně. Zatím...

Nevrátí se. A Eliška skoná už v lednu 1622. Její mrtvé tělo převezou k bratrovi Jindřichu Václavu Thurnovi do Letovic a tam ji pochovají.

V sedle do bitev! A šermovat se a rvát!

Šílený krvavý Labyrint. Léta páně 1621: válka a válka a válka. Pro změnu falcká. Zase protihabsburská. Také znovu španělsko-nizozemská. A ještě švédsko-polská. (A k tomu polsko-turecká.) A...

Vpád slezského markraběte Jana Jiřího Krnovského na Moravu. Ve jménu exkrále Fridricha (srdečné pozdravy z haagského exilu)! – Nové tažení proti Ferdinandovi. S náladovým spojencem Bethlenem po boku. (Už zase?) A s většinou českých a moravských emigrantů.

Zbytky buřičů, jimž jde o všechno!

Vždy věrný Václav Bítovský. Jan Adam z Víckova zažehnuvší obrovské poddanské povstání Valachů. Ladislav Velen, který z vlastní kapsy najme tisíc žoldněřů. A rovněž mladý František Bernard Thurn, chrabřý syn „*generála nejvyššího lejtěnambta*“, jenž dobude Nový Jičín. (Odveta za Bílou horu: pobiti téměř všichni Neapolitáni podplukovníka Gauchiera.) Díky bohu, konečně válečné úspěchy!

V nejlepší Bethlen začne stahovat své vojáky a zahájí s Vídní jednání o příměří. (Už zase!)

Závěrem rozhodující pochod povstaleckého vojska na Olomouc. (Zima na krku, proviant žádný, peníze fuč. Obehraná písnička!) Do útokuúú! – V čele osobně Jan Jiří Krnovský, Jindřich Matyáš Thurn a Ladislav Velen ze Žerotína. – Nadějně hořící předměstí...

---

²⁶ F. Hrubý uvádí ve svých dílech jméno Eliška z Thurnu či Alžběta z Thurnu. Eliška (Alžběta) byla dcerou Martina Thurna (bratra Jindřicha Matyáše Thurna) a Anny z Rogendorfu.

²⁷ Pod ženichovým despotickým vlivem zamilovaná Bianka Polyxena v slzách konvertovala ke katolicismu a císařský plukovník (a posléze známý generál) Rombald Collalto si proti J. M. Thurnovi zaválčil u Bílé hory i jinde.

A pak porážka! Další smolný listopad! Císařští pod komandem Albrechta z Valdštejna a Torquata Contiho Olomouc uhájí.

Válka a válka a válka...

Kolikátý rok! Král Fridrich a císař Ferdinand, kníže Gábor Bethlen a markrabě Jan Jiří Krnovský, generál Arnošt z Mansfeldu a arcikníže Leopold Pasovský, markrabě Jiří Fridrich Bádanský a Kristián Halberstadtský...

A ty, kmáne, hubu drž!

Když v lednu 1622 opuštěná a utrápená Velenova choť Eliška zemře, je nejhodnotnější část její pozůstalosti zabavena. (Majetek, čest, hrdlo...)

A přece měli někteří provinilci štěstí. Kumpány, strýčky, měšce. (A v páteři hbitý obrtlík a přesvědčení na kličku.)

A tak v císařském listě z července 1622 je oznamován pardon několika odbojným Moravanům. A to bez „*újmy cti ani statků*“! – Patří k nim též Žerotínovi zeťové Jiří z Náchoda (žádné překvapení) a Zikmund z Tiefenbachu.

Mezi amnestovanými uvedeni i dva synovci Jindřicha Matyáše Thurna: Velenův švagr Jindřich Václav Thurn na Letovicích, někdejší horlivý direktor a luterán, nyní poslušný katolík. – A jeho bratranec Vít Jindřich Thurn.

Dobry Bože! Vít Jindřich! Ještě před nedávnem zapálený vzbouřenec, lítý pronásledovatel jezuitů, Fridrichem vyznamenaný význačným titulem královského komořího, ještě před chvilkou chrabry povstalecký bojovník od Bílé hory!

Dnes další čerstvý konvertita a jednou provždy nezničitelný kavalír. Milovaný bratr hraběnky Bianky Polyxeny Collaltové. – Co ta se jen ve Vídni kvůli němu naběhala, aby ho dostala ze Špilberku! A co se jen Vít Jindřich před císařem na kolena napadal! Pro rodové statky!

Zabavené thurnovské Vlasatice však už stejně nikdy z Dietrichštejna nevyrazí. (Kosa na kámen!) A po bratrově smrti se to nepovede ani Biance Polyxeně, marně se soudící v nekonečném procesu s kardinálovým dědicem Maxmiliánem Dietrichštejnem. (Kámen na koso!)

Ekelhaft! rozzuří se paní hraběnka. Takový podvod, vždyť kardinál dal přece císaři za Vlasatice půjčku v „*dlouhé minci*“! (A kdo tehdy nedal!)²⁸

Dlouhá mince? – Co vy na to, *Herr Reichspfennigmeister*?

To všechno ta strašlivá rebelie, ta strašlivá rebelie! zdvihne Šmíd vyčítavý pohled k nebesům. (A snad i hořkou slzu ucedí.)

Hanebně škodlivé mince zlehčení! napíše jednou bratr Amos.

„*Povídáno, že Pavel Michna, těch pletich strůjce, říkával, že jsou tak lépe Čechové znuzeni, než aby celých deset let chováním vojáků byli sužováni. A téhož smýšlení mnozí*

²⁸ Dlouhá mince – užitečný vynález diskrétního Mincovního konsorcia (z patnácti jeho členů známi pouze Karel z Lichtenštejna, pražský dvorský žid Jakub Bassewi, pražský dvorský kupec Hans de Witte, Pavel Michna z Vacínova a Albrecht z Valdštejna). Mincovny se nacházely v Praze, Brně, Vídni, Kutné Hoře, Jáchymově, Nise... Pagamenty byly pravděpodobně také z naloupeného stříbra. Dlouhá mince umožňovala horečnaté nákupy konfiskátů za brutálně devalvovanou měnu. Drancující vítězové, zejména členové Konsorcia, tak přišli k milionům a milionům nemovitého zisku, zatímco většinu obyvatelstva zůstávaly jen bezcenné měděné plíšky. Roku 1623 se za starý stříbrný tolar (původně 70 krejcarů) platilo již 560 až 700 krejcarů. Za zlatý dukát (před válkou 105 krejcarů) dokonce 1050 až 1120 krejcarů! – Po necelých dvou letech usilovné činnosti Mincovního konsorcia byl v prosinci 1623 vydán Patent o mincovní kaládě čili státním bankrotu. – O dlouhé minci se zmiňuje rovněž J. A. Komenský ve své Historii o těžkých protivenstvích církve české, v kapitole „O hanebně škodlivém mince zlehčení“.

zkušení lidé byli, že se tím způsobem větší škoda stala, než kdyby polovice českého království popelem byla lehla.“²⁹

Takové malé posláni!

Peníze. Samozřejmě! Peníze. – Zbylé dědictví po zesnulé Thurnově sestře Elišce, Velenově druhé ženě. Dědictví, z něhož vdovec od švagra nedostal ani groš.

Marně se podezřelý mladý učenec v zaprášených šatech domáhal přijetí na letovickém zámku. Marně prosil Velenův posel o rozhovor. Jindřich Václav Thurn a jeho choť Apolena ze Žerotína se s ním odmítli setkat. Ať táhne, odkud přišel! Vrata na dva západy.

Ano, pane, potvrdí nakonec vytrvalému Komenskému alespoň Anna Dobřanská, dřívější Eliščina služka. (Klíčové svědectví v budoucí soudní při!)

Ano, pane, mnoho vzácných šperků a drahokamů, ještě z majetku první manželky Jeho Urozenosti pana Veleny!³⁰ A taky dlužní úpisy! Všechny nebožčiny věci jsem odevzdala letovické paní hraběnce. Spoustu klenotů! Celou truhličku si paní Apolena odvezla s sebou do Letovic. A těch perel! A mnoho tisíc dukátů ve stříbrné míse! Přisahám, pane! Jako že je Bůh nade mnou! Podepsané dlužní úpisy! – Jeden na tři tisíce, potvrzený paní Apoloníí! A druhý na sedm tisíc, jež si vypůjčil zase nebožčin bratr, pan hrabě Thurn. A další pak na čtyři tisíce. Celkem tedy na čtrnáct tisíc zlatých! A Její Milost paní Apolena všechny ty úpisy hned hodila do ohně!

Svědectví Anny Dobřanské. A jinak ani tolar. Vůbec nic. To je vše, co se tajnému vyjednávači podaří získat.

Své posláni jsem nesplnil, povzdechne si Komenský. – Zklamán. A přece, dalo se to čekat. Stále jen tápání bludištěm.

„... tak mnoho sem křivd jako práva viděl, tak mnoho vzdychání a upění jako veselosti slyšel, a že se spravedlnost s bezprávím a moc s soudem mísí, rathouzové, soudnice, kanceláře tak nepravosti, jak spravedlnosti verštatové že jsou, a kteří se obhájcové v světě řádů titulují, že tak mnoho neřádu jak řádu (a často víc) bývají, patrně sem vyrozuměl.“³¹

Ani mě v Letovicích nepřijali, oznámí bratr Amos Velenovi. Vrata na dva západy!

Roky a roky bude se Velenův syn Bartoloměj soudit s letovickými Thurny o tento zapřené majetek. Roky a roky. Bez úspěchu.³²

²⁹ Komenský, J. A. Historie o těžkých protivenstvích církve české. Praha, 1870, s. 103. (Pozn. „spůsobem“ = pův. text.)

³⁰ První manželkou Ladislava Veleny ze Žerotína byla Bohunka z Kunovic, dcera bohatého Arkleba z Kunovic na Uherském Brodě a Hluku. Sňatek uzavřen r. 1601. (Nějaký čas poté, co předchozí Velenova nevěsta skonala již v době svatebních příprav.) Z manželství s Bohunkou z Kunovic (zemřela r. 1614) se narodili také tři Velenovi synové – Jan, Bartoloměj a Karel.

³¹ Komenský, J. A. Labyrint světa a ráj srdce. Praha, 1958, s. 87. (Pozn. „verštatové“ = dílny.)

³² R. 1637 se poslední žijící Velenův syn Bartoloměj znovu pokusil získat zapřené dědictví od letovických Thurnů. Bartoloměj byl v té době propuštěn z císařského zajetí a zkoumal možnosti svého případného návratu na Moravu. Uvažoval dokonce o vstupu do císařských služeb. K náboženské konverzi se však neměl. Především snad sháněl finanční prostředky na splacení statku Gogelewo v Polsku. Hraběnka Apolonie nakonec Bartoloměji půjčila (!) 1 500 zlatých, jež syn poslal Velenovi do Polska. Na rozdíl od svého manžela, který v rozhovoru existenci starých dlužních úpisů přiznával, Apolonie o nich nechtěla ani slyšet. (Sama je zničila hned po skonu švagrové Elišky.) Nakonec se letovičtí lakomci nejspíš přece jenom zalekli hrozby soudy, a domluvili se proto s Bartolomějem na půjčce (!) 4 000 zl., kryté jinými pohledávkami v zemi a některými klenoty z pozůstalosti. Leč smrt Ladislava Veleny na jaře 1638 záhy celou dohodu s Thurny zhatila. Bartoloměj tak obdržel pouze klenoty v hodnotě asi 1 000 zlatých, v nichž prohnaná Apolonie nechala původní cenné kameny nahradit lacinějšími. Poté se Bartoloměj začal s Thurny soudit. Moravský tribunál však v květnu 1639 rozhodl v jeho neprospěch (z důvodu nepřislušnosti) a odkázal ho na zemský soud. Navíc Apolonie podnikla protiútok a zažalovala Bartoloměje o vrácení zapůjčených 1 500 zl. a šperků. Bartoloměj se v dané situaci začal dovolávat

Roky a roky... Boží mlýny. (Či ucho utržené od džbánu.)

L. P. 1649 třesknou žalární vrata za Karlem Kašparem, synem Velenova proradného švagra Jindřicha Václava Thurna! Tentokrát kobka na dva západy.

Karel Kašpar z Thurnu na Letovicích obviněn „z rozdílných smilných a cizoložných vejstupků“ a ze zločinu únosu!

Dokonalý kavalír, prý celý otec! (A celý dědoušek Martin, „hovado ožralé“!) – Po dvou letech a po dvou porodech mu utýraná manželka prchne do kláštera. (Zbav nás ode zlého!) Zhýralý hrabě si však časem najde lepší rozptýlení. Echt letovické orgie! – Násilím přinutí místního primátora Jana Lešku, aby mu vydal své dcery Dorotu a Saloménu. A šup s nimi do početného harému, s nímž „celé noci pil, hodoval a tance držival a pak i spával“.³³

Zemře v cele na Špilberku. A jeho potomek Ferdinand Leopold nezdědí po prostopášném tatíčkovi ani jeden jediný thurnovský statek. Karel Kašpar je totiž stihne do posledního prodat!

Mein Gott, uvažuje Štěpán Šmíd, nebyt té strašlivé rebelie! Boží dopuštění!

Zahleděn do plamene v krbu, vzpomínky kmitající polotmou. Za okny kunštátského hradu sníh s deštěm. Ošklivý podzim, ještě ošklivější zima... Právě tohoto večera najednou příliš starý. Najednou cítící všech sedm křížků na hřbetě. Najednou unavený. Najednou sentimentální. – Ne, on přece *také* nikdy nezradil svou víru. Kalvín za všech okolností. Za všech...?

Vytrvalý pohled do ohniště. Jako by uhýbal před očima toho mladého muže vedle sebe. Toho psance Jana Amose, který se tak pozorně dívá. Tak pozorně naslouchá. Tak pozorně odpovídá. Toho psance v mizerných šatech. Chodí si údajně nebojácně po kraji a kreslí, zapisuje, zaznamenává...

Copak to bude, můj učený příteli? – Mapa, Vaše Milosti. Co nejpřesnější! Mapa Moravy! řekne Komenský.³⁴ A spiklenecky se usměje na neochvějného kalvína!

A *Herr Reichspfennigmeister* se už dál neptá. Ne, už se raději dál neptá. Toho psance. Na nic.

Prokletá rebelie!

Letos v lednu přijeli sem do Kunštátu dva jezuité. Jan Jakub svobodný pán Magnis a Jan Arnošt Platais.³⁵ Kardinálovi emisari. A všichni evangeličtí kazatelé z panství museli táhnout. *Sofort!*

Nesměl ani ceknout. Ani necekl. Císařovo císaři a božího... A božího? Co bude? Co ještě přijde? – Rychle obrátit list. Do bezpečí hradních stěn. Teď. Tady. V teple. Při víně.

---

císařské podpory, jejíž účinnost měla ovlivnit i jeho další životní rozhodnutí. Když se mu ale dostalo pouze formálních slibů, rezignoval a v září 1639 vstoupil opět do švédského vojska. Soudní pře se poté dále neplodně táhla (hlavní svědkyně Anna Dobřanská již nebyla naživu). Roku 1642 zemřel také Bartoloměj a o dva roky později dal císař zabavit veškeré zbylé Bartolomějovo jmění jakožto majetek zrádce. Ještě r. 1669 se Bartolomějova dcera Zuzana Kateřina se svým manželem Fridrichem Vilémem z Opersdorfu pokusila obnovit proces, tentokrát už proti vnukům letovických Thurnů. Spor se vlekl až do r. 1680, kdy se moravský tribunál znovu odvolal na původní rozhodnutí, tj. nepřislušnost věci. (Blíže viz Hrubý, F. Ladislav Velen ze Žerotína. Praha, 1930.)

³³ Hrubý, F. Hrabata z Thurnu a Valsassina. Praha, 1923, s. 59.

³⁴ Mapa Moravy – Komenský navázal na starší Fabriciovu mapu z r. 1569. Při své práci využil též itinerářů žerotínských a Václava Sadovského ze Sloupna. Vycházel dále z vlastního poznání daného území, které do značné míry sám prošel. Komenského mapa Moravy je podrobnější a přesnější než Fabriciova. Zachycuje 761 míst na Moravě a 43 na Opavsku, kromě toho rovněž lokality české, slezské, těšínské, slovenské a rakouské. O datum prvního jejího vydání se vedou spory, ale jedná se nejpravděpodobněji o r. 1627.

³⁵ Oba jmenovaní jezuité podali o svém kunštátském jednání se Štěpánem Šmídem podrobnou písemnou zprávu 25. ledna 1625. Popisují v ní Šmídovu až lokajskou vstřícnost, kterou tento kalvín projevil v otázce vyhnání evangeličtích kazatelů z vlastního panství. (Viz Tenora, J. Dějiny městečka Kunštátu, Brno, 1885, s. 86–88.)

Císařský rada Štěpán Šmíd z Freyhoffenu. Pán na Kunštátě, vlastník panství jimramovského, Velikých Němčic, Lukova a tak dál a tak dál. Majetný majitel majetků. Tak bohatý, tak vlivný! – A dneska večer najednou tak ztracený. Dneska večer jen zimomřivý kmet u ohniště. Na konci...

A to má být všechno? To už má být všechno? Váhavý syn Karel? A dcera Anna Marie? Anna Marie, vzpurná a tajnůstkářská? Vševědoucí Bůh, jenž nás trestá na dětech!

Kudy? A kam?

„Naposledy spatřil sem Smrt mezi nimi všudy se procházející: ana kosou ostrou, lukem a střelami zaopatřena byvši, všechněch hlasem, aby se smrtebnými býti pamatovali, napomínala. Ale jejího volání žádný neposlouchal, každý svého bláznovství a neřádu předce hleděl.“³⁶

Ano, starý, unavený, sentimentální. Sedm křížků na hřbetě a srdce stále pomalejší... Karel. Anna Marie. Choť Barbara v chladné hrobce kunštátského kostela. Zebavá ozvěna pod kamennými nebesy.

Vždycky odtud spěchal rychle pryč. Cesta z hradu v komorném voze a pokorné klanění kamkoliv pohlédl. Jeho Urozenost pan Šmíd jede! Maličká okna, pár vývěsních štítů a prchající drůbež. Pivovar, rybník, rathauz. Primátor, dvanáct konšelů, cizí tváře, cizí jména, cizí řeč, ať to s nimi úředníci vyřídí... Jeho poddaní, drobní měšťánkové, babky s nůsemi, paňmámy s houfy usmrkanců, rolníci na polích, uctíví ševci a hrnčíři, jejichž cechům dávno před vojnu práva potvrdil. Před vojnu.

Před tou rebelií –

Nádherné doby! I šlechta se zde ráda zakupovala! – Třeba urozená paní Markéta Koliegiovská z Koliegiovic! Grunt za 134 hřivny! A ještě v devatenáctém si v Kunštátě pořídil statek urozený pan Istvan Čzokhy. Za 160 hřiven.

Ach, nádherné doby! Kdeže je jim konec! – Zimomřivý kmet u ohniště. *Um Gotteswillen!* Kdeže je všemu konec.

A kunštátský pán se oťrese chladem. Věrný služebník tří císařů z rodu Habsburků: Rudolfa, Matyáše, Ferdinanda...

Vzpomněl jsem si právě na císaře Rudolfa blahé paměti, otočí konečně Šmíd zachmuřenou tvář ke Komenskému. – Vzpomínky. Minulost. Jako by se nechtělo mluvit o přítomnosti. Vševědoucí Bůh, jenž nás trestá na dětech...

V roce 1610, spustí se stařeckou hlasitostí... A ten psanec mu bedlivě naslouchá.

V roce 1610 pojal císař Rudolf úmysl „založiti řád aneb tovaryšstvo pokoje, pro obhajování svobod svědomí“.³⁷ Za členy řádu hodlal získati krále a knížata evangelická, ba i katolická. Sám sepsal nástin smlouvy a vlastnoručně zhotovil zlatý řetěz s erbem, jež členové měli nositi...

Až skončí kunštátský pán své oblíbené vyprávění, otevře jako obvykle truhlu a z temnot na světlo vytáhne onen zlatý řetěz – hle, Rudolfem osobně zhotovený a jemu, Šmídovi, Rudolfem osobně darovaný! A jako obvykle nad ním procedí několik hořkých slz:

Tenkrát vyslal mě panovník nejdříve do Pasova k mladičkému biskupu Leopoldovi, svému bratranci, kterého raději by viděl s korunou na hlavě než vlastního bezdětného bratra Matyáše. Již tehdy se Rudolf obával, že po Matyášovi nastoupí na trůn nesnášenlivý Ferdinand Štýrský!

A Ferdinandův císařský rada vztyčí kostnatý ukazováček. Významná odmlka. Sípavé nadechnutí.

Veze tedy arciknížeti Leopoldovi vzkaz Jeho císařské Milosti, aby začal sbírat vojsko na pomoc. Jak však víš, učený příteli, skončilo to nešťastně.

³⁶ Komenský, J. A. Labyrint světa a ráj srdce. Praha, 1958, s. 27–28.

³⁷ Komenský, J. A. Historie o těžkých protivenstvích církve české. Praha, 1870, s. 85–86.

„Nebo ačkoli následujícího roku 1611. vojsko to passovské až do Prahy se dostalo, Matyáš s svým vojskem přitáhl, onyno vyhnal, na království české jest korunován, Rudolf pak žalostí nedlouho potom umřel, léta 1612.“³⁸

Zdvižené obočí a pokyvující hlava. Sípavé nadechnutí.

Po návratu z Pasova objížděl jsem z Rudolfova pověření v té ožehavé věci také nejpřednější české a moravské pány (to už bylo markrabství pod Matyášem), avšak *„mimo všecku naději žádného nenalezl, kdo by tomu víru dáti chtěl: než že to barva jest, pod níž lest a oklamání se kryje, tak to vykládali, aneb také mezi těma dvěma králi vojny se obávali“*.³⁹

Několik těžkých vzdechů. Chraptivé odkašlání

Když jsem tehdy onen neradostný výsledek oznamoval panovníkovi, Rudolf vstal, prudce otevřel okno, pohlédl na Prahu a řekl:

„Praho, nevděčná Praho, já jsem tebe slavnou učinil, ale ty nyní vyháníš mne dobrodince svého. Pomsta Boží přijdiž na tě, a prokletí připadniž na tě i na celou českou zemi.“⁴⁰

Praho, nevděčná Praho... Prokletí připadniž na tě i na celou českou zemi...

Brzké jitro 21. června roku 1621. První letní den. Na čisté obloze se prý tenkrát ukázala zářivá duha. – Boží znamení, říkali. Pak tisícihlasý ptačí výskot přehlušil výstřel z děla. – Začátek představení.

(Celá Evropa si o něm bude vykládat. Celá Evropa celá léta. O tom hrůzyplném pražském tyátru! Tištěné obrázky a letáky, memoáry a pamflety, jarmareční písně a žalozpěvy... *„Historie o těžkých protivenstvích církve české.“* A *„Historia persecutionum ecclesiae Bohemicae.“* Dohromady osm vydání. – V Lešně, Amsterdamu, Leidenu, Basileji, Curychu, Londýně... Bez Komenského jména.)

„Trvala ta poprava od páté hodiny ranní až do hodiny desáté na půl orloje, užasnutí hodné divadlo.“⁴¹

Ta poprava.

Ta exekuce.

Tři páni, sedm rytířů, sedmnáct měšťanů, žádný zbabělec. Celkem dvacet sedm. Sedmadvacet!

„Hlav pak dvanáct od katů do dvou puten skladeno, na věži mostskou vnešeno, a na divadlo v železných krabuších vystaveno.“⁴²

„Býval jsem mezi barbary,“ prohlásil staříčkový rytíř Jindřich Otta z Losu na Komárově, když vyslechl rozsudek, *„a takového tyranství jsem neviděl, ani o něm neslyšel, co o nás čteno bylo: aby nás čtvrtili, hlavu jinam, čtvrti jinam vystrčili. Ach jaké to ukrutenství!“⁴³*

Dvanáct větrem a deštěm vyhlazených skeletů na pražské Mostecké věži.

Hlava primátora Maxmiliána Hošťálka na žateckém náměstí.

A lebka primátora Jana Šultyse, kterou sejmou z městské brány v Kutné Hoře až léta 1724. Na milostivé císařské povolení!

Když tehdy roku 1618 vypuklo české povstání, poslal císař Matyáš proti vzbouřencům vojsko, prohlásiv prý rozhodně: *„Raději chceme míti království zpustošené než zatracené!“⁴⁴*

I stalo se.

---

³⁸ Tamtéž, s. 86–87.

³⁹ Tamtéž, s. 87.

⁴⁰ Tamtéž, s. 87.

⁴¹ Tamtéž, s. 172.

⁴² Tamtéž, s. 172.

⁴³ Tamtéž, s. 154.

⁴⁴ Tamtéž, s. 95.

Stalo se! Smečka Vítězů trhající tělo Koruny na cáry. Kořist a moc. Moc a kořist. Svatá církev římskokatolická a Ferdinand Habsburský. Karel z Lichtenštejna a Albrecht z Valdštejna. František z Dietrichštejna a Zdeněk z Kolovrat. Don Martin Huerta a Jiřík Mitrovský. Pavel Michna z Vacínova a Heřman Černín z Chudenic...

Labyrint. Svět kol dokola obehnaný vysokými zdmi. Falešná vrata, slepé ulice, prchající stíny. Sklo z vytlučenejch oken skřípe pod nohama.

Kudy? A kam?

Tisíce Mínótaurů – obludy v sametu, zrůdy v uniformách, nestvůry v sutanách. Všude, všude, všude. Vemlouvavý šepot, důrazné nabádání, výhružné syčení, nepřičetný řev... Vítězové!

Ostrý vítr fičí bludištěm a víří prach a smetí. Saze z vypálených vsí, cáry z vykradených zámků, třísky z rozdupaných panských dvorů, střepy z vyloupených měst. Mračna sarančat a pichlavý víchř od Vídně. Spaste duši!

A pláště vlají a korouhvičky drnčí ostošest. Poražení... Zachraň se, kdo můžeš! – Zachraňují se. Seč mohou. – Na kolena! (A pro rodové statky mnozí třeba až do těch vítězných řití!)

Spoušť. Zatmění. Rány egyptské. Jako by se už blížil soudný den. Boží znamení na každém kroku. Hned hrozné krupobití při procesí, hned odpadlík zčernalý na uhel a štěkající jako pes.

„Léta 1624 na podzim spatřil byl po vši české a slezské zemi létající a hrozně jiskřící drak...“⁴⁵

A studny a rybníky obrácené v krev a nebesa dštící síru a řada sluncí valících se oblohou a u Fulneku celodenní bitva tisíců vran a kavek, v níž vrány krutě povražděny byly... Ach, smilování!

Válka a válka a válka.

Žoldácké hordy každou chvíli táhnoucí zemí – od západu k východu, od půlnoci k poledni. Čechami, Moravou, Moravou, Čechami. Jednou tamti, jednou oni... Bethlen, císařští, koalice, Dánové, císařští, Sasové, císařští, Sasové, Švédí, Švédí, Švédí, císařští, Rákóczi, Švédí, Rákóczi, Švédí, císařští...

Vae victis! Běda poraženým!

Vyrabovaná města. Zničené vsi. Rozdupaná pole. Vylidněné kraje. Oheň, trosky, bída, hlad, nemoci... A šílená Smrtholka Victoria, zpitá krví celé Evropy.

Kořist a moc! Moc a kořist!

Jenom nepřátelé. Pouze nepřátelé. Nic než nepřátelé!

A ty, kmáne, hubu drž! *Halt Maul!*

Zoufalá nevolnická povstání a zlatopurpurové katolické mše. Zdrávas, královno, Matko milosrdenství...

To všechno ta strašlivá rebelie! řekne kunštátský pán a nechá přiložit do krbu.

Za okny sníh a déšť. Ošklivý podzim, ještě ošklivější zima. Zimomřivý kmet u ohniště. Sedm křížků. Na konci. A to je všechno...?

„Naposledy spatřil jsem Smrt mezi nimi všudy se procházející...“

Náhrobní kámen ve stěně kunštátského kostela: *„Hic Stephanii Schmidii crypta est...“⁴⁶*

---

⁴⁵ Tamtéž, s. 257.

⁴⁶ J. Tenora píše, že Štěpán Šmíd zemřel r. 1629 a panství zanechal svému synu Karlovi. Již r. 1630 je však jako nový majitel podle Tenory jmenován Petr Katharin z Katharnu a o rok později Jindřich Šlik hrabě z Pozounu a z Lokte. (Viz Tenora, J. Dějiny městečka Kunštátu, Brno, 1885, s. 32–33.) – J. Skutil však tyto údaje upřesňuje a časově posouvá: „Štěpán Šmíd zemřel na hradě Lukově dne 22. 5. 1632.“ J. Skutil rovněž uvádí, že věno

Herr Reichspfennigmeister, říšský výběrčí daní a majetný majitel majetků, skoná 22. května 1632 na svém valašském hradě Lukově.

Po 9. březnu 1628 nebudou smět ani na Moravě zůstat žádní nekatolíci. Také Šmíd, věrný služebník tří císařů z rodu Habsburků, bude muset do exilu. Snad z panovníkovy milosti však nakonec přece jenom zemře doma.

Vševědoucí Osud, jenž nás trestá na dětech.

Šmídův syn Karel přijde záhy o kunštátské panství (s městečky Kunštátem a Olešnicí), na které povede exekuci brněnský klášter sv. Josefa.

(Mnohem později, r. 1672, klášter definitivně získá celé panství v dražbě a zase je prodá.)

Po Karlu Šmídovi se v Kunštátě budou rychle střídat noví a noví vlastníci. Jako první Petr Katharin z Katharnu. A vzápětí Jindřich Šlik hrabě z Pozounu a z Lokte, polní maršálek císařů Ferdinanda II. i III.

Onen Jindřich Šlik, jenž kdysi sloužil českému králi Fridrichovi Falckému a jehož moravský pluk německých žoldnéřů 8. listopadu 1620 skoro do jednoho muže pobili Neapolitáni u zdi obory Hvězda.

Mein Gott! To všechno ta strašlivá rebelie!

Karla Šmída pak „*všeliká stopa se tratí za nešťastné války třicetileté, v níž, jak tehdejší farář kunštátský píše, téměř všichni na panství... byli na žebrotu přivedeni. A obyvatelé nemohouce vydržeti již na statečcích svých, z nichž ještě pánům robotovati musili, odbíhali a zanechávali grunty své pusté*“.⁴⁷

„*Prokletí pobožného císaře, jehož jsme vděční nebyli, připadlo na nás,*“⁴⁸ pronese Štěpán Šmíd rozechvělým hlasem a se slzami v očích uloží Rudolfův zlatý řetěz zpět do hluboké truhly. Konec vyprávění.

Ted' už jen rozloučit se s hostem. S tím mladý psancem. S tím Komenským. Který zítra brzy ráno opustí Kunštát. Prý musí spěchat zase dál. – Nu, sbohem, učený příteli. Sbohem!

Zbytečné úsilí. Zbytečné nebezpečí. Zbytečná cesta.

Dva roky po tajné kunštátské návštěvě Jana Amose vyjde v Berlíně nová mapa Moravy. Velmi přesná. S Komenského dedikací Ladislavu Velenovi ze Žerotína.

Podrobný plán Labyrintu. Kudy. A kam.

V sedle do bitev! A šermovat se a rvát!

Přijde rok 1626 a „*dánský komisař*“ Ladislav Velen ze Žerotína (ještě bez nové mapy) vydá se opět na válečný pochod na Moravu. A opět povstanou Valaši. A Bethlen opět uzavře

---

Šmídovy dcery Anny Marie, která se stala jeptiškou kláštera sv. Josefa (zemřela 1640), bylo zapsáno na kunštátském panství. Když nebylo do r. 1631 vyplaceno, klášter vedl na kunštátské zboží exekuci, ač na něm hospodařil Šmídův syn Karel Šmíd. Celé toto panství padlo exekuci za oběť i s hradem a se dvěma městečky, tj. s Kunštátem a s Olešnicí. „O tom, že Štěpánu a Karlovi, Šmídovu synu, na Kunštátě nezbylo nic, svědčí dražba kunštátského panství tímto brněnským klášterem i dvě listiny abatyší v archivu městečka Olešnice.“ (Viz Skutil, J. Listiny někdejšího kunštátského archivu. In: Příspěvky k dějinám Kunštátu na Moravě. Kunštát na Moravě, 1970, s. 22.)

⁴⁷ Tenora, J. Dějiny městečka Kunštátu. Brno, 1885, s. 32–33.

⁴⁸ Komenský, J. A. Historie o těžkých protivenstvích církve české. Praha, 1870, s. 87.

mír s Ferdinandem. A koaliční armáda nakonec opět zůstane bez peněz, opět zima na krku, opět hlad, mor, rozklad, Mansfeldův smrtelný útek, opět Valdštejn a opět porážka...

A přijde beznadějný rok 1627 a přinese *Obnovené zřízení zemské* a Komenský a tisíce dalších nekatolíků opustí svou vlast.

A přijde nadějný rok 1631 a exkrál Fridrich připojí se k vojskům již Kottarem prorokovaného „*Iva ze severu*“ – švédského krále Gustava Adolfa II. A všichni znovu vyrazí do boje proti Habsburkům – a v jejich řadách znovu čeští exulanti, znovu Ladislav Velen ze Žerotína i se svými syny Janem a Bartolomějem, znovu Jindřich Matyáš Thurn, Adam z Víckova, potomci popravených českých pánů Budovce a Kaplíře a jiní a jiní. A přidají se Sasové a obsadí Prahu... A dvanáct lebek z Mostecké věže bude konečně pochováno a Komenský napíše *Pozoun milostivého léta pro český národ*.

A přijde osudný rok 1648 a vynese nad Čechy a Moravy zničující ortel *mírem vestfálským*. A Komenský odešle zoufalý dopis Oxenstiernovi:

„*Shlédněte na národ... první, který zachytil útok, s tím výsledkem, že vlastní zkázou zůstavil ostatním příležitost, aby se uhájili.*“⁴⁹

A přijde černý rok 1650 a vestfálský rozsudek bude potvrzen v Norimberku a Komenský vydá *Kšaft umírající matky jednoty bratrské*...

„*Shlédněte na národ!*“

Zbytečné úsilí. Zbytečné nebezpečí. Zbytečná spiknutí. Zbytečné prosby. Zbytečné cesty. Zbytečné dopisy. Zbytečné naděje...

Jen další a další léta jako mořské vlny valící se přes ztracenou pevninu. – Jeho potopená vlast. Bahno stoupající Labyrintem stále výš a noc, že na krok neuvidíš. A vše bude zpřevráceno, vytrháno, odplaveno, vypáleno, smeteno... Až v celém bludišti zbude jediný hlas, žalující a vzdorný:

„*Shlédněte na národ!*“

Jediný hlas volající do boje. Bijící na poplach. Prosící o pomoc. – Zikmunda Rákócziho, Jiřího II. Rákócziho, Olivera Cromwella, Karla X. Gustava, Karla II. Stuarta, Ludvíka XIV., Ruprechta Falckého...

A Boha. A Boha. A Boha. – Záchranná kotva v bouři beznaděje. Revelace, věštby, proroctví. *Lux in tenebris. Lux e tenebris*. Světlo v tmách...

(Nakonec ho prohlásí za pomatence a podvodníka a celé jeho titánské pansofické dílo pošlou k čertu!)

„... *Já ač sem se lekal, však vždy něčemu víc vyrozuměti chtěje, krácel sem mezi řady már, jda až k krajům světa a světla; odkudž když jiní, oči zavrouc, slepě tak mrtvé své vyhazovali, já brylle mámení již odvrha a oči sobě protra, a jak sem nejdál mohl, tam ven se vychýle, nahlédnu a spatřím strašlivých temností mrákotu, jíž se rozumem lidským ani dna ani konce najíti nemůže, a v nich nic než červy, žáby, hady, štíry, hnis a smrad a puch síry a smoly, tělo i duši zarážející, summou hrůza nevypravitedlná.*

... *Ach, přemizerní, bídní, nešťastní lidé, toto-liž jest vaše poslední sláva! Toto-liž tolik nádherných vašich činů závěrek! Toto-li cíl vašich, jimiž se nadýmáte, umění a rozličné moudrosti! Toto-li po tak mnoha nezčíslných pracech a kvaltováních žádaný ten pokoj a odpočinutí! Toto-li ta, kterouž sobě vždycky slibujete, nesmrtedlnost! Ach, kéž sem se nikdy nenarodil! Kéž sem nikdy skrze bránu života neprošel, jestliže po všech světa marnostech nic než temnostem a hrůzám těmto za podíl býti mám! Ach Bože, Bože, Bože! Bože, jestliže jaký Bůh jsi, smiluj se nade mnou bídným!*“⁵⁰

Konec. Počátek. *Theatrum mundi*.

⁴⁹ Podle Kumpera, J. Jan Amos Komenský. Ostrava, 1992, s. 105.

⁵⁰ Komenský, J. A. Labyrint světa a ráj srdce. Praha, 1958, s. 127–128.

„Jen se nám cosi zdá, stín lapáme...!“

Labyrint.

Jeho velké téma. Jeho osud. Jeho život. Kol dokola obehnaný vysokými zdmi. Falešná vrata, slepé ulice, prchající stíny. Sklo z vytlučných oken skřípe pod nohama.

Kudy? A kam?

Nikdy se nevzdá. Do poslední minuty. Do posledního slova. Do posledního vydechnutí. Tam v dalekém Amsterdamu. V domě U bílého beránka. Patnáctého listopadu 1670.

Ne, nikdy se nevzdá. Největší z českých exulantů.

Ten psanec Komenský.

Na celá staletí pak odsouzený k zapomnění. Stejně jako jeho národ.

Příliš pravdivá pověst o Anně Marii Šmídové

1.

Celý Kunštát si o tom vykládá. Celý Kunštát nad tím nevěřicně kroutí hlavou. Řeči, zvěsti, povídačky... Taková věc! Považte, mladá, bohatá šlechtična! Vznešená dívka z nejlepšího rodu! – Hotové bláznovství! Hanba. Rouhání. Cožpak to kdy svět viděl? Cožpak to lze? Urozená panna – a sprostý podkoní?!¹

A mužští si ťukají na čelo a ženské rudnou a vzdychají, ano, je to tak, ano, ano, bláznovství, hanba, rouhání... Láska!

Řeči, zvěsti, povídačky.

Při nákupech, při práci, večer při lojové svíčce. Vykládají, křičí, špitají – a Majdalénka poslouchá. Zlé časy, slyší všude, jsou zlé časy. I její hodný strýček Tomáš teď pořád jenom nadává: Prokletá válka, sedřou z nás kůži! Vojsko, bída, pronásledování! A těch dluhů, žebráci z nás budou, žebráci! Naše sýpky vykradli, naše kněze vyhnali, naši lidé utíkají, páni už dočista ztratili soudnost! Nic není, jako bývalo. Antikrist obchází krajem. Bůh se na nás zlobí! Bůh trestá malověrné! Zbabělé! Odpadlíky! Ty, kteří tyjí z cizího neštěstí. Bůh to všechno vidí! Nevyzpytatelné jsou Jeho cesty!

Jen si vzpomeňte, zvedá strýček prst, jak tenkrát v zimě náš nejmilostivější pán Štěpán Šmíd na svém hradě jezuity vítal! Náš nejmilostivější pán podobojí! Jezuity!

Ano, uvítal, nocleh poskytl, hojně pohostil, svou převelikou oddaností císaři ubezpečil, poslušnou úctu kardinálu Dietrichštejnovi vyjádřil. A že prý už ani Jeho císařskou Milost o výjimku žádati nebude a dle panovníkových rozkazů všech patnáct evangelických kněží ze svého panství neprodleně vypoví. S lhůtou čtrnáctidenní!

Jen si vzpomeňte! hřímá strýček. A už druhý den, zrovna o slavnosti Zjevení Páně, zavřeli kunštátský chrám! A oba naši kazatelé se museli hned chystat na cestu! Hned! Bez milosti! Sotva co mohli vzít s sebou. Sotva co mohli zařídit. Císařské patenty po celém panství! Na každém kostele či domě radním přibité...

Dej pokoj, Tomáši, ozve se teta Zuzana. A co měl pan Šmíd tehdy podle tebe dělat?! Co by tak asi zmohl? Proti císaři! Proti kardinálovi! I páni se dneska bojí. A teď, po těch nových zákonech, bůhví... Třeba sám Šmíd na stará kolena potáhne o žebrácké holi! Jsou zlé časy.

Zlé časy! vybuchne strýček. Čeho jsme se to jen dočkali! Zrazovat svou víru musíme, svou víru po otcích, jinak marš! A kam bychom se poděli? – A strýček Tomáš horlí a kašle a burácí, šedivý vous, křídlaté obočí, ohnivý zrak – a dívenka z něho nespouští oči.

Pan Šmíd? Jezuiti? Nepamatuje se. Asi byla ještě moc malá. Teď je Majdalénce osm. I trochu počítat umí. A hltá slova dospělých. – Nevšímají si jí. Vyprávějí, hádají se, naříkají... A rozdrážděná teta se nakonec jako vždy rozječí: Dost řečí! Buď už zticha, Tomáši, přestaň rebelovat! Nevykřikuj, vždyť nás přivedeš do neštěstí! A hybaj spát! Alou! Všichni!

---

¹ Pověst o Anně Marii Šmídové uvádí J. Tenora. Opírá se přitom o vyprávění Františka Xaveria Lefflera (1658–1744), kunštátského faráře, který po nějaký čas rovněž působil jako katolický misionář v carském Rusku a nakonec se stal kapitulním děkanem na Petrově v Brně. Lefflerovo vyprávění je zaznamenáno, jak píše Tenora, v domácím protokolu brněnského kláštera sv. Josefa. F. X. Leffler působil v Kunštátě od r. 1686, tedy asi 55 let po popisovaných událostech. Děj pověsti je kladen do roku 1629, který Tenora současně mylně považuje i za letopočet úmrtí Štěpána Šmída (zemřel až v květnu 1631). (Viz Tenora, J. Dějiny městečka Kunštátu. Brno, 1885, s. 31–34 a s. 92–93. Skutil, J. Listiny někdejšího kunštátského archivu. In: Příspěvky k dějinám Kunštátu na Moravě. Kunštát na Moravě, 1970, s. 22. Viz také zde: povídka Labyrint, pozn. 46.)

Ale tentokrát je strýček Tomáš k nezastavení: Jen si vzpomeňte na našeho nejmilostivějšího pana Šmída! zvolá strašlivým hlasem. Jen si vzpomeňte! zařve vítězně. Jezuity přijímal – a vidíte! Trest Boží se dostavil. Dcera se mu zamilovala do prachspřestého podkoního!

Celý Kunštát si o tom vykládá. Celý Kunštát nad tím nevěřicně kroutí hlavou. Řeči, zvěsti, povídačky... Taková věc! A mužští si ťukají na čelo a ženské rudnou a vzdychají, ano, je to tak, ano, ano, bláznovství, hanba, rouhání... Láska!

A Majdalénka dychtivě natahuje uši. – Zaručené zprávy! Od komorné z hradu, od Rozáry. Neuvěřitelné novinky! Anna Marie Šmídová! Bohatá dědička! Prý odmítla všechny vznešené a majetné ženichy.

Ne, kdepak, jenom jednoho! vypráví Rozára, jenom jednoho nápadníka prý urozená panna odmítla. Provdat ji chtěli. Že už má čas. A snad proto vyšlo všechno najevo. Plakala, naříkala, že nemůže! Ne a ne a ne! Za nic na světě! Nikdy! Do nejdelší smrti!

Samé pravdy pravdoucí. Samé důvěryhodné osoby. Samí očití svědkové. Mohou to odpřisáhnout. Zaslechli, spatřili, pověděli... Prý, prý, prý!

Před otcem prý Anna Marie na kolena padla. Ať ji pro Ježíše Krista k žádnému sňatku nenutí! A kolik dní prý ani z ženských komnat nevyšla, slova neřekla, mlčela. Pouze do kostela jezdila. Každodenně. Pouze s farářem rozmlouvala, s Wochtingem.² Jinak s nikým. Nešťastná Anna Marie. Modlila se. Postila. Klečela. – Némá. Bledá. Pohublá. Jako šílená. Až pak jednoho dne konečně promluvila. A že jen za Jana³ půjde! Představte si, za toho mladého tatínkova podkoního! – Proto ta vzpoura, proto ten nářek! A přitom nikdo ani ponětí, nikdo nic, tak dobře ti dva své city tajili! V slzách prý Anna Marie otce o povolení k tomu nerovnému sňatku prosila! V slzách! vypráví Rozára.

Prý, prý, prý...

A starý Šmíd prý na nádvoří křičel a ona se prý jenom dívala, nehybná, bez výrazu, jako socha. A jedna služebná prý zase slyšela... A hrnčír Tobiáš prý zahlédl... Baže, pravda pravdoucí, a jak se teď v kostele po něm otáčí, takový hezký mladík, před otcem se po něm Anna Marie otáčí, všem na očích, všem, všem, všem, pomoci si nemůže! I za ruku ho vezme, hanba, nemravnost, pohoršení, urozená panna a podkoní, nešťastný chlapec, tohle špatně skončí, všichni už to vědí! I ten vznešený ženich se už snad leccos doslechl a rychle couvl! A Šmíd hrozí a zuří, jistě hochu pošle pryč, k vojsku nechá naverbovat, snad i do žaláře uvrhne! A svou nestydatou dceru, kdoví, kdoví... A bába Apolena prý nedávno za soumraku spatřila, prý, prý, prý, tam u kaple, bože můj...

Láska, šeptají si ženské dojatě, láska, láska. Strašnější posedlosti není.

A Majdalénka nic nechápe. Ničemu nerozumí. Láska?

Viděla je. Ty dva. Urozenou pannu Annu Marii a podkoního Jana. Viděla je. Za městečkem v polích. Náhodou. Tajně. Nikomu ani slovo. Ani slovo! Viděla je! – Láska? Tak tohle je láska?

Viděla je... Brzy ráno.

---

² Bernard Wochting, častěji psán Voscinius, někdy též Vohanius, (1579–1667), katolický farář. Nastoupil v Kunštátě po svých protestantských předchůdcích r. 1630. Horlivě se podílel na rekatolizaci místního obyvatelstva.

³ Jan – smyšlené jméno, které pověst neuvádí.

Brzy ráno. Minulý týden. Jak ji teta poslala ke kořenářce, strýčkovi Tomášovi mazání na prsa, už zase kašle, zase se mu přitížilo, pospěš si, Majdalénko, mazání na prsa a nějaké byliny na svaření, samé trápení, zač nás pánbu pořád trestá.

Udupanou cestou kolem holých políček. Zimomřivým podzimním jitem. Přidává do kroku. Pára od úst a zlátnoucí mlhy na bílém obzoru. Necourá se, neohlíží. Někde za zády kunštátská stavení, daleko, hluboko... Zvonění pod šedavými kopci... Jde hbitě, jde bystře, strýček Tomáš zase kašle, zase se mu přitížilo, poslali ji, poslali Majdalénku, už je přece velká. Obchází kameny, výmoly, louže s tenoučkou ledovou skořápkou, křup, křup, křup. Nikde nikdo. Jen divé ptačí čiříkání a jinovatka v žluté trávě. Ostré stíny. Její vlastní vlhký dech –

A pak je uslyší!

Hluk. Hlasy. Volání. Dunící podkovy! Lidé. Štěkot. Cval. – Vojáci? Ježiši, vojáci!

Strašně vylekaná. Burácející srdce. Sama! Napospas! – Vyrází ke starému, rezavému dubu. Výskok. Chytit. Nohy, ruce, raz a dva. Vyleze na strom jako kluk. I s košíkem na paži. Co nejvyš. Schovaná v prořídle koruně. Skrytá mezi větvemi a padajícím listím, schoulená, tmavá, maličká, nenápadná...

Proletí kus od ní. Ani si jí nevšimnou. Ani je nenapadne pohlédnout vzhůru.

Jezdci cválající na lov. Jen se mihnou. Ryzáci. Vraníci. Zářivý bělouš. Skvrnití psi s krvavýma očima. Klobouky, peří, brašny, ručnice. Napříč strništěm, napříč oraníci. Horempádem přes střechyly, bahno, kamení...

Šlechtici v drahých šatech. Čeled' v hnědých kabátech. Cestou necestou. Na vysokou, na bažanty, na zajíce, héééjááhéééj!

První mladý pán Karel Šmíd. Majdalénka ho poznává. Předkloněný v sedle. Dychtivý, nedočkavý, dravý. Kupředu, panstvo, kupředu! Štvát, honit, zabíjet!

A ostatní jemu v patách. Vzácní hosté z kunštátského hradu. Rukavice, uzdy, pláštíky. A širokým obloukem rovnou za sluncem! Svištění vichru a vlající hřívy. Spršky hlíny od kopyt. Tryskem! Střemhlav! Fííí!

Poslední dvě paní. Konec smečky. Dvě krásné paní. Bokem přirostlé ke zběsilým koním. A Majdalénka v úžasu. Spadnou? Nespadnou? – Však jedna už zpomaluje. A druhá pádí dál. Jedna zpomaluje a volá. Trhnutí uzdou. Sametová sukně na tancujícím bělouši. Zastavuje. Stojí. Kdosi z čeledi se k ní vrací. Stojí a čeká, zatímco všichni lovci mizejí za hřbetem kopce. Překotně. Bez ohlednutí. vzdalující se bušení, štěkot, křik...

Viděla je. Ty dva. Urozenou pannu Annu Marii Šmídovou a podkoního Jana.

Annu Marii na zářivém bělouši.

Něco mu říkala. Shora, ze sedla. Rovná záda, hlavu vztyčenou. A on před ní na rozdupané zemi. S odstupem, jako by se jí bál. Pokorný postoj, pokorný pohled. Tvář otočenou vzhůru a čapku v rukách. Ano, Milosti.

Něco mu říkala. Neslyšně, proti větru. Téměř na něho nepohlédnuvši. Stále se rozhlížejíc kolem sebe. Celá v zeleném, celá v hebkém, klobouček, chochol, kožešiny. Pak cosi potěžkala v dlani, cosi, snad váček, malý měšec, pár vět, hodila mu to dolů, na, chytej! – A on na chvíli úplně bez hnutí. Dočista strnulý. Svěšená ramena a ten předmět u nohou, ber, sakra!

Panna na zářivém bělouši. Roztěkaná, nervózní, netrpělivá, ostražitá. A zase slova, slova, slova, no tak, bude to! – Sklonil se a zvedl tu věc, zvedl tu věc a podával ji zpátky, prosím, Milosti!

Podrážděné škusnutí. Ne! A odstrčila nataženou paži. Prudce, vztekle, až váček odletěl. Ne! I přistoupil těsně k ní a prosebně se dotkl její ruky –

A tehdy Anna Marie zvedla bičík. Zvedla bičík a dvakrát švihla svého podkoního! Dva údery přes prsty. Rychle! Panovačně! Štítivě! A její oř ihned skokem kupředu, dolů po svahu, zpátky k hradu.

Ztratila se v okamžení. Propadla se. Byla pryč.

Chvíli zůstal stát. Pak sebral měšec. Vstrčil do brašny. Vsedl na hnědáka. A znovu se pustil za lovci. Divoce, tryskem, o zlom krk. Prázdné pole...

Jako omráčená slezla Majdalénka se stromu. Jako omráčená. Zmrazená. Zděšená. Otřesená.

Viděla je. Ty dva.

Urozenou pannu Annu Marii Šmídovou. A jejího sluhu!

Celý Kunštát si o nich vykládá. Celý Kunštát nad nimi nevěřicně kroučí hlavou. Řeči, zvěsti, povídačky... Taková věc! A mužští si ťukají na čelo a ženské rudnou a vzdychají, ano, je to tak, ano, ano, bláznovství, hanba, rouhání... Láska!

Lži. Samé lži!

Celé městečko si má znovu o čem vykládat. Celé městečko má znovu nad čím kroužit hlavou. Vzala ta milostná historie ale strašlivý konec! Však to věděli, však to celou dobu říkali, však to ani jinak dopadnout nemohlo!

A Majdalénka opět dychtivě natahuje uši. – Zaručené zprávy! Od komorné z hradu, od Rozáry. Neuvěřitelné novinky! Anna Marie Šmídová!

Prý hned poté, co jacísi Šmídovi vzácní hosté odjeli z Kunštátu, dal náš pán svou dceru do věže uvrhnout. Do věže! O chlebu a o vodě! Strážce u dveří. Zámek. Klíč. Halapartna! A nikdo k ní nesměl. – No baže, teď si vzpomínají, taky jim to bylo divné, do kostela náhle nechodila, přes městečko nejezdila, už ji neviděli, ztratila se, propadla, byla pryč. – Uvězněná! vyprávěla Rozára.

A potom! Dobrý Bože! Takové neštěstí!

Mladého podkoního v lese na honu zastřelili! Dodnes se neví, jak a kdo. Taková hrůza! Na místě mrtev! Rovnou prý do srdce!

Měl mušku, ten vrah! vykřikne strýček Tomáš a teta mu rychle ucpává ústa, kušuj, Tomáši, nezačíněj zase!

Rovnou do srdce, pokyvují, to šlo jako po másle. Hnedka bylo po něm. Lehké odpočinutí dejž mu, Pane! A těch lidí na pohřbu! Sama nejmilostivější kunštátská vrchnost, sám Štěpán Šmíd poručil pěkný funus vystrojít svému podkonímu.

A Anna Marie?

O ničem prý nejmenší ponětí. Vůbec o ničem! Pod hrozbami zakázali před ní cokoliv... Ticho. Pssst! Ani muk! – Dále zamčená. Dále hlídaná. Dále ve věži. Kdo ví proč, když už miláček byl mrtvý. A přece se to nakonec dozvěděla! Aby ne! A pak věci dostaly sakramentsky rychlý spád!

Babské tlachy? Hloupé výmysly? – Kdeže! Tohle mají od Rozáry, na mou duši, z první ruky!

Ubohá Anna Marie! Opuštěná. Bez lásky. V cele.

Neplakala prý, nenařkala, neproklínala, neobviňovala, nebědovala, o rozmluvu s otcem nežádala, jako z kamene, jako z kamene, jen se pořád usilovně modlila, ve dne v noci, ubohá panna! Až najednou přitáhli na kunštátský hrad ti kardinálovi ozbrojenci a vysvobodili mladou šlechtičnu ze žaláře. – Bůh ví, jak se jí to vlastně všechno podařilo!

Prý, prý, prý. Jeden zaslechl, druhý spatřil, třetí pověděl...

Prý přesvědčila svého hlídače. Prý přemluvila svého strážce. Báł se, zdráhal, nechtěl. Dlouho prý ho přesvědčovala, dlouho prý ho přemlouvala. Pro lásku Boží! Smilování, slitování, odpuštění, spásu! – Posléze se mu jí přece jenom zželelo. Tajně všechno přinesl – papír, inkoust, brk. A ona hned úpěnlivý list zemskému hejtmanovi, ano, přímo kardinálu Dietrichštejnovi! Dopis hbitě doručen po neznámém poslu. Kdo asi... Snad někdo z Kunštátu...?

Prý moc dlouhé psaní. O krutém zacházení, o tyranském otci, o žalostném osudu... A že chce přestoupiti k náboženství katolickému! – „*Když pak nyní nemůže míti ženicha pozemského, aby s ním v manželství vstoupila, že voliti si chce ženicha nebeského...*“⁴

Láska, šeptají si ženské dojatě, láska, láska. Strašnější posedlosti není.

Láska? zavrtí se Majdalénka. Ach jak ji někdy jazyk zasvrbí!

Divný konec vzala ta milostná historie. Panna ve věži. Jinoch v hrobě. A Dietrichštejnovi soldáti táhnoucí Kunštátem vzhůru na hrad.

Poplach. Zděšení. Strach. Celé městečko rázem jako po vymření. Zatarasená vrata. Ztichlé domy. Tetička s nářkem schovávající slepice a strýček jakési dvě knihy rychle šup pod seno, honem, honem! Ježiši, co s námi bude?! – Vidíte? Už jedou! Vojáci!

Prý, prý, prý... Řeči, zvěsti, povídačky.

Prý samotného milostivého pana Šmída měli s sebou do vězení odvléci, kdyby se snad kvůli dceři zpěchoval! Dle nejvyšších rozkazů! Ale on se ze všeho tak těžce roznemohl, že ho museli uložit do postele. Prý nějaký záchvat. Prý dočista na umření! Ani s Annou Marií se prý nerozloučil.

Odvezli ji rovnou ke kardinálovi do Brna. A sám Dietrichštejn tam pak „*od ní vyznání víry katolické přijal. Za obydlí vykázán jí byl klášter sv. Josefa*“⁵, jenž stojí zrovna před brněnskou fortanou. A tak se stala z Anny Marie jeptiška, Viktoria se prý nyní nazývá. Jeptiška Viktoria. To to šlo jako po másle!

Samozřejmě! uškľbne se strýček Tomáš. Jako po másle! Aby ne! Taková prachatá nevěsta! Celé její slavné věno teď zhltně klášter. Jen si to představte, sto tisíc zlatých!

Kdepak sto! Říkala Rozára, že jenom osmdesát. Veškeré dědictví po matce. Osmdesát tisíc zlatých byl Šmíd nucen připsat na Kunštátě klášteru sv. Josefa! Než s takovým kvapem odešel kvůli své víře do vyhnanství.

Jo, jo, císaři věrně sloužil, jezuity hostil, evangelické kněze vyhnal, Dietrichštejna na slovo poslouchal, a stejně mu to nepomohlo! Do exilu musel. Jako ostatní. Skoro ze dne na den. Bez přípravy. Bez prodlení. Bez syna. Téměř o žebrácké holi. Pěkných věcí se dočkal císařský rada na stará kolena!

A všichni zmlknou. Starosti, bída, trápení. Co s nimi bude, co s nimi jenom bude?

Strýček Tomáš si odkašle, ještě něco chce dodat, zachraptění, ale ne, ne, nic. Už nic. Zase ho škrábe na prsou, mizerná zima. Tiše sedí. Temné tváře kolem čadící lojové svíčky, mísa prázdná, kaše dojedaná, příběhy dopovídáné, plná vřetena, ještě přiložit trochu klestí do ohně, venku mrzne... Nu což, vstane teta Zuzana, konec řečí, spát. Alou na kutě, je pozdě. A tak si jdou lehnout. Modlitbička. A ochraňuj nás od zlého!

Ale Majdalénce to nedá a nedá, pořád jí to leží v hlavě, dotěrná záhada, svědivá otázka, pokoje nemá...

Anna Marie. Podkoní. Starý Šmíd. Osmdesát tisíc zlatých. Jeptiška Viktoria. Zavřená v klášteře. Ukrytá v klášteře. Žijící v klášteře. Navždy už v klášteře –

Něco, čemu stále nemůže přijít na kloub. Nerozumí. Nechápe...

A Majdalénka se vrtí a převaluje, praštění, funění, chrčení, mlaskání. Strká do ostatních, houně, veška, tma tmoucí... Anna Marie, Anna Marie... Divné věci, ošklivá tajemství, lež, klam, faleš... Zeptá se Fanky, ta to bude vědět od Rozáry, zeptá se Fanky, tichounce, šeptem.

Fanko, spíš?

Nedá jí to a nedá, dráždí, pálí, zebe –

Fanko, pověz! Jak se tvářila urozená panna Anna Marie, když ji ti vojáci odváželi z Kunštátu do kláštera?

⁴ Tenora, J. Dějiny městečka Kunštátu. Brno, 1885, s. 31.

⁵ Tamtéž, s. 32.

Doráží a škemrá, Fanko, pověz mi! A Fanka se durdí a odvrací, dej pokoj, sakra, co zas máš, dej pokoj, Majdalénko. Lapená v polospánku, Anna Marie, tvářila, tvářila...

Jak se tvářila? A bručící Fanka konečně otevře oči. No coby... Usmívala se prý, Anna Marie. Prý se šťastně usmívala...

2.

Již šestý týden nespadla ani kapka. Nehybné dusno, vysmahlé role. Mizérie.

Pracovali od svítání. Pět žneček se srpy, dvě děvčátka a jeden stařec. Slunce ztěžka putující k vrcholu, výheň jako v pekle. Chlapi teď s kosami někde na panském, jeden za druhým, rozmáchle, zeširoka, kývavý pohyb ramen a žito s praskáním padající k zemi. – Ale tady na úzkém poli jen klečící ženské, v levé ruce hrst obilí, v pravé srp, šmik, opatrně, pečlivě, ani zrno se nesmí vysypat, ani zrníčko. Malé snopy svazované povíslly. Pět žneček, dvě děvčátka, stařec... Na svém. Na jeho. Na Zezulkově.

Pajdavá Bětka se přísně ohlíží po čeledi. Ohnuté hřbety nad nízkými klásky a špinavé rezné haleny přilepené k tělu. Kdyby tak vítr zavanul! Rozpukané prsty podtínající tu ubohou úrodu. Hbitě, udýchaně, mlčky. Žádná slova. Žádný ptačí zpěv. Jen klouzající ostří, prach, mozoly, stébla, pot... A ve vlnách ticha hmyzí šum.

Co chvíli je Pajdavá Bětka poháněná mečivým hlasem: Dělat, dělat! – Starý Matěj už nestačí, dědek zatrolená. – Dělat, bude bouřka!

Bouřka! Cítí ji ve všech kostech. Šestý týden. Déšť, za který se předtím tolik modlili. Smiluj se, Pane! I z kostelní věže proti suchu vyzváněli, bim bam bim. Marně. Pozdě. K smíchu. K pláči! – Déšť... K čertu! Přijde hromobití a zničí, co zbylo.

Dělat, dělat, přidejte, sakra! – Pajdavá Bětka má oči všude. Drábice, d'áblice, dračice. Zezulkova nejstarší. Ošklivá. Na ocet. – Hněte sebou! – Od Kunštátu odbíjení poledne a hospodyně s obědem nikde. Aspoň se lidé nemají důvod zastavit. Svištící kov a hluchá žlutá nebesa. Dělat, dělat!

Čísi naříkavé volání. – Srpy se zarazily. Éééllíí!

Mladá macecha s nejmladší Barborkou. Dneska to trvalo! Koš na zádech, džbán v ruce, už nemůže! Zadýchaná a nemotorná, rychle, rychle, zrudlý obličej pod bílou plachetkou a ústa dokořán: Kráááá se tělíí!

A starý Matěj hned horempádem utíká z pole pryč. Jo, teď je jim dobrý. Vysloužilý pastýř – pořád něco! Telit, bahnit, klestit, zaříkávat, nakuřovat, léčit, porážet. Co by si bez něho počali!

Ženské se unaveně dávají do jídla. Pět žneček, dvě děvčátka. Ukryty v sálavém stínu starého dubu, žvýkající čelisti a zraky upřené do prázdna, chléb náš vezdejší, zteplalá voda putující od úst k ústům. Barborka honící motýla. Macecha se zavřenýma očima. – Ztěžka usazená na zemi, opřená o kmen. Těhotné břicho, natažené nohy pod zaprášenými sukněmi. Pajdavá Bětka se na ni vždycky zamračí. Macecha! Táta se zbláznil! Taková bledule. Majdaléna. Pěkná hospodyně!

Majdaléna. – Je jí šestnáct. Před deseti měsíci se s ní oženil dvojnásobný vdovec a vyhlášený surovec Zezulka. Teta ji provdala na grunt, mermomocí, chudáka Majdalénku. – A jaká vám byla hezoučká! Teď v tváři skvrnitá a oteklá k nepoznání. Za chvíli má Zezulkovi porodit syna. Už žádnou dceru, těch má Zezulka dost z minulých manželství, tentokrát to musí být konečně kluk!

Tentokrát to bude kluk, řve Zezulka, když si přihne.

Zlý chlap. Pije, bije, smilní. Spává teď s Ankou. S Ankou Nestydou, s Ankou Hanbářkou, všichni to vědí. Dvě manželky už utrápil – a tahle třetí... Ženské ji litují. Tajně. Potichu. Pokud žárlivá Bětka neposlouchá. Ubohá Majdaléna! Kroucení hlavou a krčení

ramen. A jestliže Zezulka před nimi mladičkou paňmámu uhodí, odvracejí zrak. Co naděláš, mužský je mužský, a pámbu už to tak holt zařídil... Ale že se nestydí, nedávno ji dokonce přetáhl párkrát bičem po zádech, dvě neděle prý ji to bolelo.

Dvě neděle mě to bolelo, sevře Majdaléna rty, darebák, krysa, ras!

Dvě neděle – a ještě teď to cítí! Bič! Tři žhoucí jizvy pod košilí. Zezulkův dobytčí cejch. Nenávidí ho. Pane Bože, odpusť. Ale jestli se dneska Stračeně něco stane... Ten bude zase řídit! – Myšlenky pomalu klesající ke dnu. Třasovisko...

Nemám ráda svého muže! šeptává Majdaléna do farářova nesouhlasného ucha, tváře rozpalené a prsty křečovitě zaklesnuté do sebe.

Její muž! Popadnout bejkovec a švihnout! Přes tu jeho krevnatou tlamu! Vší silou! Jako Anna Marie. Jako Anna Marie. Anna Marie...

Jeptiška Viktoria. Sedí si tam a vyšívá. V bílém hábitu u vysokého okna. Jemné ruce, hladkou líc. Klidná, šťastná, v bezpečí... A po večerech si o ní ještě dneska Kunštátští vykládají. Tu starou milostnou historii. O podkoním. O panu Šmídovi. O ubohé panně zavřené v klášteře. Láska, šeptají ženské dojatě, láska, láska. Strašnější posedlosti není... A všechny sborem litují Annu Marii. I pajdava Bětka. I Anka Nestyda. I bába Apolena... Husy! Nány! Kačeny pitomé! – A Majdalénu tolik svrbí jazyk. Řvát, ryčet, chrlit nadávky!

Lži, nic než lži!

Zvednout bič!

Modlitby nepomáhají. Nic nepomáhá. Nikdo jí nepomůže. V noci nespí. Je samé břicho. Obrovská, vzduť, neskladná. Všude ji tlačí. Všechno ji tíží. Unavuje, vyčerpává, trápí. Popel a vařečky, peří a pohrabáče, píce a hnůj. A lidé. Lidé, lidé, lidé! Na každém kroku. Pajdava Bětka. Pastorcí. Čeled'. Anka Hanbářka. On!

Nemám ráda svého muže, šeptá slepicím, plamenům, kotlům, vřetenům. Ve dne ospalá, v noci bdělá. Zezulka chrápe, spáči se převalují, dřevo vrže, psi štěkají, kočky vřeští, komáři piští, mladí se tajně slézají za stodolou, starý Matěj skřípe zuby ve stáji a Majdaléna celé hodiny hledí do zatuchlé, dávivé tmy. K udušení.

Zlé dny, zlé sny.

Zdává se jí, že nemůže udělat ani krok. Vší silou zvedá své nekonečně těžké nohy. Ani krok –

Měla by vstát a jít.

Pajdava Bětka už začíná opět popohánět upachtěný houfec. Všechny splašeně dojídají. Tak na pole! Dělat, dělat, neokounět!

Měla by vstát a jít.

Kráva. Tele. Sucho. Zezulka. To dítě v ní... Už brzy. Ochrnutá, mrtvá, z olova. Pořád dokola, dokola, dokola... Ohniště. Džber. Koště. Dvůr. Chlív... Vstát. Sebrat koš. Džbán. Nůž... Kde je Barka?

Zdálky dutý zvuk kopyt. – Majdaléna sebou trhne a ženské polekaně otočí hlavy.

Vojáci?!

Kolem kamenitého pole klusá jezdec na hnědáku.

Díky Bohu! Úlevné vydechnutí. Pouze jeden jediný jezdec. – Melichar Závadský ze Závadky. Hejtman panství kunštátského a pravá ruka hraběte Šlika, pána našeho, slavného císařského generála –

Armáda. Vojsko. Žoldáci.

Co Majdaléna pamatuje, je stále nějaká válka. Nenažraní soldáti. A kolik lidí už z Kunštátu uteklo! Do daleké ciziny. Teď i poslední ze Špaltholců, Elia. Kolik zpustlých stavení! – Budou z nás žebráci, říkával nebožtík strýček Tomáš. A jsou z nich žebráci! Dluhy, bída, desátky, robota.

Robota tažná i pěší, robota dělná, ženná, sečná... Vozy a nůše mířící do bezedných panských komor. Pšenice, žito, oves. Seno. Led. Ryby. Zelenina. Drůbež. Vejce. Potahy. Poslové. Přípřeže. Výlov rybníků. Kácení dříví. Platby a úroky. Úroky a platby. Groše váhavě odpočítávané kostnatými prsty.

Pořád a pořád dávat. Vrchnosti. Generálům. Kněžím.

Prý trest Boží, říkával nebožtík strýček. Trest? A zač?

A farář Bernard Wochting pouze hrozí a hřímá z kazatelny kostela sv. Stanislava a každému poroučí jít ke zpovědi. – Ke zpovědi! štětil se vždycky strýček, papeženská faleš! Ještě před pár lety by Kunštátské do zpovědnice nedostali ani párem volů! A nyní se všichni poslušně chodívají kát ze svých hříchů. Sklopené hlavy. Zajímavý šepot do farářova nastaveného chlupatého slechu. Pěkně po katolicky! A ouřední listy se záhy snad už jen po německy budou psávat...

Jezdec na hnědáku udeří bičíkem a kůň vyrazí rychle kupředu. Vlna okrového prachu. Majdaléna odvrátí oči. Bič.

Žnečky zase klečící v poli, ohnuté hřbety, pálící dlaně. Poslední vzadu obě děvčátka. – Tak jdeme...

Jdeme! Hospodyně se neohrabaně postaví, když v tom odkudsi plíživé zasyknutí. A znovu. A znovu.

Vítr!

Sto zmijí prokmitnuvších náhle trávou. Tiše a zákeřně. Ssss... A pak nebe slabě zachroptí. Marjápanno! Vždyť hřmí!

Dělááát! rozeřve se pajdavá Bětka a máchne srpem do prázdna, bouřka, dobrý bože!

Majdaléna zvedne koš. Opuchlé kotníky. Přeražený kříž. Jako by se jí po hřbetě prošel kůň. Břicho, mísa, džbán. A teď zčerstva! Vítr! Tak přece jen. Ohnivý závan projede obilím a obloha znovu výhružně zapraští. – Bárkóóó! – Na obzoru bobtnající černý pruh. – Bárkóóó! Honém! Hnéééd!

Malá utíká k maceše. Rozdrcený motýl na špinavé dětské dlani: Koukej! Modrásek! Troška mazlavé šedi. – Fuj, konec hraní, hybaj domů! A drž se mě!

Nohy z olova. Hnusný den. To vypadá na kroupy! A jestli se ještě něco stane té krávkě či teleti... Zezulka bude běsnit. Zezulka zešílí!

Bič. Šlehnutí. Rána. Hřmění, hřmění, hřmění –

Ať ho vezme d'as!

Majdaléno! Majdalénóóó!

Kdosi ji volá. Z veliké dálky. Bolest. Horko. Zima. Nemůže otevřít oči.

Majdaléno!

Mumlající hlasy, připálený vzduch. Zvedají jí hlavu, tahají za končetiny, vláčejí po střepech. Nabodávají, drtí, mučí, týrají... Néééé!!

Roztrhaná na kusy. Bolest. Horko. Zima. Pořád dotírají, pořád a pořád... Ne! Ne! Ne! Je po všem, je to pryč! Proč už jí konečně nedají pokoj –

Majdaléno!

Padá. Padá se stráně.

Puklá nebesa, rachot, vítr, tma. Prokrista, déšť! Liják. Krupobití! V mžiku promočená na kůži, rychle! – Utíká. Běží. Vleče se. Svázaná. Dýchavičná. Jako v železech. Ach, nejde to, nejde! Bičovaná hromy blesky. Bosá chodidla klouzající po mokré trávě. Podklesávající kolena. Široká. Neohebná. Bachratá. Tápe a kymácí se, boří se a zakopává, padá po svahu,

padá a padá, stvoly, drny, větve. Padá a padá, voda, bahno, kamení. Padá. Stočená do klubíčka, zaťatá kolem svého břicha. Křeč. To dítě –

Dítě!

Nemůže otevřít oči. Berou ji za krk, za paže, za stehna, lámou kus po kuse. Někdo blízko strašně křičí a nařiká, její lůno, zvířecí ryk. Bolest, horko, zima.

Majdaléno!

Někdo sténá a sténá.

Ticho! Ticho! Proč už jí nedají pokoj? Noc, nic než noc...

Na okamžik se na cosi rozpomíná, Stračena, tele... Co je s krávou? zašeptá, ochrnuté rty, cizí tělo, nohy z olova. Měla by vstát a jít! Třasovisko. Nekonečně těžká, přetěžká, Majdaléénóó! Boří se stále hlouběji, klesá k bušícímu dnu, dejte mi pokoj, chci spát, hučení v uších a oheň jako v peci, drkotá zuby a padá a padá a padá...

Konec, zavrtí bába hlavou, jděte pro faráře!

Marš pro Wochtinga! zařve Zezulka a Anka Hanbářka už letí. – Čekají. Brzy bude svítat. Teta Zuzana vzlyká. Ženské se křížují. Krucifix. Svíce. Sepjaté ruce. Pajdavá Bětka modlí se k panence Marii. Ne za Majdalénu. Za toho malého. Za svého novorozeného bratra. Tak přece jen má pantáta syna! A pajdavá Bětka se teď za něho usilovně modlí. Chlapec. Chlapeček. Bude její. Její! Ona ho bude vychovávat. Ona se o něho bude starat. Nikdo jí ho nevezme. Už nikdo. S macechou je zle, macecha umírá.

Konec, uslyší Majdaléna z velké dálky. A pocítí pojednou nádhernou, osvobozující úlevu. Konec!

Rázem lehká, rázem bez bolesti. Už může otevřít víčka, pokoj plný světla, myslela, že je noc! Místnost vznášející se v teple a jasu – tolik omamného slunce!

A pak je uvidí. Zblízka a zřetelně – faráře, Anku Nestydu, Zezulku s hlavou v dlaních... Je po všem, je to pryč! Radostně se zvedá z té vlhké postele čpící potem a krví, volná, svěží, blažená. Konec!

Chodidla z pavučinky, hebké vlnění vzduchu... Míjí je s úsměvem, tetu Zuzanu, bábu Apolenu, plačící ženské, pajdavou Bětku s jakýmsi děckem v náručí, zářivý třpyt... Spěchá kolem nich, postavy, obličej, oči, klidná a spokojená... Vida, i strýček Tomáš přišel. I maminka, otec – tak dávno, tak malá! A přece teď s jistotou poznává jejich tváře. Chodidla z pavučinky, vznáší se, stoupá, paprsky, kroužení, vír...

Majdaléénóóó!

Stoupá stále rychleji a stále výš, stále výš, letí... Světlo! Světlo, světlo! Ááánóóó!

Letí!

A padá!

A padá –

A v posledním záblesku ještě zahlédne i Annu Marii. Hluboko pod sebou. Annu Marii u nějakého vysokého okna.

Sedí si tam a vyšívá, bílý hábit, jemné prsty, hladkou líc. Sedí si tam dole na zemi, jeptiška Viktoria. Zamčená, opevněná, v bezpečí.

Šťastná tam v klášteře, kam nesmí žádný muž.

Tehdy, tenkrát, kdysi...

Bouřka! hrozí pajdává Bětka. Krupobití! straší Anka. Blesk, požár, povodeň! věští bába Apolena. A zvedá poloslepé oči k jiskřícím nebesům.

Černé vrchy, zelená obloha, tma čirá a vřelá a všude hvězda na hvězdě a uprostřed sněhobílý měsíc, úplňkový měsíc s modrými skvrnami, obrovský, světélkující, blízký, jenom natáhnout ruku... Takové podivné, dychtivé večery...

A Barborka čeká, až nad Kunštátem proletí další létavice. – Noci jako o čarodějnickém sabatu. Ted'! Zářivá zmije sklouznuvší na okamžik po černé hladině. Ted'! Plamen! A ještě jedna! Honem, přání –

Povídej, bábo Apoleno, o té strašné vlasatici. Jak měla hlavu d'ábelskou a sršící chvost, ohnivý ohon od obzoru k obzoru...¹

Vlasatice?

To byla bába Apolena ještě děvče a maminka sloužila na hradě, tenkrát za paní Alžběty z Monesis... Nebo snad za jejích dcer, hrabinek z Hardeku?² Už neví. Tak dávno. Bože, tak dávno. Ne, kdepak, do panských komnat nikdy nevstoupila. Nikdy! Pokaždé pouze v předhradí. Celé dětství. Celé mládí. Chvilí jen...

Takové podivné, dychtivé večery. Zakleté kouty, sinalé stěny, dýchající okna... Listí náhle rozšeptané horkým vánkem a od rybníka divě žabí lkaní, zurčení cvrčků a kachní výkřiky, němý stín netopýra...

Vyprávěj, bábo Apoleno, nenech se prosit!

Vždycky kmání a vždycky živi z mála. Léta ohňům napospas a utopená jara. Ptáci zmrzli jedné zimy. Bylo zle a bude hůře. Příběh jiný? Králíček, jehož stáhli z kůže. A koťátka kojeňátka, spi maličký, halí belí, do potůčku naházeli...

Světlo. Tma. Byla nebyla, žila nežila.

Všechno zapoměla, všechno poztrácela, muže, děti, léta, zimy – seschlá, ztrouchnivělá, jen se belhá, sotva pár třaslavých kroků, ale někdy, někdy v těch sladkých snech – znovu jako kdysi. Mladá, hbitá, lehkonohá, v těch sladkých snech –

Ach, božíčku, srdce sálající a roztančené, mha před ní, mha za ní, a letí domů! Domů, tam na ten skalnatý kopec nad Kunštátem. – Rázem k nezastavení, dítě, dívka, vlaštovka, šíp! Už spěchá první fortnou v dolní ohradě, plevel podél cesty a obrovští černí slimáci, utíká do bezpečí, pořád vzhůru, ponurým chodníkem mezi hradbami, vlhkem, přítímím, syrobou. Sledována prázdnými střílnami, héééj, to jsem jááá! Mrštná jak laň, pružné tělo, rychlý dech, stále výš a výš, hoplá, přes padací most nad příkopem, dunivá ozvěna, vítr, brána, tma... Světlo... Někdy v těch sladkých snech.

Apolenkóóó!

Ty vzpomínky žebračky, jež prosí u dveří o bílé peří. Oškubané kol dokola, křídla holá...

Koukejte, Apolenska se vrátila!

Vidí, slyší... Barvy, zdi, jména, obličej. Maminčin hnědý mantlík, fenka Háta s rezavými štěňaty, Martin, Eliška, Johana, neví kam dřív, lomoz a shon, hlasy a křik... Od rozbřesku do noci. Tam na nádvoří kunštátského předhradí. V dětství.

Kde se zase touláš, Apolenko?

¹ Tato obrovská kometa se objevila r. 1577.

² Alžběta z Monesis, manželka Hanuše Friedricha hraběte z Hardeku (Hardeggu) na Kladsku, rakouského luteránského šlechtice, který získal kunštátské panství asi r. 1560. Jedna z jejích dcer, Alžběta z Hardeku, r. 1582 zakázala v Kunštátě činnost místního sboru jednoty bratrské.

Kuchyně, pekárna, spižírny. Obilnice, chlévy, konírny. Všude vleze, všechno pozoruje, pece, díže, dobytčata, uzené kýty, postroje, uběhanou hradní čeládku, vznešené panstvo na koních, kovárnu, kam nakukuje vřdycky jenom potají, rachot, plameny, syčení... A Černý Ondřej od kovadliny už na ni opět cení velké, bílé zuby, hu! Jako čert!

Bojí se ho. A milovat ho bude. A prokleje ho. Opláče. Zapomene... Ale teď ještě utíká pryč, od čerta k mámě, mezi fěrtochy, kotle, koření a ženské hemžení, mezi kuřata na rožních a ryby prskající na rendlících. Tolik jídla! Samé omamné vůně, líbezné pachy, cibule, zázvor, anýz, skořice, tady jsi, Apolenko!

Maminka je kuchařka a schovává jí nejlepší zbytky. Koláče, vdolky, proskou kaši s medem... Jez, holka, jez!

Poslední z dětí, slabá, drobná, benjamínek. Mámin mazánek. Od malička pomáhá. Pojď sem, Apolenko! Otáčí rožněm, drhne mēděnce, nosí pomyje, škuje drůbež, odhání mlsné psy. Celé dny...

A pak se objeví na obloze vlasatice, někdy na podzim. Smí se na ni dívat z té trojhranné věže. Hlava d'ábelská a sršící chvost – zlé znamení. Světlo. Tma. Do roka maminka umře.

Vlasatice...

Povídej, bábo Apoleno. Zítra je neděle a noc je tak horká. Vyprávěj... O těch divoženkách, skřítcích, světluškách, hastrmanech, o zakletých pokladech.

Zítra je neděle a noc je tak horká a nikomu se nechce spát!

Rozsazení na dvoře, v temnotě pod světélkující oblohou, děti, dospělí, rychle, začni už, bábo Apoleno, vykládej. O Milence, o královně Kunhutě, o Jiříkově lípě nebo o té zkamenělé svatbě –

O zkamenělé svatbě?

O té jsem často slýchávala v kuchyni od maminky. (Na, Apolenko, zbyl tady lívanec. A přines vodu a prohrábni oheň. Rychle, šup šup šup, panstvo jede!)

Tenkrát, tehdy, kdysi...

Kuřata na rožni, ryby na roštu, šunky, zajíci, selata, pořád v jednom kole, péct, smažit, dusit, pražit, koláčky, vdolky, perníčky, hrozinky, mandle, med. Panstvo už jede, svatba, Apolenko, svatba, trachtace jako hrom! Tak tedy pěkně míchej a poslouchej:

Mezi Kunštátem a Olešnicí stával před dávnými časy hrad. Jmenoval se stejně jako ves v podhradí – Louka. A na tom hradě žil starý rytíř, který měl moc krásnou dceru...

Tehdy, tenkrát, kdysi...

A Apolenka hltá každé slovo –

Hrad, rytíř, dcera krásná, zlatovlasá. Široko daleko tak spanilé panny nebylo! A těch ženichů, co se za ní táhlo, sličná hrabata, bohatá knížata, hned ten, hned zase onen, každou chvíli museli spouštět padací most a otvírat bránu, povídám, nápadníků jako smetí. Až se jí konečně přece jeden zalíbil, hezký a udatný – toho chci a žádného jiného, řekla ta panna tatíčkovi rytíři, a tak hned chystali svatbu, slavnou, přeslavnou. I pozvali na ni stovky a stovky vážených hostů, pány z celého okolí.

A zatímco v Prosetíně oddávali šťastné snoubence, zvon hlaholil a dítko sladce pěla, na hradě v kuchyni vládl převeliký shon.

Hostinu chystali – nevídanou, neslýchanou, hostinu všech hostin! Spíže, sklepy a komory praskaly ve švech. Co tam toho bylo! Hory vzácných jídel, podivuhodné ovoce, cizokrajné koření, duhové ryby až z Tramtárie, vína z Vinlandie, tisíc holoubat, dva tisíce bažantů, tři tisíce vajec... A všechny kuchařky kuchtily a kuchtily, jen se z nich pot lil, míchej pořádně, Apolenko... Šlehaly a mlely, hnětly a nadávaly, strouhaly a cedily, krájely a sekaly, podlévaly a obracely, když tu právě uprostřed největšího shonu uslyšely, jak volá strážný z věže: Už jedou! Úúúú jedóóóú!

Už jedou! křičí Barborka. Koukejte!

Koně a komorné vozy, rachotící kola, vlající chocholy, stříbrná sedla, purpurové čabraky, malovaná nosítka. Smích, volání, cval. Půvabné paní, vznešení pánové, chrti, pážata, trubači. A v čele zteplilý ženich, nevěsta krásná, zlatovlasá. Dykyta a atlas, kment a aksamit, krajky a pentle, výšivky a krumplování, perly a prsteny, třpytivé řetězy...

Úúúž jédóóóu!

A v tom okamžení jedna kuchařka, jež zrovna dopéká srncí, samou zvědavostí nevydrží a běží se také horempádem na ten skvostný příjezd podívat. A když se vrátí, je pečínka dočista na uhel!

Zatraceně, vykřikne vztekle bába Apolena, krucinál! *Kdyby celá ta svatba zkameněla!*

A sotva to dořekne, promění se všichni svatebčané ve veliké kameny. Však tam dodnes stojí podél cesty.

Dodnes tam stojí, Barborka ví kde, i teď tam stojí, u bílé cesty, pod hvězdami, nevěsta krásná, zlatovlasá, zteplilý ženich, nehybní, studení, zčernalí. Stojí a čekají, že snad, kdoví... A v pustém hradu vítr fičí, plevel, sovy, rozvaliny...

Takové podivné, dychtivé večery. Zakleté kouty, sinalé stěny, dýchající okna. Listí náhle rozšeptané horkým vánkem a od rybníka divé žabí lkaní, zurčení cvrčků a kachní výkřiky, němý stín netopýra...

Vyprávěj, bábo Apoleno, nenech se prosit, třeba o čertovi, o Bočkově hodování, o rytířích z Voděrad, ty tajemné příběhy, pověsti, pohádky, čary máry, a potom a pak a dál, Anka s pootevřenou pusou a pajdává Bětka, která se zapomíná mračit, malý Jeník jí už dávno usnul na klíně, halí belí, vyprávěj, o starých časech, o lásce, nenávisti, zlobě, trestu...

Zezulka klímající po kunštátském pivu... Taky poslouchá, na půl ucha, ženské hlouposti, babské řeči, ech co, ať si tlachají, je sklizeno, díkybohu, jen aby vojáci, jen aby dobytek, jen aby nemoci, desátky, dluhy... Sakra, Anko, dones ještě džbán, hni sebou, kůže líná, línááá –

A Zezulka zívá, zívááá a zavírá opuchlá víčka před Ančíným pohledem, jenž lačně sálá ze tmy, hotová čarodějnice, tahle Anka Hanbářka, už ho sakramentsky zmáhá, kuběna, všechny jsou stejné, pchá, klidně si žvaňte, klidně si kvokejte, aspoň mu dá dneska Anka pokoj, Anka Nestyda, mrcha jedna, však jí rozumí, tůdle, žebroto, ulovit vdovce s gruntem, ramlice nenažrané, jedna jako druhá... Ále, pánbu zaplať, už je na nic nepotřebuje, syna má, pěkného, silného, Bětka se stará, Barku za pár let provdá a bude pokoj. Pokoj... Dusno... Neměl večer tolik pít, všivý život, těžká hlava, bolavé břicho, nu což, zítra je neděle...

Vždyť zítra je neděle, žadoní Barborka, neděle! A noc je tak horká, noc je tak roztoužená, cvrčci, žáby, divoženky, světlušky –

Světlušky! To jsou přece dušičky zemřelých dětí – nekřtěnátek! Zářivé poletuchy číhající v tmách. Ledový třpyt blíž a blíž a blííížžž... Lákaají poutníky, svádějí je z cesty. A nejvíce mladíky, které pak utancují k smrti. Hopla hejsa, hopla hejsa... Kolik jich vždycky pomrkává na vlhkých loukách na Brodku, starý Matěj prý je často vídával, když chodíval od Olešnice na Veselku, a jednou –

Ach bábo Apoleno, vyprávěj, ještě a ještě, o starých časech, o lásce, nenávisti, zlobě, trestu. – A taky o štěstí, taky o štěstí! Jak třeba chudáci objevili poklad pod Černou skálou, ano, představte si, zrovna tam! V tom dlouhém, obyčejném údolí, co se táhne od Lhoty k Velkému Tresnému.

Skutečný poklad, na mou duši. Jenomže dlouho nikdo nevěděl, kde jej přesně hledat. Až jednou dřevaři porazili obrovskou prastarou jedli...

S žalostným sténáním, s bolestným úpěním padla k zemi. A na jejím kmeni – hle, podivné znaky! Prohlízejí, zkoumají, dumají: Safraporte, chlapi, co to asi může být? Snad plánek s popisem nějaké cesty?

I rozpomenou se na nedalekou Černou skálu a na dávné pověsti o ukrytém pokladu. Honem honem, nač ještě čekáme?! A už spěchají přesně podle nákresu, vzhůru, dolů, doleva,

doprava, šestý strom, třetí balvan, vyryté znamení. A kopají a kopají, až skutečně objeví malou jeskyňku – a v ní – slávááá! – tři bachraté hrnce po okraj naplněné zlatými a stříbrnými penězi.

Tři hrnce zlatáků a stříbrňáků, slyšeli jste, to by bylo po starostech! To by jim bylo hej! Sucho nesucho, mokro nemokro, krupobití nekrupobití, plný stůl, vlastní pole, země kolik měřic, ba co měřic, rovnou lánů! A ovcí a prasat a kravek! A volky k potahu! A taky koně, pročpak ne?! Hnědky, vraníky, šimly, grošáky! A pěkné šaty, vykřikne Barborka, a karkuli, punčochy, škarpetle...

I to se podívejme na fintilku, šaty! Snad dokonce z atlasu. Jako nějaká urozená panna!

A chtěla jsem šaty z atlasu, směje se bába Barbora, šaty z atlasu. Jako nějaká urozená panna! Když jsem byla malá...

Tenkrát. Tehdy. Kdysi.

Vlastní matku jsem nepoznala, tatík se upil, Bětka umřela na horkou nemoc, bratr Jeník přišel o zezulkovský grunt, dluhy, splátky, robota, desátky, a mě provdali za Kroupu, byl hodný, ani jednou mě neuhodil, malý, pihovatý Kroupa, ale morous, morous a nemluva, dej mu pámbu nebe, osm dětí jsem mu porodila, tři umřely, halí belí...

Dny a noci jak stěhovaví ptáci, noci a dny. Poušť po povodni. Malý, pihovatý Kroupa. Nebožtík kočí v sazích a kouří odcválal se svým spřežením. Grošáci v oblacích, hřmící hřívny, prasklé postroje. Podkovy zvoní na věži a řehtavé nebe pálí, prší, sněží, sněží, sněží... Ve stáji bič usnul ve stoje. Nad hnojem roje ticha. Půlnoci a pravá poledne, voda tmavá, na hladině kruhy... A k jihu táhli rorýsi a od severu mlhy.

Tehdy, tenkrát, kdysi.

První muž, po němž nepřišel už druhý.

Jakžtakž jsme se tím životem spolu protloukli, dluhy, splátky, robota, desátky, všechno jsme přečkali, choroby, záplavy, pány, kněze, vojáky, chtěla jsem šaty z atlasu, když jsem byla malá, hebcí než křídla modráska, šaty z atlasu, bůhvíco, pošetilosti, ztřeštěnosti, blázniviny, bůh ví, co jsem to vlastně chtěla... Křídla modráska, šedivá šmouha na dlani. Pohádky, hlouposti, povídačky.

Vzpomínky žebračky, jež prosí u dveří o bílé peří. Oškubané kol dokola, křídla holá...

Tak co mám ještě vykládat. Už nic nevím. Všecičko jsem vám stokrát pověděla.

Čáry máry, deštivá rána, kohoutí svítání... A k jihu táhly vlaštovky a od severu havrani...

Naše bába Apolena, panečku, ta uměla vyprávět, kdepak já! Naše bába Apolena –

Jednou jsem ji zaslechla, jak se večer modlí před spaním: Dej, Pane, ať se už ráno neprobudím.

Bába Apolena. Její chraptivý hlas. Její průpovídky. Její staré příběhy. O Milence. O Jiříkově lípě. O rytířích z Voděrad. O světluškách, divoženkách, hastrmanech. O zkamenělé svatbě – však dodnes tam ty kameny stojí.

Dodnes tam stojí, malý Kuba ví dobře kde. Zakletí svatebčané u bílé cesty, spící balvany, slunce, deště, mrazy, staletí. Čekají a čekají, že třeba jednou... A v pustém hradu vítr fičí, plevel, sovy, rozvaliny...

Povídej ještě něco, bábo Barboro, o strašné vlasatici, co měla hlavu d'ábelskou a sršící chvost, o urozené panně, kterak milovala podkoního, o Bočkově hostině...

A o Lamberku jste slyšeli?

Lamberk, ten svobodný dvorec kousek od Olešnice! Patřil jistému šlechtici, Volfu Puchartovi, evangelíku. Taky svého času odešel do ciziny, taky nechtěl přestoupit ke katolíkům. Ale věřil prý, že se jednou jistojistě vrátí domů. A tak před odjezdem všechno

prodal. Pole, dobytčata, les... A zlaté mince a různé šperky potom ve velikánském hrnci zakopal na bezpečném místě, peníze, perly, drahé kamení, ještě pořád tam někde jsou.

Jo, člověk míní a pámbu... Domů... Teď už si nejspíš pro ten svůj hrnec nepřijde, pan Puchart, kdepak, takových roků, takových let, dávno musí být po smrti.

Ba, co jich rodnou zemi opustilo. A navždycky. Kde je jim konec. Válka. Samá válka. Žoldáci. Švédí. Císařští. Vrchnost...

Vždycky kmání! A vždycky živi z mála. Léta ohňům napospas a utopená jara. Ptáci zmrzlí jedné zimy. Bylo zle a bude hůře. Příběh jiný? Králíček, jehož stáhli z kůže! A koťátka kojeňátka, spi maličký, halí belí, do potůčku naházeli. Pámbu s nimi! Stmívá se a vítr sílí. Zas ťukají podzimy, mráz bosý a odraný, odraný a bosý. A běsnící psi u každé brány...

Jak žebráci dny táhnou nocí. A klekání zvoní svítání.

Žebráci! – Po večerech žvaníme o ukrytých pokladech. Hrnce plné zlat'áků, stříbrňáky v hnědých džbánech. Čáry máry. Nebýt kozy, nemáme ani tu trochu mlíka pro děcka.

A ty, Kubíku, taky mazej spát za ostatními!

Ale, bábo Barboro! Sama jsi mi dneska říkala, prý – Kubo, už jsi velký chlap, našťípej dříví, vody nanos, lavici oprav. A o tom zlém faráři jsi mi slíbila povědět, jen si vzpomeň! Ještě o zlém faráři, bábo Barboro! A pak doopravdy půjdu do hajan, jako že se Jakub jmenuju!

Bože dobrotivý, co z toho kluka vyroste, hubu má proříznutější než šlejfířka! – Tak tedy poslouchej:

Svého času býval tady v Olešnici farářem jistý Martin Grünvald, vysoký, kostnatý a zlý, tuze zlý, co se jen lidí natrápil! Kvůli zakázané víře.

Na černém koni vám objížděl vsi a honil farníky bičem do kostela, marš, hňupi! Švihal, křičel, nadával, žaloval, udával a strašnými tresty každému hrozil, pokutami, vězením, věčným zatracením, mukami pekelnými! Já s vámi zatočím, rebelanti! A soptil a proklínal, až se kazatelna třásla. Brzy se ho celý kraj bál.

Nejraději ze všeho ale vpadával k poddaným do stavení. Pěkně náhle, nečekaně, buch buch na dveře, ve dne v noci, nikdo si před ním nebyl jistý, rány a kopance, otevři, pakáži bezbožná!

Buch! Buch! Buch!

Vlající černá sutana, klobouk, holínky, ostruhy. Jeho bledá, vychrtlá tvář v křepčícím světle loučí. Však já to najdu, holoto, však já vám ukážu, rouhači mizerní!

A chalupa rázem vzhůru nohama. Sklepy, půdy, chlévy, komory, kde to máš, cháme, trámy, almary, truhly, postele... Chodil po čichu jako šelma, panečku, ten měl ale nos! Hledal, hrabal, ryl. A oni čekali...

Skloněné hlavy, zaťaté pěsti, mlčící, oněmělí. Čert tě vem, knechte papeženská, čert tě vem, Anciaši! – A pak jeho vítězné zavytí. Tady! Kořist!

Prst štítivě bušící do názvu knihy. Ha! *Was ist das? Libri prohibiti!* – Prst štítivě bušící do jejich zděšených, potupených srdcí.

Slova stokrát čtená. Dědictví. Víra. Čas. A jména, jména, jména. Drobné poznámky vpisované po generace na okraj stránek. Narodil se... Sňatek... Zemřela... Děd. Praprabába. Žili, byli. V bázni boží.

Prst oplzle osahávající to poslední, co jim ještě zůstalo.

Vida! Kacířské čtení! Husitská prašivina! Kališnické svinstvo! Luteránské malomocenství! České buřičství! Vypálit! Do kořenů to všechno vypálit!

Svazek nenávislně mrštěný k zemi. Úder. Hrana. Umíráček. Rozlétlé listy. Přeražený hřbet. Poprava.

Nejsme už víc než ta hovada, mysleli si, nic než ta hovada.

Všechny vyčenichané knihy pak vždycky naházel na hřbitově na hranici. Mučivý obřad. Čumte, kmáni! Třeste se! Smolnice, zážeh, teď! Oči rozsvícené a ruce zdvižené k nebi. Vypálit, vypálit do kořenů!

Postaven těsně u šlehajících plamenů, funicí nadšením, podivně opojený, oheň, oheň, oheň! Černá sutana posetá černými sazemi. Jiskry, praskot, žár. – Satanáš, šeptali si, podívejte, Satanáš, a v hrůze se křížovali, Pane, což to dopustíš?

I stalo se nakonec, že kterási z těch hořících knih vybuchla a zlého faráře na místě zabila. Amen.

Trest Boží! pokyvuje bába Barbora, pamatuj si, Kubíku, trest Boží! (A pořádná hrst střelného prachu, vidíš, kněžoure, dostal jsi, cos chtěl, další knihu na podpal, sám sis ji našel, u koho asi, ticho po pěšině...)

Avšak ani po smrti, Kubíku, neměl zlý farář pokoje. Jednou, když olešnický sedlák Bednář šel z pole domů, vynořil prý se přímo před ním Grünvaldův přízrak a zeptal se ho děsivým hlasem: *Zlobí se na mě ještě Mareček za tu postilu, kterou jsem mu spálil?* – Bednář v tu chvíli strachy dočista oněměl. Na nic víc nečekaje, upaloval pryč jako o život.

Příběhy, pověsti, povídačky. Ty dlouhé, tajemné večery. Hučící oheň, čadící svíce, lačné dětské oči. A jak to bylo dál?

Dost, Bětunko, spát! Alou!

Duchové, zjevení, strašidla, zázraky. Tenkrát. Tehdy. Kdysi.

Divoženky, hastrmani, plivníci, všechno už jsem vám stokrát vykládal, o Milence, o králi Jiříkovi, o Hastrmance, o urozené panně, která podkoního milovala, hajdy na kutě, malá!

A děda Jakub se nechává jako vždycky hezky prosit a přemlouvat, ženské, ženské, co mám s vámi dělat, strašidelné storyky, podivuhodná vyprávění, o pokladu pod Hradiskem, o Černé skále, o Švédech, jo, kdybyste tak slyšeli mou bábu Barboru, ta dovedla řečnit, kdepak já!

Venku mrzne, led a meluzína – a zkamenělí svatebčané tam stále stojí u bílé cesty, však Bětunka ví kde, panna krásná, zlatovlasá, ztepilý ženich, rampouchy, sníh, metelice... A v pustém hradu vítr fičí, plevel, sovy, rozvaliny...

Ty dlouhé, tajemné večery. Hučící oheň, čadící svíce... A jak to bylo dál, stočená na lavici u pece, a pak a potom... A děda Jakub mluví a mluví a Bětunka poslouchá a poslouchá, tehdy, tenkrát, kdysi, královna Kunhuta a Bočkova hostina, skřítci a divoženky, ještě něco, dědo, děvčata budou dneska dlouho drát. Ztuhlé prsty, zčervenale oči, sněží peří, sněží peří, tak povídejte, dědečku Jakube, ať nám uběhne čas, čas, čas, poklad na Lamberku, rytíři z Voděrad, světlušky, jež utancují mládence k smrti, nebo ten zlý farář, jakpak se jmenoval –

Martin Grünvald, začne děda Jakub, moje bába Barbora ho dobře pamatovala, co ten se prý lidí natrápil! A představte si, taky jsem ho viděl. Na mou duši, jako že se Kuba jmenuje!

Dávno, před mnoha lety. Čas, čas, čas. Tolik roků! Mladý, zrovna před svatbou, Johana, Marie, srdce hned hot, hned hyjé, nebožka Anna, budiž jí země lehká...

Vždycky kmáni a vždycky živi z mála. Léta ohňům napospas a utopená jara. Ptáci zmrzlí jedné zimy. Bylo zle a bude hůře. Příběh jiný? Králíček, jehož stáhl z kůže...

Johana, Marie, Anna... Horka v noci, chladna zrána, kopřivy i jívy. Vítr smetl, voda vzala, do plamenů s nimi!

Johana, Marie, Anna... O čem jsem to chtěl...? Aha, ten zlý farář! – Jednoho večera. Na olešnickém náměstí. Zrovna jsme se vraceli utahaní z panského –

Zrovna se vraceli utahaní z panského. Přes olešnické náměstí.

Dusno. Blýskající obzor. Tma jiskřící jako kočičí kožich. Bouřka na spadnutí. A tu... Proboha, lidi! Koukejte! Hóřííí!

Na střeše kostela poskakující plamen. Na okamžik dočista přimražení! Oči vyvalené, pusu dokořán, ježiši! A plamen po krovu hop hop hop, ze strany na stranu, hop hop hop. Válel se a válel, sem a tam –

Až kdosi vykřikl: Vždyť je to sám Grünvald! Vidíte! Tfuj! Prokletý Grünvald! Straší tady jako nějaká pochodeň! Jo, pámbu ho potrestal! Jdeme.

Avšak jeden z robotníků se ještě otočí: Vida, Grünvald, tátu udal, knihy mu spálil, héééj, strašáku! A pak pěkně z plných plic: *Měl jsi dělat dobře a mohl jsi pokojně spát v hrobě!*

Ale jen to zavolal, ohnivý umrlec v tu ránu šup dolů a rovnou k nám. Hop hop hop.

Spasili jsme se skokem do protějšího domu. Taktak jsme za sebou stihli zabouchnout vrata! Pěkně dlouho jsme se pak neodvážili vyjít ven. A to bylo naposledy, co zlého faráře někdo v Olešnici spatřil. Zůstal po něm jen ten vypálený otisk ruky na dveřích.

Brrr, zachvěje se Bětunka, a bál jste se, dědečku Jakube?

Ty dlouhé, tajemné večery. Hučící oheň, čadící svíce, a jak to bylo dál, stočená na lavici u pece, a pak a potom... Příběhy, pověsti, povídačky, tehdy, tenkrát, kdysi, buch buch na dveře, otevřte, kmáni! A příšerný kněz Grünvald vpadá do stavení, klobouk, bič, holínky s ostruhami, kams ukryl zakázané knihy, hňupe?! Sem s nimi! A nakonec hřbitov, syčící stíny, ozářené kříže, hranice a oheň a bum a bác! Výbuch! Na místě mrtvých, dobře mu tak! Trest boží, pamatujte si, boží trest!

Ach dědečku Jakube, ještě něco! Dědóóó, vždyť není tak pozdě a děvčata budou dneska dlouho drát, Johana, Marie, Anna, ztuhlé prsty, zčervenale oči, sněžní peří, sněžní peří, nedejte se zase prosit, dědo, třeba o Milence nebo o světluškách –

Světlušky, světlušky, duše zabitých vojáků! Tančí a tančí, lákají pocestné...

Světlušky, mrtví vojáci, tam u toho kříže mezi Olešnicí a Ústupem,³ tam, co byla ta krutá řež. Tenkrát, tehdy, kdysi...

Švédové proti císařskému vojsku, tuze, tuze dávno, bába Barbora vykládala... A kolik padlých, kolik padlých! Stále jenom nějaká vojna, takového utrpení, takového ničení – a páni si stejně nedají pokoj a nedají!

Ta známá bitka v Hnisolítkách! Ten opojný boj u Zákeřnic! Poražení pod zemí. Vítězové bez nohou. Na uhel vesničan i kohout.

Jeden švédský houftec v oněch hrozných dobách také táhl zrovna přes Ústup a Olešnici.

Spástéé dušíí! Žoldááci jdóóó!

Celá dědina ihned jako po vymření, Bože, smiluj se nad námi! Žoldáci jdou! Drancovat, násilnit, zabíjet!

Však u nás v Olešnici už toho věčného strachování a věčného válčení měli všichni dost. A šeptalo se, že někteří sousedé si proto vybuodovali tajné chodby, šest prý jich celkem bylo, tajné chodby, jakési úkryty a únikové cesty, snad přímo ze stavení. To víte, dneska o nich všichni mlčí, ale někde tady jsou, jako že se Jakub jmenuju.

Onen švédský oddíl pak rozprášili kousek za vsí, na pastvisku Oulehla. Ale moc to Olešnickým nepomohlo, prašť jako uhoď, říkala bába Barbora, místo Švédů museli nakrmit císařské! Na památku slavného vítězství poté postavili na Oulehle boží muka. A v noci kolem tančí světlušky...

Světlušky, duše zabitých vojáků. Mrtví, mrtví, mrtví... Pod nazdobenou čepicí zkrvavená čela. Jen oběšený měsíc. Jen šemík bezhlesý. Jen písnička uhořelá.

---

³ Švédští vojáci těmito místy táhli v červnu roku 1643.

Bitvy, kříže, boží muka a dva hroby v Sulkovci Na Fousově palouku, snad prý rovněž padlí Švédi, že jste, hoši, raději nezůstali doma. Tolik našich pochováno v cizích zemích, tolik cizích v naší zemi, každou chvíli nějaká vojna, takového utrpení, takového ničení – a páni si stejně nedají pokoj a nedají!

Celá vesnička Rovná, hned kousek od nás, na to zatracené válčení taky krutě doplatila.

Když na ně pochodovali Švédové, kdosi vesničany varoval. Nepřítel se blíží! Utíkejte! A všichni horempádem zmizeli do hlubokých lesů. Pobrali s sebou, co mohli. Cennosti, jídlo, zvířata...

Strašný úprk, panika, pláč. Pastýř s dobytčaty. Ženské s nejmenšími děcký na zádech, dědci zapřažení do trakařů, babky s ranci, kozy, husy, slepice, psi. Nakonec junáci s kosami, chlapi s vidlemi, ba i pár mušket se prý našlo.

A v liduprázdné vsi zůstaly pouze kočky. Pouze kočky, holubi a starý zvoník vartující u kaple.

Tíživé čekání. Mrtvé ticho. Sám a sám, poslední... Starý zvoník na stráži. Napjatý, ve střehu, den, noc, den... Až konečně vojsko na dohled. Zatrnutí u srdce. Už jdou! Pěšáci, rejtaři, vozy, arkebuzy, palaše...

Snad dal ještě uprchlíkům v lesích varovné znamení, snad ještě zatáhl za provaz, bim bam bim –

A tu již rachot na návsi, hlasy, ržání, kopyta... Popadl zvonek z kaple a dal se do běhu. Leč soldáti ho zahlédli a hnedka za ním. Pádil, utíkal, ale sil rychle ubývalo, žoldáci blíž a blíž a zvonek těžší a těžší. Už pochopil, že zlému osudu neunikne. Dorazil tedy ještě ke studánce a zvonek do ní odhodil. Statečný děda, do poslední chvíle...

Ze vsi od té doby zůstaly jen trosky. V zpustlých zdech tam vítr fičí, plevel, sovy, rozvaliny. Zdivočelé kočky šplhají po zborcených stěnách a šedí holubi ponuře bublají v ohořelém trámovi. A jinak ticho, ticho jako na hřbitově.

Žádný z vesničanů se už do Rovné nevrátil. Mezi ruiny. A o zmizelém zvonku nikdo ani potuchy, dávno zapomenutý, bim bam bim, roky, roky, roky...

Až jednou – po mnoha a mnoha letech...

Z jistého statku utekla prasnice. Chrochtalka Nezbednice. I vydala se ji hospodářova dcerka hledat. Hledala a hledala, pěkně po stopě, od domova pořád dál a dál, šla a šla, slunce stále níž, soumrak v patách a kolem již jakýsi neznámý kraj, snad dočista zabloudila, holka nešťastná, božíčku, co teď?!

A tu pojednou známé chrochro, někde blízko, a děvče hned hupky dupky za oním zvukem, křoví, tráva, kapradiny, až opravdu zahlédne svou vypasenou tulačku, no počkej! A mám tě!

Zapřeno kopýtky do země, stojí tam zvíře u zarostlé studánky a pilně ryje v hlíně, ryje a ryje – dočista jako posedlé, odvést se nedá, tak hybaj, konec trucování, chrochro, kovové cinknutí, divná věc, ukaž, Chrochtalko, cos to vyhrabala? Vida, zvonek! Kdepak se tady asi vzal?

A když potom lidé ten zvonek slyšeli zvonit, říkali, že volá: *Sviňa mě vyryla, panna mě našla.*

Svi-ňa mě vy-rý-la, pán-na mě ná-á-šla, zazpívá bába Alžběta roztřeseným hlasem a malý Ondrášek to po ní opakuje, lá-la...

A co ten zvoník? A co ta panna? A co ta prasnice Nezbednice? A co ta vesnice...?

V zpustlých zdech tam vítr fičí, plevel, sovy, rozvaliny. Zborcené stěny, ohořelé trámovi, zdivočelé kočky, šedí holubi. Zamňouknutí, zabublání. A jinak ticho, ticho jako na hřbitově... Smutné konce, bim bam bim, trosky, kříže, hroby, boží muka... Pod nazdobenou čepicí zkrvavená čela. Jen oběšený měsíc. Jen šemík bezhlesý. Jen písnička uhořelá.

A světlušky tančí a tančí, lákají pocestné, světlušky, zabití vojáci, mašírují tmou, hrůza hrůzoucí.

A co ten zlý farář? A co ty knihy? A co ten otisk ruky na vratech? Plameny, výbuch, dým, hořící zjevení. A co ti Švédi? A co ti Sasové?⁴

Povězte nám, babičko Alžběto, povězte, jak to všechno bylo. Tenkrát, tehdy, kdysi...

Takové podivné, dychtivé večery. Zakleté kouty, sinalé stěny, dýchající okna... Listí náhle rozšeptané horkým vánkem a od rybníka divé žabí lkaní, zurčení cvrčků a kachní výkřiky, němý stín netopýra –

Začněte, babičko Alžběto, nenechte se prosit, třeba o čertovi, o Bočkově hostině, o Lamberku, o zasypaných milencích, o zkamenělé svatbě, ty tajemné historky, pověsti, pohádky, čáry máry, a potom a pak a dál, Rozára s pootevřenou pusou a zrzavá Fanka, která se zapomíná mračit, nejmenší Toník jí už dávno usnul na klíně, halí belí, povídejte, o starých časech, o lásce, nenávisti, zlobě, trestu...

Staré časy, povzdychne si babička Alžběta, láska, nenávist, zloba, trest...

Jak žebráci dny táhnou nocí. A klekání zvoní svítání. Tehdy, tenkrát, kdysi...

Damals. Za svobodné paní Marie Antonie z Imbsen.⁵ Převelice laskavé k chudým kunštátským poddaným.

Also, z rozhodnutí nejmilostivější vrchnosti povoluje se namísto některých robotních povinností platit do panského důchodního úřadu!

Šmytec. A uctivé poděkování.

Platit a platit a platit. *Zahlen!* Za dříví. Za robotu. Kontribuce. Úroky. Dluhy. Mince. Desátky. A panu faráři tolik kop a tolik snopů žita, ovsa. A k tomu za sýr. A na císařské cesty tolik fůr a tolik dní pěšky. Platit! A dělat a dělat a dělat. *Frisch drauf!*

*„Seno a otavu milostivé vrchnosti sušiti, led rovnati, ryby loviti, k stodolám, kvítkám a k mandelům choditi...“*⁶

Vždycky kmáni a vždycky živi z mála. Léta ohňům napospas a utopená jara. Ptáci zmrzlí jedné zimy. Bylo zle a bude hůře. Příběh jiný? Králíček, jehož stáhli z kůže. A koťátka kojeňátka, spi, maličký, halí belí, do potůčku naházeli. Pánbu s nimi!

Kdepak, mého dědečka Jakuba, toho jste měli slyšet vyprávět, kampak já se na něho hrabu!

Pověsti, historky, povídačky...

Takové tajemné, krásné večery. Na prahu smrákání. V ohništi obzoru zčernalá věž, mračna s liščími hřívami. Byl nebyl dům. Srdce dávno na výměnku. Všechno už zapomněla, všechno už poztrácela...

Zamknout vrátka. Stmívá se a vítr sílí. Zas ťukají podzimy, mráz bosý a odraný, odraný a bosý. A běsnící psi u každé brány trhají za provaz. Na obzoru muší hordy, tak prchej, Duše, o zlom vaz! Čas Antoušek. Čas Pohodný. Čas Ras.

Co ještě chcete slyšet? O starých dobách...

Vzpomínky žebračky, jež prosí u dveří o bílé peří. Oškubané kol dokola, křídla holá...

Nebožtík Soumar, kterého tři roky po svatbě přešel žebříňák se splašenými koňmi. Nebožtík Běhavka, kterého jí byl čert dlužen! Hlupák, pecivál a ochmelka. Nebýt dcery a zetě, neměla by teď bábi Bětuna kde hlavu složit, fujtajbl, o mrtvých jen dobré, tož škoda slov. Dvanáct dětí, sedm si jich pánbu povolal, vítr smetl, voda vzala. Choroby, smrtky, trápení. A potom. A pak.

Vykládejte, babičko Alžběto...

⁴ Sasové se na Kunštátsko dostali při svém vpádu na Moravu v roce 1742.

⁵ Marie Antonie svobodná paní z Imbsen. – Dcera Jana Theodora z Imbsen, jež koupil kunštátské panství (včetně lomů na kamení a mramor) v r. 1733. Kunštátské panství si Marie Antonie podržela až do své smrti, tj. do r. 1784, a odkázala je své nejbližší příbuzné Anně Marii svobodné paní z Honrichsu.

⁶ Tenora, J. Dějiny městečka Kunštátu. Brno, 1885, s. 53.

O Bočkově hodování. O rytířích z Voděrad. O zlém faráři. O Švédech. O Sasících. O Frantovi Krupičkovi, jenž „pro zločin vraždy a loupežnictví nad židem Davidem Josefem byl mečem sřat, hlava jeho na špici a tělo jeho na kolo vloženo“,⁷ oko za oko a zub za zub.

Franta Krupička! Už od děcka zřal pro šibenici, jo, bábín vrstevník, husy s ním malá Bětka pásala, s klukem nedobrým, s mordýřem! Josefa podřízl, žid či křesřan, jednou je to přece jenom bližní – a Franta se teď nejspíš smaží v ohni pekelném. Zrovna jako ta nešťastná holka z Kamence. Že nevíte která? Tak tedy poslouchejte!

Ještě za švédských tažení stávala na břehu Olešničky vesnička Kamenec. A v ní žil bohatý sedlák, jistý Krčma, jenž měl jediného syna. Rozumí se, že pro svého dědice hledal nějakou bohatou nevěstu – majetek k majetku, grunt ke gruntu! Ale mladík se vám po uši zamiloval zrovna do jednoho chudého děvčete, které u nich sloužilo. A bylo zle!

Láska, láska. A duše cválají a touhy ryčí, nesmím, ale můžu! Nesmím, ale chci! Zuby, drápy, mlíčí... Na kocábce do peřejí. A nikdy se tě nepřejím! Sliby sladce slibované, horka v noci, chladna zřána, mha před nimi, mha za nimi. Šílící jara – a pak ty podzimy a pak ty podzimy...

Oženil se s jinou. Pantáta Krčma nepovolil. Křik, nářek, výhrůžky. A její osamělý pláč tam v chlévě.

Celá dědina se jí bude smát. Celá dědina jí bude pohrdat. A on! Peníze, statky, svinstvo. Koupit, prodat, ovci, syna, ženu, nánu, ohlodat na kost, vyhodit. A on taky! On taky. On taky...

Ubřečená děvečka. Zavržená milenka kydající slzy s hnojem. – Buď rád, hochu, že jí teď strčím nějaký tolar, aby držela hubu!

Oženil se s jinou. Dle tatíčkovy vůle. Majetek k majetku, grunt ke gruntu. A nevěsta jaksepatř, pole, zlatky, sádla na tři prsty.

Oženil se s jinou, ten slabošský lump! Budiž proklet, darebák, i celý jeho falešný, nenažraný rod! Při Bohu! Či při Ďáblu! Všechny vás proklínám!

A zhrzená služka zabodla své vidle do hnoje. Zabít! Zničit! Smést s povrchu zemského!

Zrazené srdce, které střemhlav letí za pomstou jako hladová vlčice za kolouchem.

A zatím –

Zatím ve vesnici poplach a děsivé zvěsti. Švédské vojsko se blíží! Žoldáci táhnou! Zachraňte, co se dá! Ještě teď v noci! Cennosti, jídlo, zásoby, dobytek. Se vším do lesa! Do úkrytu! A mlčet! Mlčet jako hrob!

Už ráno děvče spěchalo do švédského ležení. Hnedka za rozbřesku. A rovnou ke komandantovi. Pouze pár slov: tam a tam, ti a ti...

Zrazené srdce, které střemhlav letí za pomstou jako hladová vlčice za kolouchem.

Všechno Švédům pověděla. Tam a tam, ti a ti... A vojáci vzápětí do sedel a tryskem směrem na Kamenec. Hurrááá! Vpřed! Za tučnou kořistí!

Našli, co hledali. Cennosti, jídlo, zásoby, dobytek. Zrekvírovali. Sebrali. Dědinu vypálili. Lidi povraždili.

Než dívka z švédského tábora dorazila zpět do vsi, bylo už po všem. Krev, trosky, oheň, dým. A mezi mrtvými i prokletý miláček. Na dvoře rodného gruntu Krčmův syn s probodnutou hrudí.

Láska a nenávisť. Zrada a msta. Vina a trest.

Zbláznila se. Přišla o rozum. Šílená služtička s rozcuchanými vlasy. Stále dokola obíhající zpustošený Kamenec. Stále dokola, dokola, dokola. Ještě po smrti.

Slyšíte? Její nařikající přízrak, větrem hnaný kolem zarostlých ruin.

---

⁷ Tamtéž, s. 68.

Bouřka! hrozí Stázka. Krupobití! straší Terinka. Blesk, požár, povodeň! věští děda Ondráš. A zvedá vybledlé oči k jiskřícím nebesům.

Černé vrchy, zelená obloha, tma čirá a vřelá a všude hvězda na hvězdě a uprostřed sněhobílý měsíc, úplňkový měsíc s modrými skvrnami, obrovský, světélkující, blízký, jenom natáhnout ruku. Takové podivné, dychtivé večery...

A Boženka čeká, až nad Kunštátem proletí další létavice. Noci jako o čarodějnickém sabatu. Teď! Zářivá zmije sklouznuvší na okamžik po černé hladině. Teď! Plamen! A ještě jedna! Honem, přání –

Povídejte, dědečku Ondráši, o té nešťastné děvečce z Kamence, jak pro zrazenou lásku zradila.

Vždyť jsem vám to nejmíň stokrát vykládal.

Zborcené stěny, ohořelé trámovi, zdivočelé kočky, šedí holubi. A šílená služtička s rozcuchanými vlasy obíhá vypálenou ves. Ještě po smrti. Slyšíte? Její naříkající přízrak, větrem hnaný mezi zarostlými troskami.

Ba, nejmíň stokrát jsem to všechno vykládal. Víc už nevím. Jo, moje babička Alžběta, panečku, ta uměla řečnit, kdepak já! A těch příběhů, co znala, o králi Jiříkovi, o Bočkově hostině, o zlém faráři, o Švédech, o ztraceném zvonku, o světluškách, o Sasech, o kouzelné knížce, o Hastrmánce, o Lamberku, o Černé skále, o skřítcích, čertech, divoženkách, o zkamenělé svatbě... Však tam ty kameny dodneška stojí.

Dodneška tam stojí, Boženka ví kde, i teď tam stojí, u bílé cesty, pod hvězdami, nevěsta krásná, zlatovlasá, zteplilý ženich, nehybní, studení, zčernalí. Stojí a čekají, že snad, kdoví... A v pustém hradu vítr fičí, plevel, sovy, rozvaliny.

Takové čarovné, zářivé letní večery. Zakleté kouty, sinalé stěny, dýchající okna. Listí náhle rozšeptané horkým vánkem a od rybníka divě žabí lkaní, zurčení cvrčků a kachní výkřiky, němý stín netopýra...

Vyprávějte, dědečku Ondráši, nenechte se prosit, vyprávějte, čáry máry, o lásce, nenávisti, zlobě, trestu. A taky o štěstí! O starých časech. O životě. O gránech, o udávené nevěstě, o urozené panně, jež podkoního milovala, o císaři Josefovi, kterak dal městečku právo na dva nové trhy na vlnu.

A těch oplétaček, než nám i dřívější jarmarky ve Vídni znovu potvrdili. A jak jste milostivou vrchnost o svobodné šenkování kvůli tomu prosili.

Prosili, prosili, milostivou vrchnost, svobodného pána Ignáta z Honrichsu,⁸ vznešeného Herr Barona. Však s matkou jeho, Marií Annou z Honrichsu, už jsme se o obecní les roky bezvýsledně handrkovali. Co mohlo, to panstvo Kunštátským během staletí pobralo, ale hajného si sami platit, *zahlen*, to ano, *zahlen*, to jsme museli, vypečená *Obrigkeit!*

Obecní pivovar fuč, kus lesa k Nejrovu jakbysmet, dva rybníčky v obecních polnostech zrovna tak! I svobodný obchod solní! I nálev vína v čas jarmarku, všechno pryč, všechno v panských rukách, marné uctivé žádosti, ponížené listy, důkazy, dávné privileje, staré manuskripty, marné naše pokorné prošení. A les? Až za dva a půl roku poslala vrchnost odmítavý *Brief. Und halt Maul!*

---

⁸ Ignát Hypolit svobodný pán z Honrichsu. – Kunštátské panství mu odkázala jeho matka Marie Anna z Honrichsu r. 1788. Ignát z H. zemřel již r. 1803 v „45. roce věku svého..., zanechav 11 sirotek z dvojího manželství“. Panství po něm zdědil jeho nejstarší syn Josef z Honrichsu, který r. 1827 zřídil u Chudobína železnou hutě.

Nakonec nám Ignát z Honrichsu laskavě dovolil toliko to víno šenkovati, vždy po čtrnácti dnech o čtyřech výročních trzích. „*Za každé vědro ale, jež se odbude, do duchovního úřadu odevzdati 30 kr.*“,⁹ aby snad na zámku nezchudli... Teprve po letech od toho ustoupili.

Jo, barónek von Honrichs, zbožný, přezbožný, na chudinský ústav každoročně přispíval, co ten si na nás všecko nevymyslel. – Koupě, prodeje, pozůstalosti, najednou kdejaká ouřední věc se mu musela coby první instancí oznamovat! A rada městečka mohla jít k šípku.

Takové krásné večery. A pak. A potom. Pověz, řekni, vzpomeň si... Paměť kočovnice, čáry máry, a k jihu táhly vlaštovky a od severu havrani. Tehdy, tenkrát, kdysi...

Nejdříve Francouzi, vydfiduši. A pak ony smutné žně L. P. 1806! Sotva jsme vyšli na pole, už to začalo. Déšť, záplava, potopa. Boží dopuštění! Sedm neděl v kuse lilo a lilo, celá úroda vniveč! Obilí pohřbené v bahně, nic než shnilá sláma a oči pro pláč. Oči pro pláč.

A dalšího léta, jako dnes to vidím, strašlivé krupobití! – Zrovna 26. června. O půl šesté večer. Pojednou tma tmoucí a rachotící led, šmarjápanno, všechno rázem pod bílou tříští! Obilí v mžiku sklizené, osení smetené a klásky živlem vymláčené tak, že ani dobytku nebylo co dát! A nezralé ovoce všecičko se stromů posráženo k zemi, v zahradách všude jenom polámané větve a zpustošené záhony! – Zase zkáza, zase nouze, zase po nadějích. A o dva roky později znovu Francouzi.²⁶ Kvartýrovali, bužírovali, peníze vybírali, neřádi, a tak pořád něco, pořád něco...

Vždycky kmáni a vždycky živi z mála. Léta ohňům napospas a utopená jara. Ptáci zmrzlí jedné zimy. Bylo zle a bude hůře. Příběh jiný? Králíček, jehož stáhli z kůže.

Co bys ještě ráda slyšela, Boženko? O těch Francouzích?¹⁰ Vždyť už to znáš.

V pátém roce, po oné krvavé mele u Slavkova, do Kunštátu přicválali. Čtvrtého prosince. Na svátek sv. Barbory. Hnedka za úsvitu. O nějaké bitvě tady ještě nikdo ani ponětí. A tu jacísi rejtaři. A rovnou na faru. Bouchání, lomcování vraty, pár oken na padrt', rámus, střepy, hulákání. Nikdo jim nerozuměl.

Faráře Vieřbovského¹¹ vytáhli z postele a odvedli s sebou coby rukojmí. V blátě, slotě, marastu. Skoro polonahého. Nejdřív po maďarsky na ně spustil, že měli zelenočervené stejnokroje jako naši husaři. Pak se s nimi po francouzsky dohadoval, jen to drnčelo. Vlekli ho na hrad,¹² kvůli penězům, d'asi rozvzteklí, tisícovku žádali, křičeli, dupali, šavlemi mávali. Sedm set zlatých tam posléze vzali z pokladnice a zmizeli.

„*Nazejtří však přišlo silnější oddělení z Letovic od generála Fauconeta poslané, aby vybíralo kontribuci pro vojsko francouzské.*“¹³

Jako ty kobylky egyptské. Poplatky pod těžkými hrozbami vydírané, bože dobrotivý, v každém stavení pouze hlad a bída, vlněné rukavice jsme robili, tři krejčary za den, a tkaničky, nanejvýš 10 krejcarů, jedna kapsa prázdná, druhá vysypaná – a Francouzi neustále: Dej, dej, sic uvidíš!

Tři tisícovky zlatých žádali! A jejich komandant se i s vojáky zatím uvelebil na hradě. Jakýsi kapitán Jordanis, takový mladíček růžový, takový šviháček fajnový, zámecké

⁹ Tenora, J. Dějiny městečka Kunštátu. Brno, 1885, s. 57.

¹⁰ Pobyť francouzských vojáků v Kunštátě r. 1805 líčí podrobně ve svých zápiscích místní farář Josef Vieřbovský. Jeho vzpomínky přetiskuje pak J. Tenora. (Viz Tenora, J. Dějiny městečka Kunštátu. Brno, 1885, s. 98–103.)

¹¹ Josef Vieřbovský (1759–1815), katolický kněz, nastoupil jako farář v Kunštátě r. 1804. Předtím dlouho dobu zastával funkci vychovatele v šlechtických rodinách (v Prešpurku, kde se naučil maďarsky a slovensky, poté v Kunštátě – u Ignáta barona z Honrichsu). Ovládal mnoho jazyků. Jeho zásluhou byla v Kunštátě počátkem 19. století zřízena industriální škola.

¹² „Hrad“ – takto označuje ve svém vyprávění farář Vieřbovský kunštátské panské sídlo. Hrad je spojen s rodem pánů z Kunštátu, jehož počátky zde sahají k r. 1280. Od r. 1558 se stavba vzpomíná už jako zámek.

¹³ Tenora, J. Dějiny městečka Kunštátu. Brno, 1885, s. 98.

paní prý ručku líbal, ukláněl se, usmíval. Samé ólala. Ale jinak kruťas náramný. Prikázal opět přivést faráře a s ním i žida, aby tak údajně „*Stary i Nový zákon stejný osud zkusil*“.¹⁴

Hradní hejtman se z ožehavé záležitosti raději „pro chorobu“ vykroutil. A Vieřbovskému pak tam v kanceláři Francouz tvrdě pravil: Nedostanu-li ihned od obyvatel ony tři tisíce, půlku ve stříbře, půlku v bankovkách, bude zle!

Pět set zlatých nasbíralo se těžce přetěžce z dvou set kunštátských domů. Vždyť mnohde neměli ani třicet krejcarů! Žid nepůjčil pranic, u desatera se zapřísahal, že nic nemá, *nichts, gar nichts*, a že raději zemře.

Když kapitánovi potom přinesli na hrad oněch pět stovek, strašlivě se rozzuřil. To má být vše?! Děláte si blázný?! Pistole namířil. Oči přimhouřené, šhubající čelisti. Kohoutky natáhl, prst, spoušť... Přímo na hrud'! A hned na Vieřbovského, že ho teď za trest odveze ke všem čertům, sakrblé, do konce života už nešťastný velebníček svou vlast nespattí! A dal zapřáhnout do žebříňáku.

V poslední chvíli před odjezdem však najednou na schodišti splašené cupitání, volání, hedvábné šustění, sama urozená paní, bledá a zděšená, *une seconde! Un instant!* A počala se s knězem tklivě loučit – *Mon Dieu! Adieu!* Lokýnky, slzičky, krajkový šnuptychlíček...

A tu se mladý kapitán nečekaně slitoval a řekl jí: „*Madame, nechám vám faráře!*“ – A Vieřbovskému pak opět v hradní kanceláři: „*Zítřka o deváté hodině budou na tomto stole dva tisíce zlatých odpočítány. Farář svou hlavou se zaručí. Sbohem. Spěchám, abych jinde podobně peníze vybral.*“¹⁵

Z okolních dědin potom dva tisíce honem honem posháněli, zadavte se, proklatci! A Francouzi druhého dne ráno kontribuci vlídně převzali, kvitanci od generála Diesbaka zdvořile vydali, po vojensky vzorně pozdravili a odharcovali.

Nechali však v městečku pět vojáků s desátníkem, aby pozorovali české hranice.

Celý měsíc ti soldáti ložírovali a hodovali v domě u starého Pěty, kristepane, huby mlsné, žaludky bezedné, farář jim taky musel nosit proviant, žrali a žrali, až se jim dělaly boule za ušima, menáž královská, a ještě remcali a ještě jim nebylo všechno recht, bílý chléb, zeleninu v omáče, husí pečeně, kusy hovězího, vepřové, teletinu, slaninu, salát, pivo, víno, pálenku... Himlhergot, mordyjé, měli se ti zpropadení Frantíci u nás v Kunštátě jako pámbu ve Frankrajchu!

„*Dne 6. ledna konečně, když byl v Prešpurku mír ujednán, po několika dnech přátelsky odešli. Na cestu požádali ještě sobě několik krajců bílého chleba.*“¹⁶

A to je všechno, babičko?

Bim bam bim, a byl tam zvonec a... Sviňa mě vyryla, panna mě našla... A ty kameny, zakletí svatebčané, kdepak jsou? – Kamsi je odvezli. – A Jiřkova lípa? – Stojí, to víš, že stojí. – A světlušky? – Tančí, tančí, na lukách, u božích muk, mrtvá nekřtěňátka, padlí vojáci. Švédí, Sasové, Francouzi, tajné chodby, vypálené dědiny, v pustých zdech vítr fičí, plevel, sovy, rozvaliny... A poklad kdesi na Lamberku stále čeká. A šílená služtička s rozcuchanými vlasy pořád naříká a naříká...

Stovky let, takové podivné, nádherné večery, hvězdy a létavice, louče, svíce, petrolejky, tma, světlo, povídejte, babičko, nedejte se prosit, a pak a potom a jak to bylo dál...

Ba, mého dědečka Ondráše, toho jste měli slyšet. Kampak já se na něho hrabu se svým vyprávěním. Umřel, chudák, za oné strašné cholery roku 1832, budiž mu země lehká. A kolik těch historek mu prý zase jeho babička řekla, o gránech, o udávené nevěstě, o pokladu pod

¹⁴ Tamtéž, s. 99.

¹⁵ Tamtéž, s. 101.

¹⁶ Tamtéž, s. 102.

Hradiskem, o urozené panně, která podkoního milovala... A o těch Sasech a punčocháři Hunčovském už jsem vám vykládala? – Tož poslouchejte...

Takové kouzelné, barevné večery. Takové podivuhodné, tajemné a strašné události. Takové osudy... Světlo. Tma. Tenkrát, tehdy, kdysi...

Vždycky kmání a vždycky živi z mála. Léta ohňům napospas a utopená jara. Ptáci zmrzlí jedné zimy. Bylo zle a bude hůře. Příběh jiný? Králíček, jehož stáhli z kůže.

Alžběta, Barbora, Marie... Prabábiny prabáby, z nichž nezbyly ani dřeváky! – Ach, jak je nohy zábly! A rty taky.

Anna, Johana, Rozálie, říkanky, popěvky, nesvaté relikvie. Noci bez něhy. Dny k nerozednění. Slunce, sněhy. Kolébky, halí belí. Prsy a povijany. Od kuropění do kuropění. Čáry máry! Vojska, sucha, vánice. Naboso mezi kopřivami. Souchotě, tyfus, omladnice. Pánbu pryč a zlý s námi. A kdeže hubu na špacír si pouštět! Pouštět po povodních. Po povodních pouštět. Stržená hráz. Čas Antoušek. Čas Pohodný. Čas Ras.

Každá bezejmenná. Eliška, Františka, Magdaléna. Nic než staré škapulíře. Božena, Zuzana, Apolena. Vřetena, srpy, díže. Šátky skloněné v kostele. Rok vyšívané ubrusy. Modlitby, nadávky, hrnky námele. A jeho psí kusy. Neděle jako pátky. Pátky jako neděle. Porody. Telení. Smrtné postele...

Bylo nebylo. Vím nevím. Dávno pod zemí. Lopuchy, bodláčí, blín. Stromy rostou, nebe se pění. A vítr fičí pohřbenou vesnicí. Pověsti po meči, pohádky po přeslici. U plotny kuchařka opět zpívá. A co ti Sasíci? A co ta cesta bílá?

Paměť kořenářka. Paměť bylinkářka. Voda mrtvá. Živá.

EDIČNÍ POZNÁMKA:

Citace z různých historických textů (např. J. A. Komenského, J. Tenory aj.) jsou záměrně ponechány v původní pravopisné podobě a nejsou opraveny podle dnešních gramatických pravidel, a to kvůli zachování dobové atmosféry.

Citace s poznámkami pod čarou jsou tištěny kurzívou a opatřeny uvozovkami. Kurzívou jsou dále vytištěny některé citace bez poznámky pod čarou (např. citace z pověstí) a také cizojazyčné výrazy, specifické obraty aj. Přímá řeč není v textu vyznačena uvozovkami, pouze kurzívou. Poslední dvě povídky však vzhledem k charakteru vyprávění ani kurzívu pro označení přímé řeči nepoužívají.

V poznámkách pod čarou jsou uváděny převážně méně známé historické osobnosti, které jsou bezprostředně spjaté s popisovanými událostmi, případně mají vztah ke Kunštátu či k Moravě.

PRAMENY

- Ajšman, J. *Čeští králové*. Plzeň, 1994.
Archiv Ústavu etnografie a folkloristiky Brno. C 75, 76.
Bylo – nebylo, pověsti z Olešnice a okolí. Rukopis literárního kroužku ZŠ v Olešnici.
Čerešňák, B. a kol. – Válka, J. *Přehled dějin Moravy. II. Stavovská Morava (1440–1620)*. Praha, 1987.
Československé dějiny v datech. Praha, 1986.
Horský, Z. *Kepler v Praze*. Praha, 1980.
Hosák, L. *Přehled dějin Kunštátu do doby bělohorské*. In: *Příspěvky k dějinám Kunštátu na Moravě*. Kunštát na Moravě, 1970.
Hrubý, F. *Hrabata z Thurnu a Valsassina*. Praha, 1923.
Hrubý, F. *Ladislav Velen ze Žerotína*. Praha, 1930.
Janáček, J. *Pád Rudolfa II*. Praha, 1973.
Janáček, J. *Valdštejn a jeho doba*. Praha, 1978.
Janotka, M. – Linhart, K. *Zapomenutá řemesla*. Praha, 1984.
Kalláb, K. *Pověsti hradů moravských a slezských*. Praha, 1937.
Kladivo, B. *Hvězdy nad Krasem*. Brno, 1946.
Komenský, J. A. *Historie o těžkých protivěnstvích církve české*. Praha, 1870.
Komenský, J. A. *Labyrint světa a ráj srdce*. Praha, 1958.
Komenský, J. A. *O sobě*. Red. A. Molnár a N. Rejchrtová. Praha, 1987.
Kratochvíl, M. V. *Čas hvězd a mandragor*. Praha, 1972.
Kronika poctivé dědiny Sebranice. Sebranice, 1967–1973.
Křížek, F. *Proslulý astronom Kepler v Kunštátě*. Vlastivědné listy Boskovicka 5, 1972, č. 1, s. 10.
Kumpera, J. *Jan Amos Komenský*. Ostrava, 1992.
Kunštátský almanach 1280–1900. Kunštát na Moravě, 1980.
Paděra, F. *Škola v Kunštátě*. Kunštát na Moravě, 1980.
Petráň, J. *Staroměstská exekuce*. Praha, 1985.
Pilnáček, J. *Paměti městyse Černé Hory*. Černá Hora, 1926.
Politické dějiny světa v datech. I. sv. Praha, 1980.

- Skutil, J. *Bartoloměj Paprocký z Hlohol o pánech z Kunštátu*. In: *Příspěvky k dějinám Kunštátu na Moravě*. Kunštát na Moravě, 1970, s. 30–36.
- Skutil, J. *Listiny někdejšího kunštátského archivu*. In: *Příspěvky k dějinám Kunštátu na Moravě*. Kunštát na Moravě, 1970, s. 12–29.
- Tenora, J. *Dějiny městečka Kunštátu*. Brno, 1885.
- Tenora, J. *Vlastivěda moravská. II. Kunštátský okres*. Brno, 1903.